

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OBCHODNÍ ZÁKONÍK Z ROKU 1862 – ZÁKLAD

OBCHODNÍHO PRÁVA V NAŠICH ZEMÍCH

Tomáš Němec

Plzeň, 2014

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OBCHODNÍ ZÁKONÍK Z ROKU 1862 – ZÁKLAD

OBCHODNÍHO PRÁVA V NAŠICH ZEMÍCH

Tomáš Němec

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová,

katedra právních dějin,

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vytvořil zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 23. března 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucí diplomové práce paní JUDr. et Mgr. Venduce Valentové, a to za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterými přispěla k jejímu vypracování.

Obsah

Úvod	6
1 Pojem obchodní právo	9
2 Historický exkurz do doby před přijetím Všeobecného zákoníku obchodního	13
3 Všeobecný zákoník obchodní z roku 1862 - systematika, pojmy, instituty a uvedení v právní řád	24
3.1 Přijetí Všeobecného zákoníku obchodního-systematika a odkaz na uvozo vací zákon.	26
3.2 Jednotlivé pojmy a instituty	29
3.2.1 Obchodníci	30
3.2.2 Obchodní rejstřík	35
3.2.3 Prokura a obchodní zmocnění	37
3.2.4 Veřejná společnost obchodní	39
3.2.5 Společnost kommanditní (komanditní)	42
3.2.6 Společnost akciová	44
3.2.7 Tichá společnost	47
3.2.8 Spolčení se ku jednotlivým obchodům na společný účet	48
3.2.9 Obchody	49
3.2.10 Společnost s omezeným ručením (společnost s ručením omezením)	53
3.2.11 Družstva	56
4 Obchodní právo na našem území po vzniku ČSR	58
4.1 Obchodní právo v letech 1918 – 1948	58
4.2 Obchodní právo a hospodářské právo po roce 1948 do roku 1989	69
4.3 Obchodní právo po roce 1989	71
4.4 Obchodní právo na našem území po rekodifikaci soukromého práva po 1. 1. 2014	73
5 Akciová společnost	79
5.1 Pojem a zásady	82
5.2 Vznik akciové společnosti	83
5.3 Zrušení a likvidace akciové společnosti	87
Závěr	89
Resumé	95
Seznam použitých zdrojů	98

Úvod

V úvodu své práce cítím potřebu uvědomění si jejího smyslu a cíle. Vybral jsem si téma, které je aktuální a již před rokem jsem čekal, zda dojde k rekonstrukci soukromého práva v České republice či nikoliv, zda nové zákony upravující soukromé právo budou účinné či tato účinnost bude odložena na rok nebo i na více let. Nakonec jejich účinnost byla dodržena a to i přesto, že do poslední chvíle roku 2013 bylo možno jejich účinnost odložit. Vůbec rok 2013 byl plný zvrátů, překvapení a změn. Nově zavedená přímá volba prezidenta a jeho následný vliv na politické dění, změna ústavy ve prospěch pravomocí prezidenta nebo pád vlády. To vše je způsobilé být bohatým tématem pro dalších několik prací. Daleko zajímavější je skutečnost, že v roce 2013 nebyla odsunuta účinnost nových zákonů soukromého práva platných od roku 2012, které jsou od 1. 1. 2014 účinné. Nyní v roce 2014, kdy upravuji svoji diplomovou práci, se dívám na vybrané téma jako na důležitý zdroj poznání a možnost jeho využití pro moderní úpravu.

V úvodu práce hovořím o nových předpisech soukromého práva, a to o zákonu č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (nový občanský zákoník “NOZ”), dále o zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích “ZOK”) a také o zákonu č. 91/2012 o mezinárodním právu soukromém. Již z označení jednotlivých zákonů nového soukromého práva vyplývá, že jejich platnost nastává k výročí 150 let od přijetí Obecného zákoníku občanského. V následujícím roce tomu bylo 150 let, kdy vešel zákoník pro rakouské a české země v účinnost.

Důvodová zpráva k zákonu o obchodních korporacích k jeho inspiračním zdrojům uvádí obchodní zákoník 1863, slovy: *“nebudou opominuty historické zdroje, totiž především obecný zákoník obchodní a uherský zákoník obchodník”* a k dalším historickým zdrojům právní úpravy uvádí *“především”* zákon č. 70/1873 ř.z., o výdělkových a hospodářských společenstvech. Tento zákon platil v českých zemích do roku 1954. K zákonu č. 89/2012 občanskému zákoníku dodám, že jeho hlavním a nejen historickým zdrojem byl Všeobecný zákoník občanský (“ABGB”), jehož 200. výročí bylo v roce 2011 významnou událostí.

Hlavním cílem práce je prokázat:

- ♣ kvalitu a ucelenost Všeobecného zákoníku obchodního z roku 1862.
- ♣ skutečnost, že zákoník fakticky ovlivnil obchodní právo v českých zemích.
- ♣ skutečnost, že je nadále významným zdrojem pro moderní úpravy obchodněprávních vztahů.
- ♣ poukázat na problematiku pojmu obchodního práva a jeho definici.

Pro zpracování této práce jsem zvolil historickoprávní a srovnávací neboli komparativní metodu. První část práce pak především metodou historickoprávní, v páté a v šesté kapitole využívám metodu komparativní.

V první kapitole této práce se věnuji jednomu z cílů a to vymezení pojmu obchodního práva. Problematikou pojmu obchodního práva se zabývají opravdoví velikáni v oboru obchodního práva neboli “komercionalisté” ve svých skvělých dílech, jsou jimi především Prof. Dr. Antonín rytíř Randa¹, Prof. K. Hermann-Otavský, Prof.Dr. Arnošt Malovský – Wenig, Prof. JUDr. Viktor Knapp, Prof. Karel Malý a nesmím zapomenout radu zemského soudu JUDr. Josefa V. Bohuslava a další. Profesora Antonína Randu záměrně uvádím na prvním místě, byl nejvýznamnější osobností české civilistiky, jako první v Rakousku systematicky vykládal institut občanského práva z pohledu historie,² zasloužil se o povznesení právní kultury českého národa.³ Je úžasné, že odborník na soukromé právo takového významu vlastně nikdy nebyl advokátem ani advokátním koncipientem, toho také často litoval.⁴

Ve druhé kapitole je vyložen vývoj obchodního práva až do doby před přijetím Všeobecného zákoníku obchodního. Vzhledem k rozsahu práce jsem byl nucen se historii právní úpravy Slovenska, v Podkarpatské Rusi a Uher věnovat částečně, ačkoliv jsou Uhry významné například tím, že se zde setkáváme se snahou kodifikovat obchodní právo na území Rakouska-Uherska roku 1779. Nicméně uvedená území vycházela ze zcela odlišných pramenů. V práci nezapomínám zmínit důležitý pramen práva z roku 1811 pod zkráceným názvem Všeobecný zákoník občanský.

1 Jeho vzácná díla jsou k nalezení v muzeu města Klatovy.

2 ačkoliv historikem nebyl.

3 Nejen v postavení prezidenta České akademie pro vědy, slovesnost a umění, kterou vykonával.

4 srov. VALENTOVÁ, V., Prof. Dr. Antonín Randa, zakladatelská osobnost pražské civilistiky. *Sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí*. Bulletin advokacie, 2009, roč. 2009, č. 12, s 50-51.

Ve třetí kapitole se zaměřím na proces přijetí Všeobecného zákoníku obecného včetně období tomuto procesu předcházejícímu, na uvozovací zákon a jeho vliv na existenci ostatních právních předpisů. Další řádky a podkapitoly se věnují jednotlivým pojmům a institutům v pořadí uvedeném dle systematiky ve Všeobecném zákoníku obchodním. Výjimku v pořadí pojmů zaslouží svou důležitostí pojem “obchod”, tomu se dle uvedené systematiky věnuje čtvrtá kniha. Jedná se však o jisté specifikum obchodu a jeho forem, to ukazují i následující ustanovení čtvrté knihy.

V kapitole čtvrté se věnuji období po vzniku ČSR do roku 1950, kdy došlo k významnému převzetí právního řádu rakouské monarchie recepčním zákonem do právního řádu českých zemí. Po období vlivu protektorátní vlády na obchodní právo a navrácení situace po ukončení válečného stavu, následovalo období po roce 1948, ve kterém bylo soukromé právo zasaženo několika akty vedoucí k jeho zániku, po němž následovalo období nástupu socialismu a s ním spojený zánik soukromého práva a vznik hospodářského práva. Ukončení centrálně řízené ekonomiky a přechod na ekonomiku tržní je spojen s rokem 1989. Po tomto roce následovalo rozdělení Československa na dva samostatné státy. Dynamický rozvoj obchodního práva postupně zesiloval, dospěl až k nutné potřebě upravit soukromé právo jako celek. Vstup České republiky do Evropské unie se zásadně podílel na dalším vývoji obchodního práva u nás. Rekodifikaci soukromého práva je věnována poslední podkapitola kapitoly páté jako prozatím poslední metě ve vývoji obchodního práva na našem území.

Kapitola pátá patří akciové společnosti, společnosti významné svým “nepřetržitým” životem od sepsání prvního kodexu platného v českých zemích tuto společnost upravující. Kapitola je doplněna podkapitolami věnované pojmu, vzniku a nakonec zániku a likvidaci společnosti s důrazem na právní úpravu platnou do roku 1950 a právní úpravou účinnou od 1. ledna 2014.

1 Pojem obchodní právo

Vymezení obchodního práva v subjektivním smyslu je spojeno s osobami kupců a obchodníků vlivem středověkého rozlišování stavů a povolání. Obchodní právo se nazývalo “*ius mercatorum* (mercator=kupec či obchodník).⁵ Toto právo bylo výsadou stavu kupeckého, vzniklo v počátcích práva obchodního a právo rakouské z něj vycházelo do doby přijetí Všeobecného zákoníku obchodního, to vycházelo z pojmu obchodů po vzoru francouzského *code de Commerce* jako pojmu základního. Toto pojetí nazýváme pojetím objektivním, z něhož vznikalo *ius commercium* (právo obchodů). Nicméně oba pojmy jsou základem Všeobecného zákoníku obchodního, kdy základním pojmem je obchod (obchodní jednání-*Handelsgeschäft*) a druhým pojmem je obchodník (kupec-*Kaufmann*).⁶

Vymezení toho, co se skrývá pod pojmem “obchodní právo”, je zajímavé v tom, že na tuto problematiku existuje mnoho různých názorů. Například charakteristika komercionalisty Heinricha Thöleho “*obchodní právo představují právní instituty, náležející k obchodu*”,⁷ toto vymezení může být výchozím bodem pro další vymezení pojmu. Je to jedna z charakteristik zaměřující se na právní instituty a nikoliv na právní normy.

Antonín Randa zase vymezuje obchodní právo jako “*soubor právních pravidel, jimiž zvláštní soukromé právní poměry obchodu se týkající jsou, tvoří soukromé právo obchodní...*”.⁸ Vedle soukromého práva obchodního se zmiňuje o Státním právu obchodním, které upravuje vztah státu a obchodu po stránce administrativní, finanční a procesní a zahrnuje zde i mezinárodní právo obchodní.

Josef Bohuslav nazývá obchodní právo “*souhrnem zvláštních právních zásad, které platí v “říši obchodu”*”. Říše obchodu zaujímá zvláštní postavení,

5 Ve feudální společnosti a feudálním právu se s pojmem obchodní právo nesetkáme, ne v takovém smyslu jaký nalezneme v kapitalistické společnosti. Za feudalismu se pro úpravu obchodního styku používala pravidla charakteru pravidel zákonných a obyčejových. V souhru tato pravidla tvořila kupecké právo. Kupecké právo kupců a měšťanských obchodníků feudálních měst, bylo zvláštním právem kupců neboli stavovským právem, bylo téměř samostatnou částí tehdejšího městského práva a bylo hlavně právem cechovních, právem obchodnických gild. Feudální kupecké právo bylo souhrnem norem, jejichž obsahem byla pravidla cechovního života, cechovní správy, úprava mezi kupci a obchodníky navzájem srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 173.

6 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 14.

7 viz. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, str. 5.

8 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, str. 15.

zvláštní stát ve státě, lišit se od celé ostatní neobchodní říše, jednak zvláštní povahou jednání, která se v ní odehrávají, jednak i poddanými svými. Jednání obchodní vyznamenávají se totiž hlavně svou rychlostí a nápadnou souhlasností v různých státech". Nutno dodat, že "poddaní" jsou dle autora poddanými říše obchodu, jsou to obchodníci a ostatní občané jen v případech, kde se jedná o obchody.⁹ Právo v této říši platné má odpovídat jak účastníkům obchodů, tak i právním jednáním v říši obchodů uzavíraným, obsahující zásady, které se odlišují od platného občanského práva. Souhrn těchto zásad se nazývá "obchodní právo".¹⁰

Arnošt Malovský-Wenig pojmově vymezuje obchodní právo takto: *"Obchodním právem vůbec rozumíme soubor právních předpisů, jež platí pro úsek vzájemných vztahů lidských, který nazýváme obchodem"*.¹¹ Stejně jako Antonín Randa zmiňuje Státní obchodní právo a jeho součásti, tak i Arnošt Malovský-Wenig zahrnuje do obchodního práva v širším smyslu právní předpisy veřejnoprávní a soukromoprávní a zvláštní předpisy upravující obchod v právu státním, trestním, procesním a mezinárodním. Obchodní právo soukromé má samostatné místo v právním řádu, nicméně i toto odvětví soukromého práva se prolíná s veřejnoprávní úpravou, např. úprava zřizování a organizace burs nebo např. povinnost vést obchodní knihy. Pojem obchod si vytvořil život a je přizpůsoben svému účelu v právě zmíněném, je charakteristickým znakem obchodního práva. V užším smyslu je obchodem zprostředkování oběhu (např. směna) provozovaný po živnostensku, a to právě osobami, které se tímto zprostředkováním živí. Zde lze hovořit právě o *ius mercatorum*, za obchody se pokládají smlouvy, které uzavírají osoby v souladu se svou živností a na jejím základě. Pokud tento oběh nezprostředkovávají kupci (osoby provozující svou živnost), je přenechána úprava oběhu (např. směny) občanskému právu.¹²

Při vymezení předmětu obchodního práva srovnávací metodou, srovnáním definic různých autorů toho, za co považovali obchodní právo, můžeme do obchodního práva zařadit:

- pojmy obchod a obchodník a jejich vymezení, ustanovení o obchodním rejstříku

9 BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, str. 207.

10 srov. tamtéž str. 207.

11 MALOVSKÝ-WENIG, A., *Příručka obchodního práva*, Praha: Kompas, 1947, s. 1.

12 srov. MALOVSKÝ-WENIG, A., *Příručka obchodního práva*, Praha: Kompas, 1947, s. 1.

- obecná ustanovení obchodních společností a o družstvech a dalších specifických předpisech upravujících obchodní společnosti (např. nařízení č. 175/1899 ř.z., akciový regulativ, zákon č. 58/1906 ř.z., o společnosti s r.o.), speciální předpisy upravující regulaci bank a bankovní obchody či pojišťovny a pojišťovací obchody. Obdobně burzy a burzovní obchody (právo burzovní).

V různé míře jsou v obchodních zákonících upraveny obchodní závazky, jako tomu je např. u Všeobecného zákoníku obchodního, který platil v českých zemích do roku 1950 a upravoval čtyři smlouvy (koupí, komisi, spedici, smlouvu nákladní).

Další úpravy obchodních závazků v obchodních zákonících:

- úprava cenných papírů (směnky, šeky a další)
- některá práva k nehmotným statkům (firemní práva, právo k ochranné známce, právo k chráněnému vzoru či know how). Právo námořního obchodu (někde upraveno zvlášť, někde je dokonce považováno za zvláštní právní odvětví, např. přímořské státy)
- právo konkursní a právo vyrovnávací
- právní předpisy o obchodním zastoupení (např. prokura) a ustanovení o obchodních pomocnících. Hermann Otavský řadí k obchodnímu právu i právo dopravní, speciálně právní úpravu poštovní a železniční dopravy.¹³

Před podáním odpovědi na otázku, zda je obchodní právo samostatným odvětvím či není, je nejdříve nutné porovnat a zhodnotit vztah mezi právem občanským a právem obchodním, přičemž každá reforma práva rozdíl mezi právem občanským a obchodním se snaží zmenšovat tak, že při reformě práva dochází ke komercializaci občanského práva přejímáním právních předpisů práva obchodního. Obchodní právo by samostatně nemohlo obstát a spočívá na právu občanském, které jej doplňuje svými předpisy. Obchodní právo modifikuje určité instituty občanského práva, a to ve chvíli, kdy se tyto instituty dostanou do sféry obchodu. U některých institutů je nutná doplňující úprava předpisy občanského práva, je tomu například při obchodním zastoupení (konkrétně u prokury) a také u specifických smluv (smlouva komisionářská).

¹³ srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, str. 137-138.

Mezi další charakteristické znaky obchodního práva je jeho samostatnost ve vědě i v zákonodárství, je právem zvláštním a je vnitřně jednotné. Jednotnost obchodního práva tkví ve snaze obchodního života vyvíjet se bezpečně a svobodně s rozsáhlými účinky, úspore času a především nákladů a vychází z názorů a potřeb kupců, jakožto subjektů, kterým mělo obchodní právo sloužit. Obchodního právo jako takové nechce omezovat smluvní svobodu zbytečným formalismem. Dalším znakem je nevázanost obchodu na hranice (přírodní, politické) států, naopak se snaží o vývoz tuzemských produktů domácí výroby do ciziny a taktéž produkty cizích států dovážet. Mezi zásadní rysy obchodního práva je jeho elasticita, musí reagovat na nároky a potřeby distribuce, taktéž k pokrokům produkce. Opakem elasticity je právo zákonné, které postrádá tuto elasticitu a pružnost práva. Je to zákonné právo, které vytlačuje zvyk jako právotvorného činitele právě typické pro obchodní právo. Z uvedeného vyplývá, že právo obchodní má být zvláštním odvětvím či oborem soukromého práva a svým dynamickým vývojem obohacovat celé soukromé právo.¹⁴

Po znovunalezení soukromého práva na našem území po roce 1989 se zákonodárci vydávají opačnou cestou a názorně dokazují jakou chybou bylo nepřevzít plně právo funkční do roku 1950. Právní úprava obchodního práva po roce 1991 až do konce minulého roku upravovala jednotlivé obchodní závazky ve 26 dílech a tím zbytečně dublovala občanský zákoník, navíc adresáta těchto norem upozorňovala, že nejsou všechna (V hlavě druhé části třetí obchodního zákoníku známým pod číslem 513/1991 Sb.). Pro srovnání obchodní zákoník platný do roku 1950 obsahoval smlouvy čtyři, byla to smlouva o koupi, komisionářská smlouva, smlouva spediční a smlouva nákladní.¹⁵ Do roku 1989 se v bývalém východním Německu (NDR) používalo právo socialistického typu obdobně jako na našem území, dokonce zcela opustilo německý podsystém a vycházelo z kodifikace sovětské a kodifikace občanského práva českého.¹⁶ Po roce 1990 však na území bývalé NDR došlo k unifikaci německého práva na bázi práva SRN a bývalá NDR se tak vrátila zpět do vyvinutého soukromého práva německého.¹⁷

14 srov. MALOVSKÝ-WENIG, A., Příručka obchodního práva. Praha: Kompas, 1947, str. 3.

15 srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, str. 144.

16 zákon č. 40/1964 Sb.

17 srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, str. 115.

2 Historický exkurz do doby před přijetím

Všeobecného zákoníku obchodního

Vznik a rozvoj obchodního práva je spojen se vznikem měst. Města v tomto směru byla centry řemeslné výroby a obchodu. Byl to právě počátek 13. století, kdy bylo umožněno starým osadám, řemeslnicko-obchodním osadám, trhovým střediskům a větším podhradím přeměnit se ve středověké město.¹⁸

Každé feudální město či městečko mělo svého pána. Města můžeme rozdělit na dvě skupiny, jedna skupina měla za svého pána českého panovníka nebo českou královnu, druhá skupina jsou města s vrchností světskou nebo duchovní, která stála mezi panovníkem a měšťany. Německo taková města nazývala "Immediat" a "Mediatstädte", v Čechách se města dělila na města královská a města poddanská. Panovníkům patřilo nad poddanými vykonávat správní moc, výkon soudnictví, určoval život ve městech a určoval postavení města vydáváním nařízení řádů a privilegií.¹⁹ Královská města patřila panovníku a měšťané královského města byli osobně svobodní, později se z měšťanů vyvinul "městský stav". Královská města se dělila na města privilegovaná, královská horní města a královská města věnná. Do privilegovaných patřilo Staré Město a Nové Město pražské, Plzeň, Olomouc, Karlovy Vary, Tachov (poslední 4 a další privilegovaná zde neuvedená byla spravována podkomořím). Do horního královského města patřila Kutná hora a Jihlava. Obě byla podřízena mincmistrovi (dříve královskému úředníkovi). Mezi královská města věnná patřila Jaroměř a Dvůr Králové, obě spravoval purkrabí kraje hradeckého. Poslední kategorií byla města poddanská, ta patřila feudálům církevním nebo světským. Do posledního typu měst patřilo například město Kamenice nad Lipou či Teplá.²⁰

Městské privilegium, které městům dal jejich zakladatel (panovník), bylo základem pro založení takového města. Obsahovalo vnitřní organizaci a správu města, oprávnění vykonávat vlastní soudnictví a správu. Dále vymezovalo povinnosti obyvatel a stanovilo, kterým právem se mají obyvatelé řídit. Měli tak

18 srov. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL V., RUNDOVÁ, A., *Mezники českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 48.

19 ALJ., Haas, A., *Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky*, Právněhistorické studie IV. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Akademie věd 1958.str. 153.

20 srov. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL V., RUNDOVÁ, A., *Mezники českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 48.

právo vydávat vlastní předpisy a spravovat své záležitosti svými vlastními orgány.²¹ Privilegiím předcházely výsady, tyto výsady dávaly městům právo pořádat trhy.²² Povolovat trhy bylo panovníkovo právo a vydával je jako “milost” poddanským městům. Trhy byly výroční a týdenní. Právo pořádat trh bylo nejen nejdůležitějším městským právem, ale též hmotným základem města. Ustanovení o trzích se vyskytují v panovníkových listinách ve 12. století, o trzích, které již existovaly, a o trzích nových. Příkladem jsou Kladruby či Hroznětín.

V praxi pak udělování těchto práv ukazuje Codex iuris municipalis takto: “*forum in Gnewchowich (Hněvkovice) per militem nostrum Zlawkonem de Ledech liberaliter convocandum ita, ut in eodem oppido tabernas oppido habeant*” (Hněvkovicím je udělil Přemysl II. Otakar roku 1262, které patřily pražské kapitule) a v klášteře pod názvem Kuningberg roku 1232 zase Václav I. dovoluje výslovně vrchnosti zříditi město s trhem “*fundandi et ponendi civitatem in quodam loco, qui Cuningberch vocatur, et habendi forum ibidem sollempne*”.²³

Dalším důkazem, že vydáním privilegia vzniká město, je listina vydaná Václavem II. z roku 1302, která byla vydána na žádost purkrabího kladského Beneše z Vartemberka. Touto listinou král ves Židiněves povýšil na “*civitas seu locus forensis*”. Král vyhověl tím, že přidal vsi trh a stanovil “*quod eadem civitas in exerendo dicto foro idem ius habeat, quod dinoscitur habere civitates aliorum nobilium regni nostri*”.²⁴ Dochované listiny mluví jako o prvních městských trzích jako o trzích týdenních. Navzájem zde směnili své výrobky (např. privilegium pro Janovice z roku 1524 opravňuje každého člověka k prodeji a koupě masa, chleba, koření, sukna a dalších věcí lidem potřebných) zemědělci a řemeslníci z vesnic okolních spadajících pod jedno panství. Narozdíl od trhů týdenních se na trzích výročních uskutečňují obchody s daleko většími peněžními převody. Například město Litomyšl dostává privilegium na výroční trh na den sv. Viktorina v délce trvání osmi dnů, stejně tak na dobu osmi dnů získává privilegium i město Žlutice v roce 1416. Po přestávce zhruba 20 let se vrátily do měst Horní Cerekev, Soběslav a Kostelec nad Labem. V letech 1485 a v následujících letech až do smrti krále Vladislava se počet konaných trhů dostal

21 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 175.

22 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, str. 103.

23 srov. ALJ., Haas, A., *Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky*, Právněhistorické studie IV. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Akademie věd 1958.

24 srov. ALJ., Haas, A., *Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky*, Právněhistorické studie IV. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Akademie věd 1958.s. 156.

na samý vrchol. Tohoto vrcholu se v mezidobí útlumu (za vlády krále Ludvíka) bylo dosaženo až ve dvacátých letech 16. století.²⁵ Je na místě zmínit, že tato privilegia měla i jinou a nikoliv nezanedbatelnou funkci, byla prostředkem zvýšení moci pánů a rytířů vůči panovníku tím, že ze svých měst činila centra obchodního ruchu a se vzrůstající spotřebou tento vliv ještě zesiloval.

Privilegia byla původně součástí cechovních předpisů a tak se i vyvíjela. Pro pražské kupce neboli členy pražského obchodnického cechu bylo vydáno obchodní privilegium z roku 1498 králem Vladislavem II. Toto privilegium, které zahrnuje též privilegia Karla IV. a Václava IV., bylo Leopoldem I. rozšířeno na celé Čechy, stalo se tak roku 1671. Pro větší pochopení smyslu těchto privilegií je třeba chápat tehdejší sílu konkurenčních kupců, zejména pak kupců norimberských. Těmito privilegií byla taková konkurence vyloučena. Konkurence domácí a necehovní se regulovala udělováním státní koncese k provádění obchodů v daném městě, byla to určitá možnost jak konkurenci domácí čelit.²⁶

Cechy byly organizace obchodníků a řemeslníků, (z počátku sdružení určitých profesí, ze kterých vývojem vznikaly korporace s rozsáhlými pravomocemi), které se prosazovaly uvnitř městské komunity. Mezi typické znaky cechů patřily:

- ♣ veškerá činnost řemeslná a obchodní byla možná pouze uvnitř této organizace
- ♣ prováděly kontrolu kvality výrobků
- ♣ stanovily ceny
- ♣ stanovily počty učňů a tovaryšů
- ♣ nad svými členy vykonávaly zvláštní jurisdikci
- ♣ jejich základem byly cechovní artikuly
- ♣ měly vlastní pečeť, prapor a pokladnu
- ♣ jejich monopol dokazoval zákaz pořádat trhy někým dalším do určité vzdálenosti od města “mílové právo”

Cechy byly v průběhu středověku hlavní organizační jednotkou. Postupně vznikaly cechy obchodnické vedle cechů řemeslnických. Tyto “druhy” cechů vznikaly pouze ve městech větších jako například v Praze, Brně, Olomouci

25 srov. ALJ., Haas A, *Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky*, Právněhistorické studie IV. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Akademie věd 1958.str. 158.

26 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 204.

a dalších. Důvodem byly optimální podmínky, které obchodnické cechy měly ve velkých městech jako byla Praha. Obchodnické cechy, jako organizace měšťanských obchodníků kupců, příslušel název "konfraternity". Obecná organizační struktura cechů se podobala i konfraternitě, kde představených či starších bylo mezi dvěma až pěti s doživotním mandátem, s jehož volbou musela souhlasit a potvrdit ji městská rada. Jeden ze zvolených byl nejvlivnější a byl označován se vrchního staršího. Sice byl nejvlivnější osobou, nicméně orgánem hlavním bylo shromáždění rozhodující o všech podstatných otázkách související se správou konfraternity. Mezi další osoby vykonávající určitou činnost patřil ansager, uschovatel, právní zástupce a sekretář. Konfraternity se nedají porovnávat s cechy zahraničního typu kupeckých gild, ve kterých představení těchto gild mohli v některých případech vykonávat i soudní pravomoc ve sporech týkajících se obchodního styku nebo díky vlivu gild byly brány v potaz zvyklosti vyskytující se v obchodních stycích. Dalším znakem gild bylo, že jejich členské základny byly nejmocnější složkou obyvatel měst, především to byli velkoobchodníci.²⁷ Konfraternity byly obdobou cechů řemeslnických, jejich představení neměli žádnou soudní pravomoc, vykonávali vlastní správu v konfraternitě a stanovili pravidla pro své členy. Vedle klasických obchodníků se setkáváme s kramáři, provozovateli prodeje ve stáncích. V Praze se prodejem ozdobného zboží a prodejem drobného zboží zabývali tzv. šmejdíři. Tyto typy obchodníků žádnou organizaci podobnou cechům neměly.

Městské právo se vytvářelo vlivem výkladu práva městských soudů. Mezi dochované sbírky dokazující tuto skutečnost patří právní sbírka brněnská - Kniha písaře Jana. S městským právem je úzce spojen právní partikularismus, byl typickým znakem městského práva. Němečtí kolonisté, kteří přicházeli do českých a moravských měst ve 13. Století, přinášeli s sebou právo, které bylo v našich zemích následně recipováno. Na českém území a na Moravě vzniklo právo Magdeburské a právo švábské. Magdeburské právo bylo spojeno s městem Magdeburg. S ním byla severní část Čech a Moravy společně se Slezskem a Lužicí v úzkém styku. Zde se nacházel soud "kmetská stolice", ten byl vrchním odvolacím soudem pro česká města (přestože s tím čeští panovníci využívající všech zákazů nesouhlasili). Tento stav trval až do 16. století. Nevýhoda magdeburského práva je, že se obtížně přizpůsobuje nově přicházejícím

²⁷ srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 177.

ekonomickým potřebám a nutným změnám. Důvodem kodifikace městského práva byl hospodářský růst, rozvoj měst a jejich význam v životě země. Městské právo bylo nejednotné, nedávalo měšťanům potřebnou právní jistotu pro obchody a podnikání. Stejně i šlechta měla zájem na kodifikaci městského práva a i ona byla stranou sporu před městskými soudy.

Významným dílem, které vzešlo z daných potřeb, jehož autorem (nejvýznamnější člen komise vytvořené pro kodifikaci městského práva) byl Brikcí z Licska, který v roce 1534 dokončil dílo pod názvem "Práva městská".²⁸ Nebylo sice oficiální kodifikací, ale záznam městského práva a platného jej soudy používaly.

Další kodifikací se stalo dílo "Práva městská království českého", největší podíl na tomto díle vycházejícího z práva Starého Města pražského měl mistr Pavel Kristián z Koldína, mimo jiné kancléř města Starého Města pražského. Z roku 1580 byl zákoník závazný pro právní praxi.²⁹ Koldínův zákoník obsahuje obligace rozdělené do tří skupin. První skupinou jsou kontrakty verbální, kontrakty konsensuální a reálné. Do druhé skupiny řadí trh, nájem, společenství a mandát. K trhu neboli kupní smlouvě je uvedeno ustanovení stanovící zaplacení tržové ceny v penězích, tímto ustanovením odlišil trh (kupní smlouvu) od směny.³⁰ Dalším institutem bylo "tovaryšstvo" (societas, společnost), jedná se dle zákoníku o spolčení dvou a více osob, účelem spolčení byla koupě nebo jiná činnost, obojí sloužící ke zvýšení zisků nebo ke zjednodušení správy majetku.³¹ Členové tovaryšstva byli povinni vzájemnou věrností, zisky, ztráty se hradily dle stanovených podílů. Pokud však vznikla škoda lstí nebo nepilností jednoho z nich, ten škodu hradil. Zákoník také upravoval procesní právo, proces před soudem první instance a odvolání. Ferdinandem I. Habsburským byl roku 1548 zřízen apelační soud jako vrchní odvolací instancí pro městské soudy.³²

V první polovině 18. století vznikaly obchodní soudy, které měly rozhodující vliv na další vývoj a rozvoj obchodního práva. V českých zemích

28 dílo bylo překladem a úpravou brněnské právní knihy písaře Jana.

29 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 108-109.

30 definice trhu či kupní smlouvy chybí, nicméně se považuje za nejstarší instituty závazkového práva spojené s rozvojem řemeslné výroby, jehož strany se nazývaly soukupové.

31 srov. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL V., RUNDOVÁ, A., *Mezníky českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s.57-58.

32 srov. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL V., RUNDOVÁ, A., *Mezníky českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, str. 57-58.

následně vznikaly soudy směnečné a merkantilní, tím přenesla řešení kupeckých vztahů na stát a zabránila vzniku samostatného rozhodování těchto vztahů. Absolutistický stát v tomto období prováděl významné zásahy do vztahů kupeckých, čímž měl v úmyslu v důsledku svého zájmu kontrolovat tak důležité odvětví ve společenském životě, jakým je právě obchodní právo. Výrazně tak přispěl k rozvoji obchodního práva, zejména úpravou živnostenského provozování obchodu po stránce administrativně či administrativně-právní.

Ve 30. letech 18. století byl vydán “komerční patent” jako jedno z několika významných zákonných opatření tehdejší doby, jimž mohlo komerční kolegium, zřízeno za vlády Leopolda I. k podpoře rozvoje živností v roce 1666 ve Vídni, některých svých záměrů plynoucích z jeho porad.³³ Na základě komerčního patentu byla u kolegia zřizována “kupecká matrikule”, což bylo nejstarším obchodním rejstříkem v českých zemích. Do matrikule se zapisovali všichni členové kupeckých organizací, kupci královských a poddanských měst nesídlící v Praze a zejména členové konfraternit, jakožto oprávněné osoby k provozování živnosti, kteří své oprávnění mohli doložit potvrzením. V královských městech pak potvrzením magistrátu, v poddanských městech zase potvrzením vrchnosti.

Na základě zapsání kupce do matrikule mu byl vydán “legitimační lístek”, podobný svou povahou živnostenskému listu, se kterým se pojmově setkáváme o několik let později. Nejdříve mělo na starosti vydávání státního povolení kolegium, v pozdější době tuto činnost převzal komerční konses.

Přestože se vznik komerčního patentu a kupecké matrikule zdá být zásadním zásahem do sféry kupeckých vztahů v negativním smyslu, opak je pravdou. Komerční patent totiž chránil kupce v matrikule zapsané a sankcionoval kupce neoprávněné, kupce podomní a navíc postihoval případy, kdy se vrchnost rozhodla chránit neoprávněné kupce, a to přímou podporou těchto kupců na svém panství. Podobnou povahu měl i patent o imatrikulaci židovských kupců. Ten byl vydán současně s komerčním patentem a podobnou úpravu nebo spíše opatření vztahoval na židovské kupce.³⁴

Ve druhé polovině 18. století došlo k další důležitému aktu, k vydání směnečného patentu neboli směnečného řádu. Byl ovlivněn procesem česko-rakouské centralizace v absolutistickém státu. Tento řád zavedl především

33 Komerční patent byl vydán roku 1732.

34 srov. JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL V., RUNDOVÁ, A., *Mezníky českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 108.

směnečné a merkantilní soudy. V Čechách byly zřízeny v Praze, v Brně a v Opavě. Jedná se o hlavní zemská města, z toho vycházelo jejich označení, tedy český směnečný merkantilní soud (Praha), moravský směneční merkantilní soud (Brno) a slezský směnečný merkantilní soud (Opava). Směnečné a merkantilní apelační soudy byly soudy II. Instance, které byly zřízeny v Praze a v Brně současně se soudy I. instance. Není k údivu, že v dané době příslušný soud III. instance sídlil ve Vídni pod názvem Nejvyšší soudní úřad.

Přijetí směnečného řádu předcházelo určitý vývoj. Směnečné právo dostalo zákonnou formu nejdříve ve Vratislavi (Slezsko) pro vratislavské kupce a cechovní organizace (Této úpravě předcházela úprava směnečného styku formou obyčejového práva, tedy úprava vztahů vznikajících vydáním a oběhem směnky), zde byl vydán směnečný předpis (1651), v letech 1672 a 1712 byl vydán první a druhý směnečný patent. Druhý patent byl základem pro úpravu směnečného práva v Čechách císařským rescriptem z roku 1717. V roce 1717 je též vydán směnečný řád pro Dolní Rakousy a několik let později i pro Slezsko (1742). Ztrátou Slezska ve válce s Pruskem v roce 1742 znamenalo, že nikdy více Slezsko na další vývoj směnečného práva nebude mít vliv.³⁵

Vedle zavedení směnečných, merkantilních a apelačních soudů byl směnečný řád první zákonnou úpravou směnečných poměrů. Jeho základem byl směnečný řád pro Dolní Rakousy, od něhož se lišil nepatrně. Směnečný řád platil až do poloviny 19. století, v českých zemích zavedl směnečný styk a byl základem pro pozdější kapitalistické hospodářství.

Mezi nejdůležitější prvek, který směnečný řád přinesl do směnečného styku, je nepochybně obecná osobní působnost, kromě osob duchovních a vojenských (vyjma určité případy). Znamenalo to, že vydat, indosovat či přijmout směnku nebylo nikomu zakázáno. Směnky dělil směnečný řád na dvě skupiny, a to pravé či formální a nepravé či neformální (nebo také suché). Těch prvních byla většina a k nim se váží i specifické pojmy, kdy pro směnečný poměr znal pojem "Wechsel" a pro samotnou směnku pak pojem "Wechselbrief". Směnečný řád dále upravoval subjekty směnečného práva, náležitosti směnky, směnečný akcept, směnečný protest. Směnečný poměr je definován ***„jako peněžní obchod či jako výměna peněz či jiné majetkové hodnoty uzavřená za tím účelem, aby bylo možno stejné množství peněz nebo stejnou peněžní hodnotu***

35 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 171.

obdržet ve smluvené měně za určitou dobu na určitém místě".³⁶ Výhodou směnek (formálních) bylo nepochybně jejich postavení v konkurzním řízení. V pořadí měla ještě před směnečnou pohledávkou přednost pohledávka věcně zajištěná a pohledávka, jehož věřiteli prospívalo osobní privilegium.³⁷

Podpora tehdejší absolutistické vlády byla ještě jiná, po vzoru Francie se snažila uplatňovat merkantilistické ideje. Vláda se snažila podporovat domácí výrobu a chránila výrobu před zahraniční konkurencí, což ve výsledku mělo zabránit odlivu kapitálu do zahraničí a tím posílit vojenskou a politickou moc. Tomuto vývoji se nevyhnul ani český stát, kde k rozvoji obchodu a výroby byla zřízen orgán pod názvem komerční deputace, později roku 1714 byla deputace přeměněna v manufakturní komisi a následně v roce 1724 v komerční kolegium.

Tato podpora se setkala s docela velkým problémem v podobě tehdy již zastaralých cechovních soustav a jejich předpisy např. o cenách a množství výrobků, o stanoveném počtu pracovních sil, stanovení kvality výrobků. Překážka v této podobě bránila v rozvoji nových forem výroby. Proti cechovním organizacím a jejich regulacím se vláda rozhodla zakročit, motivací jí bylo povznesení obchodu a živností a celkový rozvoj podnikatelské činnosti. Stalo se tak roku 1731 zřízením úřadu cechovního inspektora a vydání generálního cechovního patentu. Inspektor vykonával dozor nad činností cechů. Generální cechovní patent zakazoval stávký tovaryšů. Porušení článku znamenalo stíhání tovaryše porušujícího zákaz jako zločince. Vedle uvedeného ustanovení omezoval patent cechovní organizace tím, že jim bral možnost stanovit počty mistrů či počet tovaryšů na jednotlivá řemesla a tuto činnost převedl na úřady. Porušení patentu či jeho nerespektování mělo za následek zrušení "problémového" cechu. Cechovní organizace čekalo více omezení, v roce 1739 byly zásady uvedené generálním patentem rozvedeny, otevřely tak prostor pro větší konkurenci manufakturám vůči cechovním organizacím.³⁸ Nezbyvá než poukázat na skutečnost, která byla důsledkem josefínské reformy státu. Počátkem 19. století byly jednotlivé kupecké konfraternity soustředěny do společných kupeckých grémií, stalo se tak v roce 1804.

36 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 183-184.

37 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 184.

38 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, str. 172-174.

Za století velkých kodifikací se bezpochyby může považovat 19. století. Ve Francii došlo ke kodifikaci všech zásadních oblastí práva a především soukromého. Z francouzského “Code de commerce” později vycházeli i autoři později přijatého rakouského Všeobecného zákoníku obchodního z roku 1862. Právě pro Rakousko a Čechy měl zásadní význam občanský zákoník z roku 1811 a v druhé polovině 19. století přijatý zákoník obchodní. Obě kodifikace soukromého práva byla významná především tím, že platila v našich zemích až do roku 1950. Navíc při rekodifikaci soukromého práva o 200 let později po samotném vydání AGBG a 150 let od vydání Všeobecného zákoníku obchodního se opět z těchto kodifikací vycházelo (především na základě historickoprávního hlediska).

Všeobecný zákoník občanský vyšel v českém překladu roku 1812 ve Vídni pod názvem *Kniha všeobecných zákonů městských*. Pro obchodní právo měly význam kromě jiného ustanovení o smlouvách obsažené v díle druhém (už připravovaný *Codex Theresianus* obsahoval právní úpravu obchodních smluvních typů a také pojistění). Zákoník zůstal základem pro další úpravu občanského práva a to zejména po novelizaci v roce 1948, kdy z desítky let připravované reformy sešlo. Uplatnil se především po úpadku feudalismu, poddanství, roboty a porážky samotného feudalismu, který bránil v dalším ekonomickém rozvoji země (např. v §16 odmítal nevolnictví a otroctví).³⁹ Do doby přijetí obchodního zákoníku se upravovaly obchodně právní vztahy v našich zemích jednotlivými ustanoveními zákoníku občanského a zejména ustanoveními merkantilních, falitních a směnečných řádů, které plnily roli dílčích předpisů.

V oblasti směnečného práva je zajímavá legislativní činnost rakouské monarchie. V období první poloviny 19. století platilo na jejím území deset směnečných řádů a osm z nich platilo ještě v roce 1850.⁴⁰ Pro směnečné právo rok 1850 znamená vyhovění potřebě upravit tuto oblast, stávající úprava směnečného práva pro její rozvoj nestačila. Tento problém umocnila ještě skutečnost, že směnky byly součástí nejen vnitrostátního platebního styku, ale také styku mezinárodního. Rozhodnutí o vypracování nového směnečného řádu bylo přijato v roce 1846, následující rok probíhaly porady a pro Rakousko byl vyhlášen v roce 1850. Rozhodnutí o jeho vypracování se týkalo všech německých zemí, právě

39 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 289.

40 srov. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P., *Kořeny a inspirace velkých kodifikací*, AVENIRA Stiftung 2008 s. 151.

německé zákonodárství ovlivnilo rozvoj směnečného a obchodního práva v Rakousku a tedy i v Čechách. Směnečný řád účinný do 1. května 1850 přinesl unifikaci tohoto odvětví.⁴¹ Všechny normy upravující směnečný styk v jednotlivých zemích shrnoval do jednoho předpisu.⁴²

Další reakcí na tehdejší rozvoj moderní ekonomiky a bouřlivý rozvoj průmyslu bylo zrození nových předpisů. Cechovní normy, zejména o výrobě a čeledních poměrech byly zastaralé, a proto byly nahrazeny. Občanský zákoník a jeho ustanovení o námezdní smlouvě sloužící k úpravě vztahů mezi podnikatelem a dělníkem nedostačovaly. Novou úpravou těchto vztahů stanoví určité meze “živnostenského” podnikání se stalo živnostenské právo. Za živnost se považovala každá řemeslná výrobní činnost či tovární velkovýroba. Hlavním předpisem upravující živnostenské podnikání se stal živnostenský řád (zákon č. 227/1859 ř. z.). Vycházel ze zásady smluvní svobody, čímž se snažili autoři předpisu otevřít každému svéprávnému občanu cestu k podnikání. Zákon stanovil, které jsou živnosti koncesionální a svobodné v jeho §2 a §3. Koncesované vyžadovali povolení a svobodné nikoliv. Živnosti, které nebyly prohlášené za živnosti koncesované, byly svobodné. V hlavě druhé stanovil, kdo může živnost samostatně provozovat.⁴³

Do podnikatelské činnosti nechtěl stát zasahovat a poměry ve výrobě ponechal dohodě mezi subjekty, mezi podnikatelem a dělníkem. Ve skutečnosti to ani dohoda nebyla, záleželo zcela na uvážení továrníka, zda námezdní smlouvu s dělníkem uzavře či nikoliv. Druhá strana těchto vztahů (“barikády”) měla motivaci jinou, jednalo se mu o samotnou existenci, musel do vztahu s továrníkem vstoupit, pokud chtěl *de facto* zůstat živ. Jednu povinnost přeci jen zaměstnavateli zákon ukládal, povinnost vyplácet mzdu obsaženou v §78 živnostenského zákona. Vedle úpravy vztahů mezi továrníkem a dělníkem živnostenským řádem na základě “smluvní svobody” existovala úprava vztahující se na námezdní pracovníky a zřizence. Vztahy těchto osob a zaměstnavatelů spadaly pod staré cechovní předpisy, byl kladen důraz na dominantní postavení zaměstnavatele, ten mohl kdykoliv zaměstnance propustit. Pokud by však bez zákonných důvodů opustil svou práci zaměstnanec, byl postížen pokutou, vězením nebo také nuceným návratem zpět do práce za pomoci policie.

41 v Uherském království byl směnečný řád zrušen roku 1861.

42 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 183-184.

43 srov. zákon č. 227/1859 ř. z.

Živnostenský řád byl nejednou novelizován, zákonem č. 39/1883 ř.z., zákonem č. 22/1885 ř.z. (tzv. dělnická novela) a zákonem č. 63/1897 ř.z.⁴⁴ Konkurzní právo na českém území bylo upraveno konkurzním řádem vydaného roku 1781 Josefem II., platným zůstal až do roku 1868.⁴⁵

Kapitola následující se již věnuje kodexu, který byl výsledkem dlouholeté práce na unifikaci obchodního práva, jehož počátek se váže k roku 1809. Po přijetí konečné podoby kodexu následovala další legislativní činnost v oblasti obchodního práva. Kupříkladu byl vydán zákon č. 62/1868 ř.z., o zrušení právních předpisů o lichvě, který v §2 stanoví výši úroku, která někomu přísluší ze zákona nebo pokud si je někdo vyžádá a přitom neuvede výši úroku. V roce 1873 bylo vydáno císařské nařízení umožňující rušení akciových společností (zákon č. 114/1873 ř.z.), v roce 1899 byl vydán akciový regulativ (č. 175/1899) a zákon o společnosti s ručením omezeným, oba zákony vycházely ze spolkového patentu upravující kapitálové společnosti.(č. 253/1852 ř.z). Dále je třeba uvést družstevní zákon (č. 70/1873 ř.z., o dva roky později byl vydán rámcový burzovní zákon pod číslem 67/1875 ř.z. Jako poslední uvedu koaliční zákon č. 43/1870 upravující problematiku kartelů například tím, že úmluvy podnikatelů, jejichž cílem bylo zvyšovat ceny ke škodě odběratelů, prohlašoval za neplatné. Bohužel již neuvedu kartelový zákon, který mohl být prvním zákonem tohoto druhu v Evropě, protože jeho cesta skončila v podobě návrhu ve sněmovně říšské rady.⁴⁶

44 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 221 – 222.

45 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 41.

46 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 235.

3 Všeobecný zákoník obchodní z roku 1862 -

systematika, pojmy, instituty a uvedení v právní řád

Do doby přijetí obchodního zákoníku se upravovaly obchodně právní vztahy v našich zemích jednotlivými ustanoveními zákoníku občanského a zejména ustanoveními merkantilních, falitních, směnečných řádů a dalších zákonů, také obyčejovým právem. Počátkem 19. století došlo k provedené unifikaci občanského práva roku 1811. Vzhledem k potřebě a poměrům obchodního práva byla projevena opětovná snaha upravit i toto odvětví, nejlépe stejně šťastnou kodifikací jakou byl Všeobecný zákoník občanský.

Počátek snah sahá do Uher roku 1779, v 19. století začíná první snaha vyzváním dvorské komise právního odboru (Hofkommission in Justisachen) k vypracování komerčního kodexu. Komise byla vyzvána nejvyšším vládním (kabinetním) listem ze dne 18. února roku 1809. Referentem byl jmenován rada obchodního a směnečného soudu Johann Michael von Zimmerl. Komise vypracovala pouze právo obchodní a směnečné ve dvou knihách. Původním zadáním bylo vypracovat pět knih, kde nemělo chybět právo námořní, konkurzní řízení a řízení ve věcech obchodních.

Dvorská komise byla povolána k vypracování a vytvoření obchodního zákoníku znovu, výsledkem bylo sepsání návrhu obchodního zákona, který kromě lokálních (partikulárních) předpisů, měl vycházet z francouzského "code de commerce". Návrh prošel tiskem o 5 let později roku 1814. Ani jeden z návrhů však nebyl schválen. Na základě textu druhého návrhu vypracovalo ministerstvo obchodu návrh třetí, který byl předložen říšské radě. Říšská rada tento návrh podstatně změnila, čímž fakticky vznikl návrh čtvrtý. Návrh byl vytištěn roku 1817. K dalším pokusům nedošlo vlivem německých spolkových států, jejichž záměrem bylo uvést ve všech zemích německého spolku jednotné obchodní právo tím, že na návrh Bavorska došlo k usnesení německého spolkového sjezdu (17. 4. 1818), kterým měla být vypracována osnova všeobecného zákoníku obecného pro všechny země náležející do německého spolku. K vypracování osnovy mělo dojít a také došlo v Norimberku, kde se měla sejít komise zástupců německých spolkových států.

Práce na novém kodexu byla zahájena první schůzí v Norimberku dne 15. ledna 1817. Všechny země německého spolku se nesešly, nicméně jich byla

většina. Nechybělo zde Rakousko, Prusko, Bavorsko, Sasko, Hanoversko, Würtensbersko, Badensko, obojí Hessensko, Nasavsko a další. Předsedou konference byl rakouský poslanec a předseda Vídeňského obchodního soudu rytíř Dr. Raule, čestným předsedou byl bavorský ministr Ringelmann a referentem pruský poslanec Bischoff. Mezi návrhy Rakouska patřil návrh třetí tzv. ministerský, vypracován roku 1853 a předložen ministerstvu „práv“ (spravedlnosti) o dva roky později. Dalším návrhem Rakouska byl návrh pozměněný návrh třetí Říšskou radou z roku 1857 (původně nazývaný „litografovaný“). K oběma návrhům mělo být přihlíženo při další práci, jejímž základem pro pozdější kodex se stal návrh pruský.

První čtení skončilo dne 15. září 1857 za účasti 98 delegátů. Druhé čtení začalo za dva a půl měsíce od skončení prvního čtení dne 15. září 1857, které trvalo do 3. března roku 1858. Třetí čtení začalo dne 19. listopadu 1860 a skončeno bylo 588. schůzí dne 11. března 1861 skončeno a dokončeno. Zvláštností posledního čtení bylo omezení se pouze na jednu část opravných vládních návrhů k osnově druhého čtení bez připuštění podstatných změn prve přijatých „základních zásad“. Omezení se na tuto část vyšlo z usnesení většiny tvořící Rakousko, Bavorsko a Prusko, které byly plni obav, že ke konečnému dokončení návrhu nedojde a bude na dobu neurčitou odročen. Menšinová část konference tvořily vlády, v jejímž čele bylo Hanoversko (zástupcem Hanoverska byl profesor Thöl). Přes protest určité skupiny vlád došlo třetí čtení ke svému konci. Výsledkem byla přijatá osnova nového obchodního zákoníku, která usnesením spolkového sjezdu ze dne 31. 5. 1861, byla spolkovým vládám doporučena k jejímu přijetí.⁴⁷

Kromě Lucemburska byl návrh uveden v život v ostatních zemích německého spolku jako Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch (ADGHB). Předlitavsko přijalo úpravu zákonem č. 1/1863 ze dne 17. 12. 1862, který vstoupil v platnost dne 1. 7. 1863.⁴⁸ Rakousko nepřevzalo úpravu práva námořního, tedy V. Knihu německého obchodního zákoníku z roku 1861. O návrhu knihy V. probíhaly porady v Hamburku v období mezi druhým a třetím čtením (mezi 26. dubnem a 1858 až 22. srpnem 1860), tedy před přijetím komplexní osnovy. Již v

47 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 20-21.

48 srov. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P., *Kořeny a inspirace velkých kodifikací*, AVENIRA Stiftung 2008 s. 152.

této době musela být debata o tomto bodě předmětem rozsáhlých diskuzí.⁴⁹ Nicméně důvody nepřijetí V. Knihy do úpravy obchodního práva v Rakousku přijetím ostatních částí ADGHB byly ryze politické.

Německo rakouský zákoník se stal i základem pro obchodní zákoník uherský, který byl vypracován mezi léty 1873 až 1875. Obsah zákona je vyjmutý ze zákoníku německo-rakouského, nicméně vliv na jeho rychlé zpracování mělo i právo francouzské, belgické a italské. Uherské obchodní právo po vzniku ČSR se stalo základem úpravy slovenské části nově vzniklé ČSR.⁵⁰

Pro pozdější úpravu obchodního práva v Rakousku a celé německé říši má význam německý obchodní zákoník ze dne 10. května 1897, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 1900. Právě tento zákoník se stal kodexem upravující obchodní právo v Rakousku, zatímco rakouský obchodní zákoník se stal základem pozdější úpravy obchodního práva v ČSR.

3.1 Přijetí Všeobecného zákoníku obchodního-systematika a odkaz na uvozovací zákon.

Pokud mluvím o Uvozovacím zákonu a Všeobecném zákoníku obchodním, jedná se o dva zákony tvořící jeden celek, kdy uvozovací zákon obsahoval 60 ustanovení. Začíná taxativním vymezením území, na které se oba zákony a jejich ustanovení vztahují. Uveden je slovy:

“S přivolením obou sněmoven Mé rady říšské vidí se mi naříditi takto:

Uznávající se přednosti, jimiž se vyznamenává zákoník obchodní, navržený dle nařízení spolkového shromáždění německého zvláštní komisi, při níž spolupůsobili též zástupci vlády rakouské, uvažující, že zákoník ten již nabyt platnosti v sousedních státech spolku německého a že naditi se jest toho, že se mu dostane platnosti této též v ostatních, přihlížejíce k tomu, že značně zvelebí se obchod s jinými zeměmi, mají-li o něm zákonodárství společné, zároveň pak na myslí majíce zvláštní poměry rakouské, uvádí se zákoník shora naznačený pokud obsahuje přední čtyři knihy dle těchto ustanovení v královstvích a

49 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 22.

50 do uherského zákoníku nebyla přijata ustanovení o dohodcích, komanditní společnosti na akcie, tiché společnosti. Naopak byla přijaty předpisy o hospodářských a výrobních společenstvech, o veřejných skladištích, o pojišťovacím obchodu a například smlouvě nakladatelské. srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007 s. 22.

zemích, jež v nadvahu jmenovány, za zákon a nabude dnem 1. července 1863 platnosti.”⁵¹

Všeobecný zákoník obchodní je rozdělen do 4 knih. Každá z knih se dělí na oddíly a dále na části (později odstavce). V souhrnu zákoník tvoří 431 článků, jejichž obsahem jsou všeobecná ustanovení (čl. 1 až 3 obch.z.), v knize první pod názvem “O obchodnictvu” a obsahuje předpisy týkající se obchodníků (č. 4 až 11 obch.z.), o obchodním rejstříku (čl. 15 až 27), o obchodních knihách (čl. 28 až 40 obch.z.), o obchodních zmocněncích (čl. 41 až 56), o obchodních pomocnících (čl. 57 až 65), o obchodních dohodcích (čl. 66 až 84 obch.z., změněn zákonem č. 68/1875 ř. z.). Druhá kniha s názvem “ O obchodních společnostech” (čl. 85 až 249) upravuje společnost veřejnou (čl. 85 až 149), o společnosti komanditní (čl. 150 až 206), všeobecně i o komanditní společnosti na akcie neboli akciové komanditě a společnosti akciové (207 až 249). Kniha třetí pod názvem “O společnosti tiché a o spolčení se ku jednotlivým obchodům na společný účet”⁵² (čl. 266 až 270) pojednává o těchto dvou společnostech. Kniha čtvrtá s názvem “O obchodech”(čl. 271 až 431) pojednává nejdříve o obchodech (čl. 271 až 336), o obchodní koupi (čl. 337 až 359), o obchodě komisionářském (čl. 360 až 378), o obchodě spedičním (čl. 360 až 378) a obchodě nákladním (čl. 390 až 431).

Pojmu “Obchod” dle uvedené systematiky se věnuje čtvrtá kniha. Jedná se však o specifikum pojmu obchodu a jeho typů či forem. To konečně ukazují i následující ustanovení této knihy. Samotná úprava obchodu jako pojmu obecného stojí vedle ustanovení o obchodnících, o vedení obchodů a obchodních knih, taktéž v ustanovení o pomocnících a zastoupení. Právě zde je ve velkém rozsahu upraveno všeobecné závazkové právo. Jinak je to s úpravou směnečného, konkurzního práva a obchodního soudnictví, které v zákoníku naopak chybí.⁵³

Prameny obchodního práva vymezuje článek 1 Všeobecného zákoníku obecného následovně:

“Pokud tento zákoník žádného ustanovení neobsahuje, použití lze ve věcech obchodních předem obyčejů obchodních a když těch není, všeobecného práva občanského”, v tomto článku zakotvil princip subsidiarity použití obchodních obyčejů a následně a ABGB pokud obyčejů není.

51 zákon č. 1. 1863 ř. z., v tištěné podobě též VONEŠ, B., *Všeobecný zákoník obchodní: ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912.

52 takzvané “příležitostné společnosti”.

53 srov. KUKLÍK, J., SKŘEJPKOVÁ, P., *Kořeny a inspirace velkých kodifikací*, AVENIRA Stiftung 2008 s. 152.

Uvozující zákon vymezuje prameny v jeho paragrafu 1 a dále, takto:

§ 1 Svrchu psaným dnem počínajíc platnosti pozbudou všechny zákony a nařízení, kteréž se vztahují k věcem zákoníka obchodního, ač není-li v tomto uvozovacím zákoně určeno, aby i napotom v platnosti zůstaly, anebo není-li v zákoníku obchodním ukázáno k zákonům zemským.

§ 2 Jmenovitě platnosti pozbudou starší řády merkantilní, falitní a směnečné, pokud jednotlivá jich ustanovení posud platí ...”.

Mezi hlavní prameny patřily:

- a) všeobecný obchodní zákoník,
- b) starší obchodní zákony, které obchodní zákoník v platnosti zachoval dle §1 až §5 (např. Zákon o Vídeňské burse z roku 1854),
- c) výsady určitých ústavů (např. Rakousko-Uherské banky),
- d) později přijaté doplňující či měnící zákony (např. zákon č. 85/1906 ř.z., o šeku, zákon č. 58/1906 ř.z. o společnostech s ručením omezeným).

Článek 1 uvozujícího zákona specifikuje prameny tak, že obchodním zákoníkem jest zrušeno všechno starší obchodní právo za předpokladu, že obchodní zákoník danou problematiku upravuje. Zachovává platné právo, pokud bylo zachováno v platnosti výslovně anebo v takovém rozsahu, v jakém není upraveno obchodním zákoníkem. Konečně pak obchodní zákoník ponechává v platnosti v plném rozsahu a výslovně směnečné právo.

Mezi podpůrné prameny patřily právní obyčeje a ustanovení Všeobecného zákoníku občanského, avšak pouze v situacích, kdy problematika nebyla upravena obchodním zákoníkem. ABGB navíc mohl být použit, pokud právního obyčeje na řešení daného případu rovněž nebylo.⁵⁴ Jako subjektivní charakter mělo zvykové právo, to platilo, pokud si jej strany ujednaly ve smlouvě.

Při výkladu ustanovení obchodního zákoníku se vycházelo z obecných pravidel Všeobecného zákoníku občanského. Dle jeho článku 6 se vycházelo ze smyslu slov v jejich vzájemných souvislostech a zároveň z úmyslu zákonodárce. Analogie byla na místě tehdy, nebylo-li možno rozhodnout ani podle slov, ani podle přirozeného smyslu zákona.⁵⁵ Předním vzorem interpretace sloužily

⁵⁴ srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007 s. 33-34.

⁵⁵ srov. čl. 6 a čl. 7 občanského zákoníku obecného.

protokoly o poradách Norimberské konference, taktéž předběžné návrhy a motivy návrhů zákoníku. Otázka síly těchto zdrojů byla rozporuplná, nicméně v obchodněprávní praxi se k nim přiklánělo.⁵⁶

Nezbývá než doplnit skutečnost, že pro svůj rozsáhlý význam ve vědě a v praxi v oboru obchodněprávním bylo často používáno dílo z rukou Antonína Randy pod názvem “Soukromé obchodní právo rakouské”. Vyplyvá to mimo jiné nejen ze spisů a děl jiných autorů upravujících obchodní právo, ale především je tento fakt viděn v judikátech obchodních soudů a komentářích Všeobecného zákoníku obchodního.

3.2 Jednotlivé pojmy a instituty

Pro pochopení materie obsažené ve Všeobecném zákoníku obchodním je důležité začít hlavními pojmy. Všeobecný zákoník obchodní ovládají dva zásadní pojmy, je to pojem “obchodů” neboli obchodních jednání (Handelsgeschäfte) a pojem obchodníka neboli kupce (Kaufmann). Zákoník je tedy právem obchodů a obchodníků.

Článek 4 obchodního zákoníku stanoví, že obchodníkem je dle zákoníku ten, kdo provozuje obchody po živnostensku. Na jedné straně se vyskytují obchody a na straně druhé “obchodní věci”, o těch hovoří zákoník např. v článku prvním “...ve věcech obchodních...”. Rozdíl je především v rozsahu okruhu záležitostí, na které se jednotlivé pojmy vztahují. Za obchody se považují pouze smlouvy obsažené v článcích 271 až 273 obchodního zákoníku, jejich výčet je zejména důležitý pro stanovení, má-li se daný vztah řídit obchodním zákoníkem či nikoliv.

Pojem “obchodní věci” obsahuje vedle obchodů navíc veškeré právní skutečnosti, na které se obchodní zákoník vztahuje. Jsou jimi firmy či obchodní společnosti a další. Na důležitost rozlišování obchodních věcí a obchodů poukazují jak spisovatelé, tak i konferenční norimberské protokoly.⁵⁷

K pojmu obchodu se rozsáhleji věnuji v podkapitole 4. 2. 9. Následující podkapitoly se zaměřují na instituty v pořadí dle systematiky Všeobecného

56 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007 s. 34.

57 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 41.

zákoníku obchodního, počínaje kupcem neboli obchodníkem, který zaujímá vedle obchodu zásadní postavení, jakožto další prvek ovládající obchodní zákoník.

3.2.1 Obchodníci

Obchodník jako pojem je jedním ze základních kamenů pro obchodní zákoník, je doplňujícím pojmem obchodů, jelikož za obchody se považují jednání v článku 271 pod čísly 1 až 5 ve chvíli, když je provozuje po živnostensku obchodník. Taktéž článek 273 považuje za obchody veškerá jednání živnostníka či obchodníka náležející k provozování obchodní živnosti. Některá ustanovení se vztahují výhradně k obchodníkům. Konkrétně se jedná o ustanovení o obchodním rejstříku, o prokuře, o tiché společnosti a další. Další skutečností je, že k obchodníkům jsou přiznána práva (i výhody) a povinnosti, které se vztahují pouze na ně. Totéž platí i o obchodních společnostech a společenstvech provozujících obchody dle příslušných ustanovení obchodního zákoníku.

Mezi práva obchodníka se řadí skutečnost, že obchodní rejstříky jsou zřízeny výhradně pro obchodníky, mají právo k firmě, mohou ustanovit prokuristu, jejich obchodní knihy slouží jako jejich neúplný důkaz, společnosti se řídí obchodním zákoníkem namísto předpisy obecného práva, což je pro ně daleko výhodnější. Dle obchodního zákoníku mají obchodníci právo na provize a úroky, avšak jen v určitých případech. Mezi povinnosti pak řadíme povinnost do obchodních rejstříků zapisovat firmy, společnosti a prokuru, zákon jim stanoví povinnost vést obchodní knihy, povinnost uchovat po dobu deseti let přepisy odeslaných dopisů, stejně tak obchodní knihy a obchodní dopisy a další. Nutné dodat, že některá práva a povinnosti se vztahují pouze na obchodníky tzv. „plného práva“.⁵⁸

Z uvedeného plyne, že pojem obchodníka je velice důležitý. Již ve článku 4, který zní:

”Za obchodníka budiž pokládán dle zákoníku tohoto ten, kdo obchody po živnostensku provozuje”. V této definici se vyskytuje problém (na který poukazuje Antonín Randa) v podobě absence podstatného znaku pojmu obchodníka *“totiž provozování obchodní živnosti ve vlastním jméně”*, definice obchodníka tak zní: **“kdo ve vlastním jméně a způsobem živnostenským**

⁵⁸ srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 61.

provozuje některý z obchodů, v čl. 271. pod číslem 1.-4. neb v čl. 272. pod číslem 1.-5. uvedených.”⁵⁹

Osoba mohla být nazvána obchodníkem, jakmile kumulativně splňovala všechny definiční znaky obchodníka:

- A) osoba musela být živnostníkem
- B) musela jednat vlastním jménem
- C) musela provozovat určité obchody v zákoně uvedené.

Ad A) Každý obchodník musel být živnostníkem, což zahrnovalo další znaky jako je stálost, úmysl činit obchody za účelem zisku. Tyto znaky musely být splněny současně. Pokud chyběla stálost a trvalost a nechyběl úmysl získat profit a naopak, nejednalo se o obchodníka.

Právě proto, že obchodník byl živnostníkem, bylo nutno na úpravu živnosti a živnostníka použít zákon č. 227/1859 ř.z., živnostenský řád včetně jeho pozdějších novel jej doplňujících či měnících.

Obchodníkem mohla být osoba fyzická i právnická. Fyzická osoba provozující obchod musela být svéprávná (§2 živn. ř.), způsobilost nebyla ovlivněna odlišným náboženským vyznáním či různou národností. Překážkou nebyla příslušnost do jakékoliv obce, dokonce ani státu. Různá státní příslušnost nebyla překážkou v případě založení obchodu. Obchodník mohl mít i více různých obchodů. Určitým skupinám však bylo provozování obchodů zakázáno. Zakázáno bylo provozovat obchod již posvěceným, duchovním a řeholníkům, kteří složili slib. Dále vojákům, úředním sensálům, státním a zemským úředníkům, učitelům, veřejným notářům i advokátům. I pro tyto skupiny byly stanoveny výjimky, např. veřejný notář, které rušily důvěru v jejich nestrannost. (dle § 9 notářského řádu z roku 1875), taktéž zákaz pro duchovní neplatil pro rabíny.⁶⁰ Ohledně pohlaví živnostenský řád nečiní rozdíly, obchodní zákoník například stanoví, že provdaná žena nemůže být obchodnicí bez souhlasu manžela. Ten mohl být dán i mlčky. V některých případech žena mohla podat návrh k příslušnému soudu na povolení živnosti. Tím byl okresní soud dle místa bydliště manželů.

⁵⁹ RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 62.

⁶⁰ srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 65.

Právnícká osoba mohla být živnostníkem tehdy, pokud tak bylo uvedeno ve stanovách (§3 živn. řád.) Novelizací zákonem č. 199/1907 ř.z., se vyskytla nutnost vlastnit k provozování živnosti průkaz způsobilosti, například při provozování obchodu se smíšeným nebo koloniálním zbožím.

V čl. 5 obchodního zákoníku se přiznává platnost norem zákoníku stejnou měrou i na společnosti obchodní, obzvlášť společnostem akciovým provozujícím obchody, taktéž i veřejným bankám.

A contrario na akciové společnosti se zákoník nevztahuje, pokud obchody neprovozují, takovým příkladem jsou hypotekární ústavy úvěrní.

Ad B) Dalším definičním znakem bylo provozování živnosti vlastním jménem. Provozování živnosti cizím jménem na účet osoby jiné nespĺňovalo podmínku být obchodníkem dle zákona.

V takovém případě se jednalo o tzv. pomocný obchodní personál a nikoliv o vlastní činnost obchodníka. Proto nebylo třeba, aby byl obchodník osobně zaměstnaný v obchodu, se mohl dát zastupovat buďto prokuristou nebo jiným obchodním zmocněncem. V takovém případě nemusel být obchodník způsobilý k právnímu jednání (dle jazyka současného). U nezletilého to platilo například v případě zdědění obchodu, ten musel být zastoupen otcem, poručníkem nebo kurátorem, kteří byli oprávněni jej zastupovat ve věcech majetkových. Naopak obchodní společník v postavení veřejného společníka, komandisty či akcionáře obchodníkem není, jelikož provozuje obchod jak vlastním jménem tak jménem cizím, konkrétně jménem všech společníků společnosti. U "tajného" společníka se otázkou jeho činnosti či obchodování "vlastním jménem" zabývat nemůžeme, jelikož se zúčastňuje obchodu společníka hlavního a sám tedy žádnou obchodní činnost vlastním jménem neprovozuje.⁶¹ K výše uvedenému se staví i judikatura soudu, která (vzhledem k výkonu činnosti nikoliv svým jménem) za obchodníky nepovažuje prokuristy, jednatele společností s omezeným ručením, komanditisty a likvidátory obchodních společností, kterých zároveň není společníkem.⁶²

Ad C) Třetí podmínkou a definičním znakem bylo provozování některých z obchodů uvedených v zákoně, v jeho článku 271 pod čísly 1 až 4 a článku 272 pod čísly 1-5, a to spekuláční koupě nebo prodej, spekuláční pojišťování, převzetí dopravy či cestujících na moři, půjčka na lodi, bursovní obchody, obchody

61 srov. RANDA, A., *Co jsou obchody a kdo jest obchodníkem vedle nového zákoníka obchodního?*, Právník, Praha: Fink, 1864, ročník III. s. 80.

62 srov. VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912., s. 3.

živnostenské peněžoměnecké, obchody živnostenské bankéřské a další. Zcela dostačující bylo, pokud obchodník provozoval pouze jeden v zákoně uvedený bez ohledu na objem a rozsah. Nezáleželo ani na poměru obchodníka k jeho činnosti, tedy bylo-li obchodování jeho hlavní činnost nebo činností vedlejší.⁶³

Pojem obchodníka (na rozdíl od běžného pojmu obchodníka jako osoby zabývající se směnou zboží za peníze) je ve smyslu obchodního zákoníku daleko obsáhlejší. Z toho plyne, že všechna ustanovení zákona týkající se obchodníků a obchodů se vztahují na všechny osoby provozující živnost vlastním jménem. Mezi takové se řadili bankéři, hokynáři, nakladatelé, sládcí, pekaři a další.⁶⁴ Nejvyšší soud ve své judikatuře za obchodníky považoval mimo jiné lékárníky, hostinské tehdy, pokud provoz jejich hostinské činnosti přesahoval objem jejich řemesla. Dále kavárníky, výrobce piva a lihu (pokud nevyráběli líh a pivo z vlastních plodin), mlynáři kupující obilí na mletí (tzv. obchodní mletí), majitelé hutí, výrobce cihel (jen pokud na výrobu cihel materiál nakoupili), pekaři a nakonec soustružníky. Stavebníky považoval buď v případě, kdy obstarávali materiál nebo jejich činnost přesahovala určité hranice jejich řemesla.⁶⁵

Prof. Antornín Randa dle jednotlivých ustanovení obchodního zákoníku řadil mezi obchodníky např.: *“a) kupce v užším a obyčejném smyslu slova, kteří zboží kupují neb jiným způsobem sobě zjednávají, aby je ve formě podstatně nezměněné opět zcizili.....b) Továrnici, jestli koupené neb jinak zjednané suroviny neb polofabrikáty na hotové zboží předělávají neb upravují, na př. Majitelé továren na lněné neb bavlněné zboží... . Neboť všichni tito živnostníci kupují látky, by je zase, ovšem ve způsobně předělané, upravené neb jinak změněné, na jiné převedli.....”*, k těmto obchodníkům, na základě článku 271 čísla 1 navíc patřily *“...c).....větší část řemeslníků..., totiž pokud látky, jež zdělávají neb upravují, sami kupují neb jinak zjednávají a to bez rozdílu, jaký objem jich živnost má.....Příkladně sem náležejí obuvníci, zlatníci, truhláři, zámečníci, hodináři, rukavičkáři, kloboučníci, kožešníci, obyčejně těž krejčí, pekaři.....totiž kupují zboží v úmyslu, by je (ve formě předělané) zase zcizili....”*. Dle článku 272 čísla 2 a 3 řadil *“d) dodavatelé (líferanti), e) Pojišťovatelé, zvláště všechny ústavy pojišťovací, vyjímajíc vzájemné.....”*, do článku 272 čísla 4 řadil *“Neúřední*

63 srov. RANDA, A., *Co jsou obchody a kdo jest obchodníkem vedle nového zákoníka obchodního?*, Právník, Praha: Fink, 1864, ročník III. s. 81.

64 srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 212.

65 srov. VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912., s. 3.

(*soukromí*) *dohodce (sensálové) obchodů,....*” s tím, že vzhledem k úřednímu postavení nepatří mezi obchodníky úřední sensálové. Mezi další uváděl nakladatele, majitele knihtiskáren (oba dle článku 272 čísla 5).⁶⁶

Zajímal se i problematikou společenstev výrobních a hospodářských neboli svépomocných, tedy zda i oni provozují obchody. Tyto společnosti byly charakteristické neuzavřeným počtem členů, což byl také odlišující znak od veřejných společností, jejichž účelem je podporovat živnosti a hospodářství svých členů společným provozem závodu nebo poskytováním úvěru s tím, že členové ručili za dluhy osobně, nicméně jen podpůrně. Do těchto společností řadil: záložny, skladní a potravní spolky, též výrobní společenstva a další.⁶⁷

Nezbývá než doplnit další zásadní znak provozování živnosti, tím je ziskuchtivost (je otázkou, zda-li obligatorní či fakultativní, dle definice pravděpodobně obligatorní), přičemž sr. Hahn poukazuje na fakt, že: “...*odznak živnostenského provozování nelze spatřovati pouze v úmyslu ziskuchtivém neb v úmyslu, zjednati sobě tím výživu. Vždyť kupec náklad na výživu svou z jiných pramenů čerpati může.*”⁶⁸

V textu byl zmíněn též termín “*obchodník plného práva*”. Obchodníkem plného práva je obchodník plnoprávný, protokolovaný neboli registrovaný, jehož firma musí být registrována v obchodním rejstříku. Obchodník neúplného práva neboli menšího práva je neprotokolovaný neboli neregistrovaný obchodník, na kterého se nevztahuje obchodní zákon v celém rozsahu. Obchodník se stal plnoprávným obchodníkem po splnění pozitivní a negativní podmínky, kdy za pozitivní podmínku bylo zaplacení roční daně výtěžkové. Ve městech do 10.000 obyvatelů stanovil předpis 50 K, ve městech s počtem obyvatel mezi 10.000 a 100.000 stanovil částku 80 K a ve městě s počtem obyvatel nad 120000 stanovil částku 120 K.⁶⁹

Plnoprávným obchodníkem pak zůstali obchodníci i tehdy, kdy se město připojilo k městu dalšímu, tím se zvýšil počet jeho obyvatel. V tu chvíli byl povinen platit původní daň a nemusel platit novou dle nového počtu obyvatel ve městě. Příkladem bylo město Praha, k němu se připojovala pražská předměstí,

66 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s.69-74.

67 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 74.

68 srov. RANDA, A., *Co jsou obchody a kdo jest obchodníkem vedle nového zákoníka obchodního?*, Právník, Praha: Fink, 1864, ročník III. s. 81.

69 srov. Císařské nařízení č. 124/1897 .

kteřá tak tvořila Velkou Prahu. Negativní podmínkou bylo, že se nesmělo jednat o podomního obchodníka. Tito obchodníci dle zákoníku nikdy být plnohodnotným obchodníkem být nemohli.⁷⁰

3.2.2 Obchodní rejstřík

Obchodní rejstřík byl upraven v člancích 12 až 14 Všeobecného zákoníku obecného. Stanovil, že u každého soudu bude veden obchodní rejstřík, do kterého se budou zapisovat významné skutečnosti týkající se obchodníků, které byly stanoveny v obchodním zákoně. Kromě skutečností stanovených v obchodním zákoníku se do rejstříku zapisovaly další skutečnosti, např. poznámka o uvalení konkurzu na základě ustanovení konkurzního řádu nebo poznámka o nucené zprávě na základě ustanovení exekučního řádu, o tom však v dalších řádcích. K vedení obchodních rejstříků byly dle paragrafu 1. ministerského nařízení č. 27/1863 příslušné soudy krajské, obchodní soudy pak pro Prahu, Vídeň a Terst. Místní příslušnost soudů byla určena místem, kde obchodní společnost měla svůj závod. Nejdříve byly tři typy rejstříků, a to pro firmy jednotlivých kupců, pro společenské a pro společenství. Změna nastala po roce 1906, kdy se dělily na rejstříky pro firmy jednotlivých kupců a veřejné a komanditní společnosti, pro akciové společnosti a společnosti akciové komanditní, pro společnosti s ručením obmezeným a pro firmy společenství. Každá z těchto se skládala z vlastních rejstříků, knih příloh a ukazatele.⁷¹

Obchodní rejstřík byl veřejný, byla možnost do něj nahlédnout v úředních hodinách příslušného soudu, bylo možno za poplatek pořizovat kopie, které musely být na žádost ověřeny. Veřejnost rejstříku se projevovala v možnosti zdarma nahlédnout do rejstříku bez jakéhokoliv právního zájmu, možnost sám si zapisovat poznámky z rejstříku a žádat soud o vypracování výtahu o firmě, o kterou se žadatel zajímal, přičemž byl žadatel povinen zaplatit kolkový poplatek v hodnotě dvou korun za arch. Právo nahlížet do spisu a žádat přepisy z rejstříku stanovil i uvozovací zákon k obchodnímu zákonu ve svém článku 18. Poplatek za vytvoření výtahu o firmě stanovilo ministerské nařízení č. 27/ 1863 ř.z. Veřejnost

70 srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 214.

71 pro rychlejší orientaci byly údaje, které pozbyly platnost vymazány a červeně podškrtnuty, k takovým údajům se nepřihlíželo. Jiné způsoby škrtnutí a podobného označování byly zakázány. srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, s. 218.

rejstříku byla též projevna nutností všechny učiněné zápisy bezodkladně po zapsání v celém znění uveřejnit ve veřejných listech. Na základě ministerského nařízení č.40/1901 ř.z. byl takovým listem “Zentralblatt für die Eintragungen in das Handelsregister”, dále byly zápisy publikovány v úředních listech jednotlivých částí Rakouska a českých zemích, které stanovil místodržitel po domluvě s obchodním soudem daného území. V Čechách k tomuto účelu byly určené Pražské noviny a Prager Zeitung, na Moravě Moravské noviny a Brüner Zeitung, Troppauer Zeitung ve Slezku a konečně Wiener Zeitung v Dolních Rakousích.⁷² Dle §10 ministerského nařízení č. 14 z roku 1880 měl být zápis do obchodního rejstříku jazykově stejný, jako byl uveden v žádosti o určitý zápis.

Skutečnosti, které měly být předmětem zápisu do rejstříku, se nacházely na různých místech obchodního zákona i mimo něj. Z obecného hlediska se dělily tyto skutečnosti na ty, které **musely** být zapsány nebo poznamenány, a na skutečnosti, jejichž zapsání bylo na vůli zapisovatele, tedy které **mohly** být do rejstříku zapsány.

Povinně musely být zapisovány údaje o firmě, o místě hlavního a vedlejšího závodu, co bylo předmětem obchodu, o majiteli firmy a o případných změnách. Zákon dále ukládal zapisovat povinně zřízení prokury, jméno prokuristy včetně jeho podpisu, informaci o zřízení obchodní společnosti a zastupující osoby této společnosti. U společností komanditních a veřejných obchodních společností se zapisovaly údaje o nových přistoupivších společnících nebo těch, kteří ze společnosti vystoupili, u akciových společností zejména počet akcií, výše základního kapitálu, počet podílů a další.

Povinně se poznamenávaly údaje o vyhlášení konkurzu či zahájení a zrušení řízení o nuceném narovnání, směřující na “plnoprávného” obchodníka, také na obchodní společnost, veřejného společníka, komplementáře nebo komanditistu u komanditní společnosti. Stanovil to vedle konkurzního řádu i uvozovací zákon k obchodnímu zákonu těmito slovy: “*Prohlášení konkursu, též zahájení a zrušení narovnačního řízení o jmění obchodníka, společnosti obchodní, neb osoby, která ve společnosti této účastnou jest jako společník osobně ručící neb při společnostech komanditních jako komanditista, budiž **poznamenáno** z moci úřední v rejstříku obchodním od soudu obchodního, netřeba je však zvláště vyhlášovati.*”.

⁷² srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, s. 215.

Dalším údajem, který se “pouze” poznamenával, byla na základě paragrafu 342 exekučního řádu i nucená správa neboli sekvestrace obchodní živnosti, k němuž musel být připojen podpis správce. Rozdíl mezi zápisem do rejstříku a poznamenáním do rejstříku spočíval v tom, že zápis vycházel v podstatě ze žádosti obchodníka zapsat údaj do rejstříku na základě ohlašovací povinnosti, která mohla být vynucena soudem. Poznamenání do spisu se dělo na základě zjištění určité skutečnosti (viz nucená správa) soudem, který tak z úřední povinnosti tento údaj do rejstříku zapsal ve chvíli, kdy se o skutečnosti údaj zakládající dozvěděl.⁷³

Nepovinným údajem mohl být pouze jeden, mohl být zapsán a nemusel. Tímto údajem byla majetková práva příslušející manželce obchodníka, společníka veřejné obchodní společnosti, komplementáře zapsaného v rejstříku, na základě svatebních smluv. Možnost zápisu údaje do rejstříku vycházela z čl. 16 a 17 uvozovacího zákona. Pro platnost svatební smlouvy byla dle zákona č. 76/1871 ř.z., vyžadována forma notářského zápisu. Podstatou byla manželčina možnost uplatnit své nároky či práva ze smluv svatebních vůči věřitelům, a to právě v případě vyhlášení konkurzu na majetek manžela. Práva ze svatebních smluv měla podobu věna.

Kromě uvedených druhů zápisů se jiné zápisy v rejstříku vyskytovat nemohly. Zápisy měly veliký význam pro obchod jako takový. Každý opatrný obchodník byl povinen sledovat úřední listy a zápisy v něm a pro jistotu do obchodního rejstříku občas nahlížet. Nikdo se tak nemohl vymlouvat na neznalost určité skutečnosti zapsané nebo vymazané z rejstříku, na osobě neznalé určité skutečnosti tak viselo důkazní břemeno, kterým musela dokázat takovou neznalost, kterou ani při “obyčejné kupecké opatrnosti ani znát nemohl”.⁷⁴

3.2.3 Prokura a obchodní zmocnění

Prokuru a obchodní zmocnění lze kromě obecných ustanovení v člancích 41 – 56, nalézt i jinde ve Všeobecném zákoníku obecném, především v ustanoveních týkajících se obchodních společností, jako je tomu u článku 104,

⁷³ srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, s. 216.

⁷⁴ srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, s. 217.

kterým se stanoví možnost odvolání prokuristy každým společníkem, který ji má možnost udělit.

Již v názvu oddílu pátého je zřejmá silná pozice prokuristy oproti ostatním typům zmocnění. Dle rozsahu zmocnění zákon rozlišoval čtyři typy zmocnění, kdy nejvyšší zmocnění měl prokurista, po něm následoval generální zmocněnec, který se v praxi označoval za disponenta nebo obchodního vedoucího, dalším typem byl speciální zmocněnec a posledním byla prostá plná moc udělená určité osobě.⁷⁵

Článek 41 definoval prokuristu jako toho, jemuž bylo uloženo vlastníkem závodu, aby jeho jménem a na jeho účet provozoval obchodní živnost a podepisoval s dovětkem “per procura”. Prokura byla plnou mocí s výslovným označením “prokura”, ke které se připojilo jméno prokuristy. Mohla být udělena i více osobám, potom se jednalo o kolektivní prokuru. Potom se jednotlivý prokurista pod jménem firmy podepisoval svým jménem s přídavkem “kolektivní prokura”. Udělení, změna nebo zánik prokury včetně podpisu prokuristy při jejím udělení se nahlášovalo u příslušného obchodního soudu. Po nahlášení byl vznik, změna či zánik prokury zapsán do obchodního rejstříku a vyhlášen. Prokura zmocňovala prokuristu ke všem jednáním před soudem i mimo něj a ke všem jednáním související s provozem obchodní živnosti “principála” neboli vlastníka obchodní živnosti. Zvláštní moc musela být prokuristovi udělena v případě zcizování nemovitostí nebo její zatěžování dluhy, bez takového zmocnění bylo jednání prokuristy neúčinné. Naopak omezení prokury nemělo účinky vůči třetím osobám. Zápis do obchodního rejstříku mělo informační charakter a pravidlem, přičemž zavázán z jednání prokuristy po zániku prokury byl principál tehdy, pokud zánik v rejstříku zapsán nebyl, v opačném případě nemělo takové jednání účinky vůči takovému vlastníkovi živnosti.

O zmocnění se jednalo tehdy, kdy nebyla udělena prokura. Zmocnění se udělovalo k celé obchodní živnosti nebo pouze k určitým obchodním jednáním anebo pouze k obstarání jednotlivých záležitostí. Obchodní zmocněnec měl oproti prokuře povinnost používat k podpisu zmocnítele pouze přídavek zplnomocnění a nikoliv prokuru. Z jednání prokuristy a stejně tak zmocněnce nabýval práv a povinností jen zmocnitel neboli principál, přičemž mezi třetí osobou

⁷⁵ srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910, s. 217.

a prokuristou nebo zmocněncem z provedených obchodních jednání žádná práva a závazky nevznikaly.

Prokura nebo zmocnění zanikly jejím odvoláním, tu mohl zmocnitel odvolat vždy. Naopak smrtí zmocnitele zmocnění ani prokura nezanikla. Důvodem pro odvolání mohl být např. střet zájmů. Obranu proti střetu zájmů navíc stanovil čl. 56, kde byl stanoven zákaz obchodovat vlastním jménem nebo jménem osoby jiné, rozdílné od zmocnitele. Výjimku zde představovalo výslovné svolení zmocnitele k obchodování. Dalším důvodem odvolání prokury nebo zmocnění mohl být převod prokury nebo zmocnění na osobu jinou, který byl rovněž zakázán. V případě nenuceného převedení provedení určité záležitosti na jinou osobu dle občanského zákoníku obecného a jeho ustanovení §1010 zmocněnec ručil za výsledek vzniklý v důsledku tohoto převodu a tedy za případnou škodu. Pokud mu byl převod povolen, ručil tak pouze za špatný výběr osoby, na kterou výkon určité záležitosti převedl.

3.2.4 Veřejná společnost obchodní

Ve středověku se setkáváme s veřejnou obchodní společností v podobě “tovaryšstva”. Poprvé upravena se objevuje v konkurzním neboli fallitním řádu Karla IV. z roku 1734. Druhou dílčí úpravou pozdější byla až úprava (rovněž dílčí) v císařském nařízení č. 168/1857 ř.z.⁷⁶ Jiní autoři veřejnou obchodní společnost nalézají poprvé ve směnečném řádu platném v Rakousku a na českém území, ten rozeznával společnosti dvě. První z nich pod názvem “Universal-Compagnie” byla v podstatě předchůdcem veřejné obchodní společnosti a předchůdcem komanditní společnosti měla název “societas omnium bonorum”. Směnečný řád upravoval také další povinnosti, zejména zápis obchodní společnosti do rejstříku vedeného u obchodního a směnečného soudu. Kromě společnosti se zapisovala jména společníků včetně plných mocí udělených jednotlivému společníku nebo účetnímu (u komanditních společností též komplementáři).⁷⁷

Všeobecný zákoník obchodní nahradil dosavadní úpravy ve svých člancích v § 85 až 149.⁷⁸ Tento typ společnosti mohl být zřizován bez formalit a bez

⁷⁶ srov. DVOŘÁK, T., *Veřejná obchodní společnost*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2003, s. 5.

⁷⁷ srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 179.

⁷⁸ Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi jako území Apoštolského království uherského upravoval

společenské smlouvy. Ke zřízení postačila skupina minimálně dvou osob, které provozovaly obchodní živnost bez omezení jejich účastenství ve společnosti majetkovým vkladem. Pro společnost veřejnou je charakteristické neomezené ručení jejich společníků, pokud si nedohodli při provozování jejich obchodní živnosti jinak. Společnost se zapisovala do obchodního rejstříku místně příslušného soudu, dle sídla společnosti nebo dle sídla odštěpného závodu. Obsahem oznámení byla celá jména společníků včetně jejich stavu a bydliště, firmy, společnosti a její sídlo, počátek jejího uvedení do provozu, označení společníka či společníků jednajících za společnost, pokud jim zastupování bylo svěřeno. Po zapsání společnosti se do rejstříku zapisovala změna sídla, pokud se změnila nebo iniciály nových společníků. Další obligatorní podmínkou bylo podepsání oznámení společníky přímo u obchodního soudu.

Vztah společníků se řídil společenskou smlouvou, pokud byla pořízena anebo na základě dohody mezi společníky. Společník nebyl povinen svůj vklad zvyšovat ani snižovat, pokud chtěl vklad snížit na základě svého rozhodnutí, potřeboval k takovému snížení souhlas ostatních společníků. Mezi povinnosti patřilo zaplacení úroků pro nezaplacení smluveného a včasného vkladu do společnosti. Také byl společník povinen starat se o záležitosti společnosti stejně jako by se jednalo o záležitosti jeho vlastní. V důsledku případného porušení tohoto ustanovení, zákon stanovil jeho odpovědnost za vzniklou škodu, i když v předchozích záležitostech jednal s náležitou péčí. Nesměl provozovat samostatně obchodní činnost na vlastní účet a vlastním jménem, pokud předmět této činnosti byl současně předmětem obchodní společnosti, jejíž byl členem. Pokud přesto takové obchody uzavřel, musel na žádost společnosti práva a povinnosti z těchto obchodů převézt na společnost, taktéž mohla společnost na základě porušení této povinnosti požadovat náhradu škody nebo úplně zrušit společenskou smlouvu.

Účinky vůči třetím osobám plynoucí z jednání společnosti nastávaly po zapsání společnosti do příslušného rejstříku anebo již samotným zahájením její obchodní činnosti. Společníci ručili společně a nerozdílně za závazky společnosti, pokud si sjednali např. ve společenské smlouvě něco jiného, zůstalo takové ujednání bez účinků navenek. Judikatura se k ručení vyjádřila slovy: *“Solidární*

v.o.s. Uherský (po vzniku ČSR označovaný Slovenský) obchodní zákoník z roku 1875 zákonným článkem XXXVII a jeho §64 - §124 srov. DVOŘÁK, T., *Veřejná obchodní společnost*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2003, s. 5.

ručení společníků za dluhy společnosti jest pravý koreálný dluh, zastavení platů společnosti obsahuje i zastavení platů jednotlivých společníků a jednáním společníků, jimiž na př. po zastavení platů zřizují třetím osobám práva zástavní na svých vlastních nemovitostech... ”⁷⁹

Společnost se rušila na základě prohlášení konkursu na společnost, též úmrtím společníka pokud nebylo ve smlouvě stanoveno trvání společnosti s dědici zůstavitele. Též prohlášením konkursu na majetek jednoho ze společníků, dohodou společníků nebo uplynutím sjednané doby jejího trvání. V případě zřízení společnosti na dobu neurčitou se společnost rušila výpovědí jednoho ze společníků. Po zrušení společnosti vstoupila společnost do likvidace. Likvidátory byli její společníci, pokud likvidátor nebyl určen usnesením společníků nebo společenskou smlouvou. Zvláštní úlohu v takových případech měl soud, který mohl být na základě návrhu společníka požádán, aby likvidátora soudce jmenoval nebo již existujícího likvidátora odvolal. Pokud soudci bylo svěřeno jmenování likvidátora společnosti, mohla být vybrána i osoba mimo okruh společníků společnosti. Na základě oznámení se osoby likvidátorů zapisovaly do obchodního rejstříku, při čemž k takovému zápisu byli likvidátoři povinni připojit své ověřené podpisy. Povinností likvidátorů bylo především uzavřít všechny obchody společnosti, v některých případech neukončených obchodních transakcí je mohl dovést do konce i za předpokladu uzavření nových obchodů. Byl povinen vypořádat závazky společnosti a naopak vymoci její pohledávky. Majetkovou podstatu společnosti následně zpeněžil. Zcizení nemovitého majetku musel provést veřejnou dražbou, jinak mohl tehdy, pokud s takovým zcizením souhlasili ostatní společníci.

V případech určitého omezení v jednání likvidátora, například když na základě společenské smlouvy nemohl uzavřít určitý obchod, nemělo takové omezení účinky vůči třetím osobám. Konečným aktem likvidátora bylo vypořádání všech společníků, kdy případné spory související s vypořádáním řešil soud. Ten také následně stanovil z jednoho z bývalých společníků nebo i osobu jinou, které bylo svěřeno uschování knih a spisů zrušené společnosti.

⁷⁹ VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912. s. 101.

3.2.5 Společnost komanditní (komanditní)

Komanditní společnost byla poprvé upravena ve směnečném řádu platném v Rakousku a v českých zemích stejně jako veřejná společnost obchodní. Předchůdcem komanditní společnosti byla “societas omnium bonorum”.⁸⁰ Komanditní společnost je považována za vůbec nejstarší druh obchodní společnosti, její obliba začala upadat v důsledku rozmachu společností s ručením omezením jako novým druhem společnosti.⁸¹

Všeobecný obchodní zákoník věnoval komanditním společnostem titul druhý, které dělil na dva oddíly. První se věnoval v člancích 150 – 172 komanditní společnosti obecně, zvláštní úprava komanditní společnosti na akcie se nacházela v člancích 173 – 206 druhého oddílu.

Cílem komanditní společnosti bylo vykonávat obchodní živnost pod společnou firmou. Skládala ze dvou typů účastníků, kdy jedni se účastnili pouze vklady majetkovými tzv. “kommanditisté”, druzí se jej účastnili neomezeně tzv. “společníci osobně ručící”. Vztah mezi více společníky osobně ručícími byl v jistém ohledu společností veřejnou. Stejně jako u veřejné společnosti obchodní nebylo třeba písemné smlouvy k její platnosti, vznik společnosti, změna firmy byla však podřízena ohlášení společnosti do obchodního rejstříku, stejně tak případné zřízení odštěpného závodu nebo změny jeho sídla. Obchodním soudem pro ohlášení byl místně příslušný obchodní soud dle sídla společností nebo sídla odštěpného závodu. Obsahem oznámení byla jména, stavy a bydliště osobně ručících společníků (dnes komplementářů), stejně tak komanditistů, kteří navíc jako komanditisté v ohlášení museli být výslovně označeni. Dalšími údaji byla firma a její sídlo a výše majetkových vkladů jednotlivých komanditistů. Poslední údaj a osobní údaje komanditistů nebyly uváděny v obchodním rejstříku a tedy ani ve veřejných listech. Vedle údajů byly k ohlášení připojeny podpisy osobně ručících společníků. Společnost byla zastoupena osobně ručícími společníky, kteří za ni vystupovali před soudem i mimo soud. Tito společníci byli povoláváni k odpovědnosti za nedodržení zde uvedených pravidel na základě tohoto zákona.

Všeobecný obchodní zákoník zvlášť upravoval komanditní společnost na akcie. Zákon stanovil, že jistina komanditistů mohla být rozložena na akcie

80 Kromě společnosti a dalších institutů směnečný řád upravoval zápis do obchodního rejstříku, resp. povinnost společníků ji zapsat společně se jmény společníků a plných mocí jim uděleným a plných mocí uděleným komplementáři nebo účetním. srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 179.

81 srov. DVORÁK, T., *Komanditní společnost*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2004, xviii, s. 1.

a akciové podíly, při čemž byla povinna vydávat akcie nebo akciové podíly pouze na jméno a nikoliv na majitele. Porušením příkazu bylo vydání akcií ztíženo jejich neplatností a vydavatelé těchto akcií ručili za veškerou škodu, která tímto vydáváním držitelům akcií vznikla.

Pro vznik kommanditní společnosti na akcie byla nutná společenská smlouva písemná, která následně byla předmětem schvalovacího procesu. Obsahovat musela taxativně uvedené údaje a ustanovení v zákoně. Kromě údajů o osobně ručících společnících obsahovala firmu a její sídlo, předmět podnikání, dobu, na kterou byla zřízena, pokud nebyla zřízena na neurčito. Musela také obsahovat počet vydaných akcií a akciových podílů a sumu, na kterou byly vydány. Obsahovat musela ustanovení zřizující dozorčí radu z řad kommanditistů v minimálním počtu pěti členů, formu, kterou se svolává nejvyšší orgán společnosti neboli valná hromada. Posledním údajem byl způsob vydávání prohlášení společnosti včetně uvedení veřejných listů, ve kterých se prohlášení vyhlášovala.

Schválená společenská smlouva se schvalovací listinou se poté zapisovala do místně příslušného rejstříku a uveřejněna v tzv. výtahu, v němž byly obsaženy rovněž zákonem stanovené povinné údaje, resp. část podstatných údajů. Zapisovala se na základě oznámení, jehož součástí muselo být osvědčení o krytí celkové sumy jistiny kommanditistů, osvědčení o splacení minimálně čtvrtiny úpisu každého komandisty (nyní komandisty) a průkaz o zvolení dozorčí rady dle obchodního zákona. Do zapsání kommanditní společnosti se o žádnou společnost nejednalo a vydané akcie či akciové podíly vydané před jejím zápisem byly neplatné. Za vzniklou škodu ručili vydavatelé těchto “předběžných” akcií nebo akciových podílů. Po vzniku společnosti bylo možné akcie převádět, takový převod akcií na jinou osobu musel být oznámen společnosti a zapsán v tzv. “akciové knize”, k níž bylo nutné převáděnou akcií přiložit společně s tzv. “průkazem o převodu”.

Nejvyšším orgánem společnosti byla valná hromada kommanditistů. Svolávala ji dozorčí rada nebo osobně ručící společníci (komplementáři) a také osoby jiné, pokud společenská smlouva tuto možnost obsahovala. Pro svolání valné hromady však stačila potřeba v zájmu společnosti, nebo i na návrh kommanditisty dle zásad totožných pro akciovou společnost. Způsob svolávání byl stanoven společenskou smlouvou, součástí svolání valné hromady bylo také oznámení účelu takového svolání, o kterém se následně mohla valná hromada

usnášet, naopak o předmětech neuvedených v oznámení se nebylo možné usnášet, výjimkou byl návrh na svolání mimořádné valné hromady.

Úkolem dozorčí rady byla kontrolní činnost společnosti. Povinností byl přezkum ročních účtů a bilancí a učiněných návrhů na rozdělení zisku, zprávu o přezkumu následně předkládala valné hromadě.

3.2.6 Společnost akciová

Jedna z prvních akciových společností v Čechách měla název Pražská hedvábnická společnost, vznikla v roce 1724 a akcionáři společnosti byli šlechtici. Zřizování velkých společností bylo znakem tehdejší doby, tedy začátkem zásahů absolutistického státu do ekonomiky země.

V Čechách se zakládání velikých společností nepotkalo s úspěchem a to i navzdory úsilí vlády k jejich zřizování.⁸² V roce 1822 se přeci jen setkáváme se společností pod názvem Pražská paroplavební akciová společnost.

Akciové společnosti se časem staly nejčastějším a nejoblíbenějším způsobem sdružení. Byly upravené spolkovým zákonem č. 253/1852 ř. z. a zákonem č. 1/1863 ř.z. Všeobecným obchodním zákoníkem v jeho ustanoveních čl. 207 až 249, později byla úprava doplněna ministerským nařízením č. 175/1899 ř. z., akciovým regulativem. Mezi jejich nespornou výhodou patřila skutečnost, že při tomto způsobu obchodování její člen neručil osobně svým majetkem, ale pouze svým podílem ve společnosti ve formě akcií, článek 207 stanoví: *“Společnost obchodní stane se společností akciovou, když účastní se všichni společníci jen vklady, aniž by osobně ručili za závazky společnosti”*.

Jistina byla rozložena na akcie nebo na akciové podíly, které nešlo rozdělit, při čemž akcie mohly znít buďto na jméno nebo na majitele. Ke schválení akciové společnosti bylo třeba státního schválení. Tomu předcházelo zřízení společenské smlouvy, o jejímž zřízení a obsahu byla sepsána soudní nebo notářská listina. Obligatorně smlouva musela obsahovat údaje taxativně vymezené v obchodním zákoníku. Absence některého z údajů vedla k neschválení společenské smlouvy a tedy ani společnosti. Informace o upsání akcií byla dokládána pouhým písemným vyjádřením. Společenská smlouva a schvalovací listina se předkládala místně příslušnému obchodnímu soudu, následně byla

82 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 178.

zapsána do obchodního rejstříku a uveřejněná ve výtahu, kde byly uveřejněny zákonem stanovené údaje, například firma a sídlo společnosti, datum uzavření společenské smlouvy či datum schválení listiny (ke vzniku akciové společnosti více v podkapitole 6.2). Nezapsání akciové společnosti do obchodního rejstříku bylo ztíženo její neexistencí, jinak byla postižena situace, kdy měla akciová společnost odštěpný závod, takový závod musel být zapsán u obchodního rejstříku toho soudu, kde se závod nacházel. Nezapsání závodu do rejstříku bylo postiženo pořádkovými tresty pro členy představenstva ze strany obchodního soudu z moci úřední.

Ve jmění společnosti měl každý akcionář svůj poměrný podíl, který tak byl vkladem do společnosti a nebyl dále povinen do společnosti vkládat další vklad, který by sloužil kupříkladu ke splnění určitých závazků společnosti. Částku, kterou akcionář i ve splátkách nebo jednorázově splatil společnosti, nemohl nárokovat zpět za trvání společnosti, nárok měl pouze na čistý zisk a pouze v takové míře, kterou stanovila společenská smlouva. Naopak v případě včasného nesplacení obnosu akcie byl akcionář povinen platit úroky z prodlení, z téhož důvodu mohlo být bez omezení zákonem stanoveno ve společenské smlouvě zaplacení konvenční pokuty nebo v určitých případech mohlo hrozit propadnutí nároků z úpisu akcií a dosud zaplacených splátek. Práv nemohl být akcionář zbaven bez náležitého vyzvání společností k zaplacení určité splátky. Výzva k placení musela být provedena a alespoň třikrát vyhlášena prostřednictvím tomu určených veřejných listů stanovených společenskou smlouvou. Poslední výzva musela být vyhlášena nejpozději čtyři týdny před splatností dané splátky.

Zákon stanovil, za jakých podmínek je možné vyplácet úroky či dividendy, zpravidla se jednalo o rozdělování ryzího přebytku, což byla částka odpovídající rozdílu mezi celkovými úroky a hodnoty rezervního kapitálu na základě roční bilance a příslušného ustanovení ve společenské smlouvě, to však neplatilo bez výjimek. Pokud přeci jen byly vyplaceny a akcionáři je nabyly v dobré víře, nemohli být nuceni k jejich vrácení zpět.

Akciové listy zněly na jméno anebo na majitele, v druhém případě musel být kladen důraz na určité zásady plynoucí ze zákona. V prvním případě bylo zakázáno vydávat akcie dříve, než došlo k úplnému uhrazení jejich nominální hodnoty, tento zákaz se vztahoval i na promessy nebo prozatímní listy znějící na majitele po uhrazení jednotlivé splátky. Dále byl upisovatel akcie povinen uhradit čtyřicet procent z nominální hodnoty akcie, bez možnosti zbavit se tohoto závazku

převodem práv na třetí osobu. Závazku se tak mohl upisovatel zbavit až po zaplacení zákonem stanovených čtyřiceti procent, přesto bylo možné stanovit omezení pro takový převod ve společenské smlouvě. Zvláštním případem bylo prohlášení konkursu na společnost, nejdříve se přikláněla judikatura soudu k názoru, že v takovém případě mohl být akcionář zproštěn povinnosti doplatit zbývající část ceny upsaných akcií. Postupem času se názor soudu zcela obrátil a akcionáři tak byli na základě nových rozhodnutí soudů povinni nedoplačenou část ceny upsaných akcií doplatit.⁸³

V části třetího oddílu věnovanému akciovým společnostem se stanoví společnosti povinnost mít předsednictvo, které ji zastupovalo jak před soudem tak mimo něj. Předsednictvo akciové společnosti se mohlo skládat z jednak z jednoho člena tak i většího počtu členů, členové předsednictva byli jmenováni z řad akcionářů nebo také šlo o osoby mimo danou společnost a konečně možnost pojmout funkci člena společnosti jako funkci placenou. Předsednictví bylo jednoduše kdykoliv odvolatelné, a to bez jakýchkoliv náhrad škody plynoucích ze smluv. Po zřízení předsednictva byla zákonem stanovena povinnost jej neprodleně po zřízení zapsat do příslušného rejstříku s podpisy učiněnými členy předsednictva před soudem nebo doložením ověřených podpisů soudu. Takový se zápis bylo potřeba učinit i v případě změny v obsazení členů předsednictva.

Společenská smlouva stanovila způsob jednání předsednictva navenek, ke každému jednání bylo zapotřebí podpisu členů předsednictva, pokud ve smlouvě nebylo právo svěřeno výhradně někomu z nich. V praxi tak k firmě společnosti nebo k pojmenování předsednictva byl připojen podpis příslušné osoby. Společnost nabývala práv a povinností plynoucích z jednání předsednictva, která takto jednala jménem společnosti a na její účet. Určité omezení v činnosti předsednictva mohlo být stanoveno usnesením valné hromady jako nejvyšším orgánem společnosti.

Valnou hromadu akcionářů svolávalo předsednictvo společnosti a to v pevně stanovených případech uvedených ve společenské smlouvě, dále v případech, kdy to vyžadoval zájem společnosti, například v případě zjištění zmenšení základní jistiny po poslední bilanci o celou polovinu. Dalším důvodem svolání valné hromady bylo na základě žádosti jednoho z akcionářů nebo takové skupiny akcionářů, kteří společně vlastnili desetinu základní jistiny a to na

⁸³ srov. VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912, s. 147.

základě odůvodněného podání. Společenská smlouva mohla stanovit pro takové svolání valné hromady i jinou velikost podílu v základní listině bez omezení zákonem. Při svolání valné hromady byla povinnost oznámit členům její účel a záležitosti, které budou předmětem jednání. O jiných záležitostech se mohlo jednat tehdy, pokud nevyžadovaly usnesení. Mezi takové patřila možnost činit návrhy a “rokování”.

Společnost se rušila v taxativně vymezených v čl. 242, po níž následovala likvidace vyjma přechodu práv na právního nástupce v případě fúze s jinou akciovou společností. Likvidátory byly zpravidla členové předsednictva. Zbylé jmění společnosti po vypořádání závazků se rozdělovalo mezi akcionáře dle poměru jejich podílů. K vypořádání došlo až rok po třetím vyhlášení likvidace ve veřejných listech. Obchodní knihy zrušené společnosti byly uloženy u obchodního soudu po dobu deseti let (ke zrušení a likvidaci více v podkapitole 5.3).

3.2.7 Tichá společnost

Institutu se věnují články 250 až 265 Všeobecného zákoníku obchodního, kde v čl. 250 stanoví, že *“Tichá společnost se zřídí tím, že se ze zúčastní se někdo vkladem majetkovým ve provozování obchodní živnosti osoby jiné a bere podíl v zisku a v ztrátě”* Na jedné straně stál majitel živnosti, kterou také provozoval a na straně druhé stál tichý společník, v podstatě účastník obchodů, při čemž jejich vztah neměl účinky vůči třetím osobám. Tichý společník byl také označován jako společník tajný.

Vztah mezi majitelem a provozovatelem živnosti a tichým společníkem byl založen smlouvou, na kterou nebyly kladeny nároky v podobě určité formy. Dle článku 257 bylo zakázáno, aby byl tichý společník uveden v názvu společnosti. Takový společník v názvu uvedený by ručil věřitelům společnosti osobně a solidárně s majitelem živnosti. Vklad, který tichý společník vložil do společnosti, se stal majetkem majitele živnosti, při čemž tichý společník nebyl povinen svůj vklad zvýšit na rámec smlouvy. Mezi práva tichého společníka patřila možnost nahlížet do obchodních knih a spisů a žádat opis roční bilance, zároveň mohl přezkoumat pravost takového opisu. Na konci každého roku se tichému společníku vyplácel po výpočtu zisku a ztrát podíl na zisku tak, že pokud ztráta byla vyšší, tichý společník hradil svůj podíl na ztrátě maximálně do výše svého vkladu. V opačném případě mu zisk byl vyplacen nebo zahlazena ztráta na

vkladu z předchozích ztrát, avšak pouze do výše vkladu. Vklad se ziskem rozmnožoval, pokud to strany neujednaly ve smlouvě. V případě upadnutí majitele živnosti do konkurzu se tichý společník stal konkurzním věřitelem své pohledávky, kterou mohl být pouze vklad převyšující podíl ve ztrátě. Pokud sám tichý společník byl dlužen společnosti ve formě nesplaceného vkladu, bylo jeho povinností tuto dlužnou částku do konkurzní podstaty uhradit.

Tichá společnost se zrušila smrtí majitele živnosti, pokud smlouva nestanovila trvání smluvního vztahu i po smrti tohoto majitele s dědici zůstavitele. Tichá společnost byla zrušena v případě ztráty způsobilosti k právnímu jednání, uvalením konkurzu na jednoho ze stran, dohodou, výpovědí jedné ze stran, byla-li ujednána smlouva na dobu neurčitou a výpověď byla podána minimálně šest měsíců před koncem roku. Také uplynutím doby, na kterou byla smlouva sjednána, pokud se v ní po skončení této doby mlčky nepokračovalo. Taková smlouva se stala smlouvou na dobu neurčitou. Smlouva na dobu neurčitou se považovala i smlouva stanovená do konce života jednoho ze stran. Ve výjimečných případech bylo možno navrhnout soudu neplatnost výpovědi smlouvy před jejím vypršením, musely však proto být vážné důvody. Po zrušení tiché společnosti následovalo vypořádání, kdy majitel živnosti provedl likvidaci již zahájených obchodů a následně byl povinen tichému společníku vyplatit svou pohledávku v penězích.

3.2.8 Spolčení se ku jednotlivým obchodům na společný účet

Spolčení se ku jednotlivým obchodům na společný účet bylo upraveno v článcích 266 až 270 Všeobecného zákoníku obchodního, jinak nazývaná jako “společnost příležitostní”, což byla “*úmluva dvou neb více osob za účelem provedení určitého obchodního neb spekulativního jednání anebo více takových jednání na společný účet*”.⁸⁴

Ke spolčení nebylo zapotřebí písemné formy. Všichni podílníci spolčení byli povinni přispívat ke své činnosti stejným dílem, pokud si nedohodli něco jiného, stejně tomu bylo u jejich podílu na zisku a na ztrátě. Zisk se rozděloval rovnoměrně podle počtu podílníků ve spolčení. Pokud však jeden s podílníků spolčení jednal s osobou třetí samostatně, byl z tohoto jednání zavázán jen on

⁸⁴ BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 366.

sám. Judikatura nejvyššího soudu se ke spolčení vyjádřila např. těmito slovy: *“Zaváže-li se někdo jinému dodávati zboží k dalšímu zcizení pod podmínkou, že se s ním rozdělí o čistý zisk, není to společnost k jednotlivým obchodům čili případná společnost”*.⁸⁵ Jednal-li podílník vůči třetím osobám jen on sám, byl za tato jednání i on sám zodpovědný. Jinak tomu bylo, jednal-li jeden z nich na základě příkazu a jménem ostatních podílníků nebo jednali-li všichni společně nebo skrze svého společného zástupce. Po skončení společného obchodu byla předepsána povinnost podílníka vedoucího obchod provést vyúčtování vůči ostatním podílníkům.

Zrušení spolčení se řídilo ustanovením čl. 1205 Všeobecného zákoníku občanského, podle něhož se spolčení zrušilo skončením určitého obchodu nebo zaniknutím fondu nebo uplynutím doby, na kterou byla vytvořena, nebo také pokud jeden podílník zemřel a spolčení tvořili pouze dva podílníci.⁸⁶

3.2.9 Obchody

Jak již bylo řečeno na začátku kapitoly čtvrté, Všeobecný zákoník obchodní byl zákonem obchodů a obchodníků. Obchodní zákoník se ve svém ustanovení čl. 4 vymezuje obchodníka slovy: *“Za obchodníka pokládán budiž dle zákonníku tohoto ten, kdo obchody po živnostensku provozuje”*. Obchodům pak věnuje celou knihu čtvrtou, které dále dělí na oddíly a tyto oddíly na jednotlivé části. V oddíle prvním se zákoník zabývá obchodem jako takovým, jeho první část se zabývá otázkou, co je obchodem, v část druhá je věnována všeobecným ustanovením, další část pojednává o způsobu provádění obchodů a konečně poslední část prvního oddílu se zabývá plněním obchodů. Druhý oddíl vystihuje jeho název “o koupě”, oddíl třetí upravuje komisionářské obchody, po něm jsou upraveny zasílatelské obchody a konečně pátý díl je věnován obchodu povoznickému, který se dělí na dvě části.

Za obchody se považují pouze smlouvy obsažené v člancích 271 až 273 obchodního zákoníku, jejich výčet byl zejména důležitý pro stanovení, zda se určitý vztah měl řídit obchodním zákoníkem či nikoliv.⁸⁷ Články 271 až 273 jsou

85 VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912. s. 165.

86 srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 366.

87 srov. RANDA, A., *Soukromé obchodní právo rakouské (1908)*, Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, s. 41.

typické svou odlišovací povahou, kdy článek 271 vymezuje bezpodmínečné neboli absolutní obchody. Znamená to, že obchodní jednání v tomto článku uvedené, jsou obchodním jednáním vždy bez ohledu na povahu toho, kdo je činí, zda je obchodníkem či není, anebo zda-li je osoba činí jednou či vícekrát. Článek 272 vymezuje obchody podmíněčné neboli relativní. Jedná se o obchodní jednání, které činil třeba i jen jednou obchodník, anebo neobchodník, ten pouze v případě, že jeho jednání mělo povahu stálosti s úmyslem dosáhnout zisk z učiněného jednání. Článek 273 prohlašuje za obchody (tzv. vedlejší obchody) i jednotlivá jednání obchodníka, náležející k provozování jeho živnosti.⁸⁸

Článek 271 dělil absolutní obchody na:

V odst. 1 - spekulativní koupě – neboli koupě či jiné sjednání, ať zboží či jiných movitých věcí, státních papírů, akcií nebo jiných cenných papírů určených k obdodné činnosti, s úmyslem je dále zcizit, a to bez ohledu na jejich původní podobu nebo naopak v upravené nebo zpracované podobě dodávky předmětů.

V odst. 2 - spekulativní prodej – či-li převzetí dodávky věcí druhu uvedeného v odst. 1., které dodavatel k tomuto účelu sjednává.

V odst. 3 - spekulativní pojištění – neboli zaplacení případné škody vzniklé v důsledku škodné události za placení pevné prémie neboli pevné částky od doby sjednání pojištění.

V odst. 4. - převzetí dopravy zboží nebo cestujících po moři, také půjčka na lodi.

Bursovni obchody se začaly řadit do této kategorie až zákonem č. 67/1875 ř. z.

V článku 272 byly rozděleny relativní obchody takto:

V odst. 1. - živnostenské obchody – jimiž se obchodník zavázal druhé straně zpracovat nebo upravit věc movitou a tato činnost převyšovala svým rozsahem meze podnikatelského řemesla.

V odst. 2. - obchody bankéřů a pěněžoměnců

V odst. 3. - obchody obstaratelů, komisionářů, zasilatelů a povozníků, stejně tak obchody ústavů, které byly určeny pro dovoz osob.

V odst. 4. - zprostředkování nebo vyjednání obchodů pro jiné osoby. Zde uvedené se nevztahuje na úřední jednání obchodních dohodců.

⁸⁸ srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 248.

V odst. 5. - obchody nakladatelské a jiné obchody knižního či uměleckého závodu. Zákonem č. 197/1895 ř. z. do výčtu patřily nově obchody veřejných skladišť.

Druhá strana smluvního vztahu byla chráněna stanovením vyvratitelné domněnky, kterou se v případě pochybností považovalo obchodní jednání za jednání náležející k provozu jeho obchodní činnosti, pokud nebyl prokázán opak. Pokud obchodníkovi byla jeho činnost zakázána

a dále provozoval obchody nebo byl obchod uzavřen např. úředníkem, považovala se taková jednání za platná. Obchodník, jehož jednání byla charakteristická určitou potřebou konat s náležitou pečlivostí, byl povinen jednat s pečlivostí řádného obchodníka. Konečně v případě způsobení škody jedním obchodníkem druhé straně smluvního vztahu měla tato poškozená strana možnost požadovat jednak skutečnou škodu, ale též ušlý zisk.

Ohledně věcí vyloučených z obchodování je třeba uvést zákonem vyloučené nemovité věci z obchodních jednání, s odkazem na ustanovení §3 uvozovacího zákona těmito slovy "*Smlouvy o věci nemovité nejsou žádnými obchody*", při čemž judikatura např. uváděla, že smlouva o dodávání cihel ke stavbě domů smlouvou o nemovitých věcech není.⁸⁹

V části druhé, ve všeobecných ustanoveních, bylo zejména důležité pravidlo, kterým byla stanovena povinnost soudci řešícímu určitý spor vysledovat pravou vůli smluvních stran, při čemž se neměl vázat doslovného smyslu projevu takové vůle. Ke zjištění pravé vůle stran sloužilo vykládací pravidlo uvedené v následujícím ustanovení, kdy k takovému zjištění bylo použito obecně uznávaných obchodních zvyklostí a obyčejů. Další ustanovení se upravovala úroky, kde stanovil možnost takové úroky požadovat bez ujednání stran a bez upomínky ze všech pohledávek po splatnosti.

Třetím oddílem řešila uzavírání obchodních smluv, při čemž pro uzavření obchodní smlouvy, nebyla stanovena písemná forma a ani jiná formalita, pokud však obchodní zákoník určitou formu nestanovil. V přítomnosti smluvních stran bylo nutné vyjádření jedné strany k podané nabídce druhou stranou, pokud se strana ihned nevyjádřila, nebyl nabízející nabídkou (ofertou) nadále vázán. Jinak tomu bylo v případě, kdy strany nebyly při jednání přítomny, v tomto případě byl nabízející vázán do doby, která byla stanovena pro řádné a včasné přijetí nabídky,

89 VONEŠ, B., *Všeobecný zákoník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912, s. 173.

jakmile však přijetí nabídky nabízejícímu došlo po stanovené době, byla smlouva neplatná, pokud v období mezi koncem stanovené lhůty a doručením přijaté nabídky, anebo okamžitě po jejím doručení, oznámil zpět vzetí nabídky druhé straně. Neúčinná nabídka byla taková, která byla doručena druhé straně současně nebo před návrhem druhé straně. Smlouva byla uzavřena dnem odeslání přijetí nabídky.

Plnění ze smluv se řídilo oddílem čtvrtým, podle něhož bylo místem plnění místo stanovené ve smlouvě nebo místem dle povahy obchodního jednání nebo úmyslu smluvních stran. Pokud nic z uvedeného nebylo, stanovil zákon místem plnění místo, kde zavázaná strana měla v době uzavření smlouvy sídlo svého závodu, pokud tato strana obchodní závod neměla, místem plnění bylo bydliště zavázané strany. Další ustanovení čtvrtého oddílu stanovily lhůty pro plnění ze smluv a jejich výpočet a způsob plnění např. při dodávání zboží určitého druhu a jakosti.

Ostatní tituly čtvrté knihy upravovaly jednotlivé druhy smluv. V titulu druhém byly upraveny smlouvy kupní, podle nichž nabídkou k prodeji více osobám bylo uveřejnění nebo sdělení ceníků či skladních seznamů, vzorků a naopak za nabídku k prodeji nebylo považováno to, co nebylo označeno jako zboží, nebylo označeno cenou nebo množstvím.

Titul třetí upravoval smlouvy komisioní. Na jedné straně stál komisionář a na druhé příkazce neboli komitent. Komisionářem pak byl ten: *“kdo po živnostensku jménem svým a na účet toho, jenž příkaz dal (kommittenta) obchody vyjednává”*. Komisionář byl ze svého jednání oprávněn a zavázán jen on sám. Pokud si však příkazce výslovně stanovil, že má být uzavřena určitá smlouva jeho jménem, tehdy se nejednalo o komisioní smlouvu mezi komisionářem a příkazcem, ale o pouhou příkazní smlouvu, tedy o závazek obstarat určitý obchod příkazce.

Ve čtvrtém oddílu byla upravena smlouva spediční neboli *“zasílatelská”*. Speditorem byl ten: *“jenž po živnostensku svým jménem na účet cizí ku obstarání přejímá odesílání zboží po povoznicích neb lodnicích”*. Speditor ručil za každou škodu při zanedbání péče řádného kupce, v případě vzniku škody musel speditor prokázat, že jednal s péčí řádného kupce.

Poslední titul upravující smlouvy nákladní se dělil na další dva oddíly, upravující dopravu obecnou a železniční. Dopravce byl zde označen za dovozníka, kterým byl ten: *“kdož po živnostensku provozuje dopravu zboží po zemi neb po řekách, neb po vodách vnitrozemských”*.

Smlouva neměla stanovenou formu, mohl být však vystaven nákladní list, který byl důkazem uzavření smlouvy mezi stranami. Stranou jednou byl dovozník a druhou odesílatel. Zákon pro případ vydání listu stanovil její náležitosti. Jakmile dovozník přijal náklad a nákladní list, měl právo na dovozní stanovené v nákladním listě. Dopravu nákladu po železnici upravoval článek 422 a dále. Stanoveno zejména bylo, kdy železnice nemohou odmítnout náklad k přepravě a kdy naopak jej nejsou povinni přijímat. Následující články např. taxativně vymezují možné ujednání ve smlouvě mezi dopravcem a odesílatelem.

3.2.10 Společnost s omezeným ručením (společnost s ručením omezením)

Společnost tohoto typu byla v tehdejší době určité novum, v Rakousku a v českých zemích byla upravena až zákonem č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením omezeným. Je považována se nejmladší formu obchodní společnosti, jejíž výskyt postupem času převažoval nad formami ostatními.⁹⁰ Samotnou definici v zákoně však nalézt nejde. Postupem času se z nich stala velice oblíbená forma podnikání. Záležela ve spojení určitých minimálních vkladů ve společný kmenový kapitál. Povinností společníků bylo uhradit část vkladů ihned při zakládání společnosti a další část měla stanovit smlouva nebo usnesení valné hromady společnosti. Dle §1 bylo možné zřídit tento druh společnosti ke každému zákonně přípustnému účelu vyjma provozování pojišťovacích obchodů a činnosti politického spolku. Naopak mohly být zřízeny za účelem neobchodním, např. dobročinné, náboženské, výchovné, sportovní, sokolské, studentské a to na základě zákona spolčovacího z roku 1852.⁹¹

Založit společnost s ručením omezeným bylo možno na základě společenské smlouvy mezi minimálně dvěma osobami a zřízení osob jednatelů nebo představenstva. Vznikla zapsáním do obchodního rejstříku u místně příslušného obchodního soudu, bez zápisu vzniknout nemohla. Osoby jednající za tuto společnost před jejím zápisem do rejstříku ručily osobně a nerozdílně. Společenská smlouva musela být v písemné formě ověřená notářem, obsahující firmu společně se jménem alespoň jednoho ze společníků s doložkou společnost s ručením omezeným, dále sídlo podniku, kterým mohlo být pouze místo

90 srov. DVOŘÁK, T., *Společnost s ručením omezeným*. 2., přeprac. a rozšířené vyd. Praha: ASPI, 2005, xxix, s. 1.

91 srov. BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., *Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky*. Praha: Šimáček, 1910. s. 410.

v tuzemsku, předmět společnosti, výše kmenového kapitálu s minimální výší 20 000 K a výše vkladu, jehož minimální výše byla stanovena na 500 K. Povinnost zaplatit minimální výši vkladu se týkala všech jednotlivých společníků, při čemž samotná výše vkladu pro každého jednotlivého společníka mohla být stanovena stanovena odlišně. Zákon zakazoval společníkům vlastnit více kmenových vkladů, ale pokud společník nadále vnášel do společnosti opětovné dávky nepeněžního charakteru, musela společenská smlouva stanovit rozsah a podmínky těchto dávek. Obchodní podíly mohly být převáděny, avšak se souhlasem společnosti.

Do obchodního rejstříku byla společnost zapsána až na základě ohlášení podepsaném všemi jednatelem společnosti. S touto ohláškou byla dodána notářem ověřená společenská smlouva včetně jmen, povolání a bydliště každého ze společníků, výši jejich kmenového vkladu včetně výše již splacené části vkladu. Dále musel být připojen seznam jednatelů včetně údajů o nich a v případě společností, u kterých byla zapotřebí koncese, též v originále nebo ověřené kopii státní schvalovací listiny. Nakonec se museli jednatele podepsat přímo u rejstříkového soudu nebo byli povinni jej dodat ověřené formě. Obchodní soud byl pověřen kontrolou správnosti dokumentů, z pohledu jejich úplnosti a zákonnosti, o čemž vydal usnesení. Provedení zápisu vyhlásil soud, kde bylo uvedeno datum uzavření společenské smlouvy a podstatné údaje ve společenské smlouvě, zejména firmu a sídlo společnosti další údaje taxativně vymezené v zákoně.

Jednatelům byl věnován 1. titul Oddílu druhého pod názvem "Zřízení společnosti". Byla zde stanovena povinnost mít minimálně jednoho jednatele, fyzickou osobu způsobilou k právnímu jednání. Zřízení jednatele či rozsah zástupčího oprávnění mohlo být z výjimečných důvodů odvoláno. Nicméně každá změna týkající se jednatele musela být neprodleně zapsána do obchodního rejstříku. Čl. 18 stanovil zástupčí oprávnění jednatele, slovy: "*Jednatelé zastupují společnost před soudem i mimo soud*". Mezi omezení patřil zákaz odvolání prokury jednotlivými jednatelem v případě kolektivního zastupování společnosti.⁹² Mezi zásadní zákonné omezení jednatelů, z důvodu možného střetu zájmů, patřil nepochybně zákaz jednatelům obchodovat ve stejném obchodním odvětví, v jakém obchodovala společnost, ve kterých vykonávali funkci jednatele.

92 srov. VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912. s. 277 .

Povinnostmi pak bylo jednat s péčí řádného hospodáře při vedení obchodů společnosti.

Hlavními orgány společnosti bylo představenstvo a dozorčí rada. Dozorčí radu společnost mohla mít zřízenou, musela ji však zanést do společenské smlouvy. Povinnost dozorčí radu zřídit byla stanovena v případě, kdy bylo ve společnosti více než padesát společníků nebo byl kmenový kapitál společnosti vyšší než milión korun. Dozorčí rada se tak skládala z fyzických osob, z řad společníků způsobilých k právnímu jednání.

Valné hromadě se zákon věnuje až v jeho třetím titulu. Ustanovení pouze deklaruje, že usnesení vyhrazená společníkům společenskou smlouvou nebo zákonem, se konají na valné hromadě. O síle a postavení valné hromady tak nelze pochybovat, právě vzhledem k její pravomoci rozhodovat o podstatných otázkách týkající se společnosti. Kromě těchto příslušelo valné hromadě rozhodovat o schválení a kontrole účetní uzávěrky, rozdělení čistého zisku, požadovat splátky na nesplacené kmenové vklady či vrácení doplatků, mohla též činit opatření ke kontrole obchodování či dohledu nad tímto obchodováním.

V dalším titulu se zákon zabývá právem menšiny. K ochraně menšiny společníků sloužil institut revisora, ten měl prozkoumat návrh menšiny, který směřoval vůči nepoctivému jednání většiny nebo k porušení smlouvy či zákona. Mohlo jich být zřízeno i více, ustanovil je soud ze seznamu revisorů, kdy tak učinil po vyjádření jednatelů a dozorčí rady na danou situaci. Po jejich ustanovení bylo zakázáno příslušným společníkům zcizovat jejich obchodní podíly bez souhlasu společnosti. Takový zákaz měl trvání po celou dobu revise. Právem revisorů bylo např. nahlížet do účetních knih, dokladů, inventářů. Odměna revisorům byla rovněž stanovena soudem.

Společnost s ručením obmezeným zanikla uplynutím času určené ve společenské smlouvě usnesením společníků s notářským osvědčením, sloučením s jinou společností (zákon hovoří o sloučení pouze se společností s ručením obmezeným nebo se společností akciovou), také zahájením konkursu, opatřením správního úřadu či usnesením obchodního soudu. Tento výčet mohl být rozšířen o další důvody vymezené ve společenské smlouvě. Společníci byli odpovědní za splnění příslušných ustanovení v konkursním řádu do doby, než přešla společnost do likvidace, poté odpovědnost přešla na osobu likvidátora. Pokud zákon nestanovil jinak, přešla společnost do likvidace, likvidátory společnosti byly její jednatelé, mohlo být však stanoveno usnesením valné hromady nebo

společenskou smlouvou i nejméně jedna osoba jiná. Na návrh menšiny mohly být obchodním soudem ustanoveny i osoby jiné odlišné od osob jednatelů či jiných osob stanovených valnou hromadou nebo společenskou smlouvou.

Při likvidaci se likvidátoři společnosti řídili příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku. Prvním krokem bylo sestavení obchodní bilance a následovalo písemné oznámení o likvidaci známým věřitelům společnosti. Po vyrovnání všech závazků nemohli likvidátoři rozdělit zbývající majetek společníkům dříve než po uplynutí tříměsíční lhůty po uveřejnění výzvy věřitelům společnosti o její likvidaci.

3.2.11 Družstva

Za první družstvo se označuje “Rochdalské družstvo poctivých průkopníků”, které bylo založeno na principu svépomoci a spolupráci drobných živnostníků v družstvu sdružených, jejichž účelem bylo přežít mezi ostatními podnikateli po stránce ekonomické. Druhým principem byla sociální pomoc mezi sdruženými a ochrana například proti obchodní lichvě. Podobné negativní jevy byly důsledkem tehdejší neregulace tržní ekonomiky. Po vzniku tohoto Rochdalského družstva se objevilo i v českých zemích, kde se za první družstevní spolek považuje Potravní a úsporný spolek v Praze založený roku 1847. Po vzniku tohoto “prvního” družstva následovaly další, tak například výrobní družstva a jiné druhy.⁹³

Družstva byla poprvé v Rakousku a v českých zemích upravena císařským patentem č. 253/1852 ř. z. o spolcích, o dvacet let později zákonem č. 70/1873 ř.z. o výtěžkových a hospodářských společenstvech později doplněný zákonem č. 133/1903 ř.z., o revizi společenstvech výtěžkových a hospodářských a jiných spolků. Zákon č. 70/1873 ř.z., v oddíle prvním §1 stanoví: “*Ustanovení tohoto zákona dlužno použiti na spolky s neuzavřeným počtem členů, jichž účelem jest podporovati výtěžek neb hospodářství svých členů společných provozováním závodu nebo poskytováním úvěru...*”.⁹⁴ Družstvo bylo spolkem s neuzavřeným počtem členů, jehož účelem bylo podporovat mimo jiné hospodářství svých členů,

93 srov. DVOŘÁK, T., *Družstevní právo*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, xxiv, Beckovy příručky pro právní praxi. s. 4.

94 Slovensko a Podkarpatská Rus se v oblasti družstevního práva řídila Uherským obchodním zákoníkem z roku 1875, srov. DVOŘÁK, T., *Družstevní právo*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, xxiv, Beckovy příručky pro právní praxi. s. 4.

mělo své stanovy, valnou hromadu jako nejvyšší orgán, volené představenstvo ze svého středu. Společenskou smlouvou mohla být zřízena i dozorčí rada.

4 Obchodní právo na našem území po vzniku ČSR

Obchodní právo na našem území je především spojeno se vznikem nové samostatné jednotky v roce 1918 a následné významné recepce právního řádu rakouské monarchie. Jedná se tedy o další etapu vývoje obchodních vztahů a s ním spojeným vznikem nových institutů a pokusů o novou úpravu soukromého práva. Tento vývoj byl však přerušen významnými politickými událostmi, které ovlivnily a definovaly celé 20. století. Znovunalezení práva soukromého v českých zemích je spojeno s rokem 1989, kdy došlo k zániku centrálně řízené ekonomiky a přechodu na ekonomiku tržní. Záhy poté došlo k rozdělení Československa na dva samostatné státy a dvacet let od této významné události bylo úspěšně rekonstruováno celé soukromé právo na našem území.

4.1 Obchodní právo v letech 1918 – 1948

Dne 28. října roku 1918 schválil nejvyšší zákonodárny orgán nově vzniklého státu zákon č. 11/1918 z. a. n. o zřízení samostatného československého státu dle návrhu A. Rašína. Pro zachování společenské stability byl přijat neboli recipován právní řád a systém rakouského a uherského státního aparátu. Tato recepce se odrazila i v názvu zákona, která se nadále označovala jako „Recepční zákon”.⁹⁵ Přímou v preambuli říká: *“Samostatný stát vstoupil v život”* a pokračuje: *“aby zachována byla dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto: čl. 1... Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor, čl. 2. veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti...”*⁹⁶

V dalším odstavci zákona přejal státní aparát. Dalším ustanovením stanovil účinnost zákona na den jeho vyhlášení a Národnímuložil provedení recepčního zákona. Zajímavé na první větě je v souvislosti s článkem 2 a článkem 3, které recipují právní řád a systém státních orgánů, že úvodní věta proklamace *“Samostatný stát...”* z normotvorného hlediska představovala specifické derogační ustanovení svého druhu. Tuto skutečnost dovozoval Nejvyšší soud

⁹⁵ srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, str. 328.

⁹⁶ zákon č. 11/1918 z. a. n. o zřízení samostatného státu československého (*“Recepční zákon”*).

v jeho pozdějších rozhodnutích. Oproti tomu čl. 2 dokazoval vztah československého prvního řádu k dosavadnímu řádu rakousko-uherskému. V Československu bylo recipováno kromě rakouského práva i právo uherské, v něm hrálo významnou pozici obyčejové právo. Nastala nová situace v podobě tzv. právního dualismu, která vyvolala potřebu právní řád unifikovat. Ve vztahu k této práci je třeba uvést potřebu novelizovat hlavní právní předpisy soukromého práva na našem území, právo občanské a obchodní. Podstata recepce tkví v souvislosti v Rakousko-Uherském a Československém právním řádu, kdy z formálního hlediska se jednalo o právní řády od sebe odlišné a samostatné, naproti tomu souvislost obsahová zůstala.

Formulace v čl. 2 ponechávající říšské a zemské zákony a nařízení "prozatím" v platnosti nebyla přesná, navíc neodpovídala pozdějšímu vývoji. Norma způsobila spoustu komplikací, zejména tím, že byla předmětem rozšiřujících a zužujících výkladů na místo změny normy po splnění úkolu, k němuž byla určena. Výklady recepční normy v některých případech právní jistotu, kterou měla norma zachovat, naopak zeslabila. Problematiku recepčního zákona v následujících letech po vzniku ČSR řešila akademická obec a především Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud. Pro poslední dvě instituce je charakteristické, že jejich rozhodnutí byla závazná. Nejvíce se platnost předpisů dotýkala ustanovení týkajících se císaře a celé dynastie, státních symbolů, ministrů, nejvyššího orgánu státu a dalších podobných institutů. Na druhé straně se týkal majetku, vyvlastnění a k právnímu postavení jednotlivých rodů. V souvislosti s pozemkovou reformou Nejvyšší soud rozhodoval o právním postavení Lichtenštejnů a právo o oprávněnosti zábor jejich majetku.⁹⁷

Pro soukromé právo a pro účely této práce recepční norma znamenala, že právní normy obchodního práva byly recipovány.⁹⁸ V českých zemích problematika obchodního práva byla upravena obchodním zákoníkem obchodním a společně s ním dalších 26 norem. Již byl zmíněn problém s právním dualismem, který se netýkal pouze Čech, Moravy a Slezka na straně jedné a Slovenska a Podkarpatské Rusi na straně druhé, ale také Versaillskou smlouvou na úkor Německa připojeného Hlučínska, kde na rozdíl od ostatních částí Československa

97 HORÁK, O., *Vznik Československa a recepce práva, K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb.z.a n.s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu*, Právněhistorické studie 38, UK Praha, Karolinum, 2007, s.153-155.

98 Normy soukromého práva tak byly plně funkční až do roku 1950, ačkoliv recepční norma uváděla již zmíněné "prozatím".

platilo právo ještě z období německého císařství.⁹⁹ Tento problém trvající do roku 1920, kdy byl odstraněn zavedením jednotného práva pro západní část Československa k 1. lednu 1920 zákonem č. 76/1920 Sb. a vládním nařízením č. 152/1920 Sb. Působnost obchodního zákoníku se rozrostla i na další území v souvislosti jejich připojením k ČSR. Opatřením Stálého výboru Národního shromáždění o inkorporaci Vitorazska a Valticka pod číslem 450/1920 Sb. byla připojena území Vitorazska a Valticka, o několik let později k Československu byla připojena smlouvou část československo-německé hranice. Působnost obchodního zákoníku na tyto území stanovil §2 opatření v případě prvním, v druhém případě se tato působnost stanovila vládním nařízením č. 15/1934 Sb..¹⁰⁰ Na východní část Československa, přesněji na Slovensko a Podkarpatskou Rus, se platnost zákonů tehdejší rakouské monarchie rozšířila zejména zákonem č. 271/1920 Sb. o společnostech s ručením omezením. Tento zákon nově umožňoval zakládat společnosti s ručením omezením. Dalším předpisem bylo nařízení č. 465/1920 Sb., na jehož základě bylo možno zakládat koncesním principem akciové společnosti. Přeměna obchodní společnosti na družstvo byla upravena zvláštním zákonem č. 279/1924 Sb..¹⁰¹

Snaha o unifikaci obchodního práva a tím odstranění právního dualismu se v předmnichovské republice nepodařilo, nicméně pozitivní výsledky tyto snahy o unifikaci přinesly. Mezi opatření k odstranění právního partikularismu patřila spousta opatření neřešící určité problémy komplexně, ale pouze částečně. Naopak zásadním opatřením mělo být zřízení ministerstva pro sjednocování zákonů a organizaci správy, označované jako ministerstvo unifikací. Zřízeno bylo vládním nařízením č. 501/1921 Sb. z a n., kde byla vymezena jeho působnost. Reforma právních předpisů patřila do rukou jednotlivých ministerstev, ministerstvo unifikací pouze vyvíjelo činnost při sjednocování právních norem. O otázce, zda je takovéto ministerstvo vůbec zapotřebí, byly vedeny diskuze na schůzích Národního shromáždění, jak to dokazují například protokoly 66. schůze z roku 1919, kde se například záporně vyjadřoval dr. Adolf Stránský, který argumentoval jak neznalostí pojmu “unifikace” v očích veřejnosti, tak otázkou

99 Dalším problémem bylo množství různých jazyků obsažených v různých právních předpisech, kdy kromě němčiny a češtiny existovaly předpisy v maďarštině a dokonce i v latině srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv.2, Karolinum, Praha 2010 str. 974.

100 (srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 208.

101 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 42.

kompetenční, kdy unifikační práce nenáleží ministerstvu jako exekutivnímu úřadu, ale sněmovně vzniklé z voleb. Naopak pro vytvoření ministerstva se vyjádřil zpravodaj ústavního výboru dr. Bouček, který zdůrazňoval nutnost v nejbližší době právo sjednotit a přitom poukazoval na hrozbu možného vzniku třetího práva vedle existence práva dvojího, a to českého a slovenského.

Obchodní právo a jeho reforma patřila do působnosti ministerstva spravedlnosti, které také využilo slabého postavení ministerstva unifikací a atrahovalo na sebe rekodifikaci obchodního práva. Omezené možnosti nového ministerstva unifikací a jeho slabé postavení tak byly důvodem kompetenčních sporů mezi ním a ministerstvem spravedlnosti, což také nepochybně přispělo k prodlužování kodifikačních prací, které vedly nakonec k nepřijetí nejzásadnějších zákonů soukromého práva.¹⁰² Pozitivním výsledkem unifikačních snah byla úprava nakladatelských práv zákonem č. 106/1923 Sb. z. a n., o nakladatelské smlouvě, práva autorská zákonem č. 218/1926 Sb. z. a n., o právu autorském, v roce 1927 zákon o železniční přepravě pod číslem 110/1927 Sb. z. a n., zákon o nekalé soutěži uvedený pod číslem 111/1927 Sb. z. a n., o rok později vládním nařízením č. 144/1928 Sb. z. a n. železniční řád, který tak navázal na zákon o železniční přepravě.¹⁰³

Mezi významné výsledky (úspěšných i neúspěšných) snah patřily především zákon o nekalé soutěži, směnečný zákon č. 1/1928 nahrazující směnečný řád č. 51/1850 a současně směnečný zákon uherský č. XXVII/1876. Mezi významné veřejnoprávní předpisy vydané ve 30. letech patří zákon č. 64/1931 vydávající konkursní, odpůrcí a konkursní řády a zákon č. 141/1933 Sb. z. a n., o kartelech a soukromých monopolech. Mezi naopak neúspěšné kodifikační snahy nepochybně patří nepřijatý zákon obchodní. V tomto případě došlo až k vyhotovení osnovy nového obchodního zákona roku 1937, tato osnova ovšem přijata nebyla.

Zákonu o nekalé soutěži, obchodnímu zákonu z roku 1937, směnečnému zákonu a zákonu o kartelech a soukromých monopolech budou věnovány následující řádky. Ještě předtím však zmíním úpravu živnostenského podnikání, jejíž základní normou byl převzatý a později vícekrát novelizovaný živnostenský řád (zákon č. 227/1859 ř.z), na Slovensku a Podkarpatské Rusi zák. čl. 17 z roku

102 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv. 2, Karolinum, Praha 2010, s. 976-977.

103 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv. 2, Karolinum, Praha 2010 str. 980.

1884 a na Hlučínsku z počátku platný německý živnostenský řád z roku 1869. I zde se samozřejmě projeví unifikační snahy a to v podobě rozšíření platnosti předpisů platících na českém území i na ostatní území ČSR, stalo se tak živnostenským zákonem č. 59/1924 Sb. z. a n., kterým bylo umožněno provozovat na celém území republiky živnost všem držitelům živnostenských oprávnění vydaných na základě uvedených zákonů, tato situace však nebyla bez výjimek. Zákonem č. 162/1935 Sb. z. a n. se počet živností určitého druhu omezil a v určitých případech bylo dokonce zapotřebí souhlasu ministerstva průmyslu.¹⁰⁴

Nekalá soutěž byla svým způsobem upravena ve Všeobecném zákoníku občanském tím, že stíhala neplatností smlouvy přičítící se zákonnému zákazu anebo byly v rozporu s dobrými mravy. Právní úprava této problematiky vznikla právě zákonem 111/1927 Sb. z. a n., o nekalé soutěži. Je zřejmé, že za to mohl neustálý rozvoj odvětví obchodněprávních vztahů, a to i v negativním smyslu. Tento zákon bránil soutěžitelům v ničení konkurence, kdy v generální klauzuli zákona za nekalou soutěž považuje jednání, uplatňující se v hospodářském styku, je v rozporu s dobrými mravy a současně je způsobílé ostatní soutěžitele poškodit. Jedná se tedy o čtyři atributy, které musí být současně splněny. Základem zákona se stalo přistoupení Československa k mezinárodním úmluvám o ochraně živnostenského a průmyslového vlastnictví. Zákon o nekalé soutěži byl později doplněn zákonem č. 251/1933.¹⁰⁵ V rozvinuté tržní ekonomice Československého státu byla úprava regulující hospodářskou soutěž zcela nezbytnou. Tato norma upravující problematiku hospodářské soutěže z pera sekčního rady ministerstva obchodu K. Skály a výjimečného odborníka soukromého práva K. Hermana-Otavského, se považuje za skvělé legislativní dílo. Jak píše prof. Eliáš: *“Nejvýraznějším výsledkem sjednocovacích snah bylo přijetí zákona č. 111/1927 Sb. proti nekalé soutěži, legislativního díla mimořádné kvality”*.¹⁰⁶

Autoři zákona pečlivě řešili problematiku generální klauzule uvedené v novém zákoně, která měla být lepším řešením nežli klauzule v cizích zemích, kde se víceméně v nových úpravách problematiky hospodářské soutěže uplatňoval princip kazuistiky. Použitím generální klauzule ve znění použitým v novém zákoně, mělo být určitým náskokem vůči ostatním zemím. Měl se tím vyhranit

104 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, str. 444.

105 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, str. 438.

106 ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 42.

a ustálit pojem jednání proti dobrým mravům. Výsledkem vyhranění pojmu byla možnost uplatnění i trestní represe proti takovému jednání. Nutnost prokázání subjektivní odpovědnosti za nekalosoutěžní jednání, na čemž stála nová úprava, byla v rukou žalobce u soudu. Například tímto bylo vyhověno obchodníkům poskytnout jim větší právní jistotu, že právě úprava nekalé soutěže bude sloužit ku prospěchu poctivým a naopak. Právě v německé a rakouské úpravě této problematiky postačovalo, zdali bylo jednání objektivně nekalé, což již stačilo k možnosti uplatnit žalobu na náhradu škody proti jednajícímu. Autoři zákona vidí další problémy ostatních úprav v rozvlácnosti a hromadění řady skutkových náležitostí do jednoho ustanovení, které se tak stávalo v praxi nepoužitelné pro svou nejasnost a těžkopádnost. V novém zákoně se autoři vydaly cestou opačnou a to použitím maximálně stručných skutkových podstat podávajících základní znaky skutkové podstaty a výkladem pojmů svěřenému stejnému ustanovení nebo i jinému v případě, že pojem měl obecný význam.¹⁰⁷

Obchodní zákoník z roku 1937 byl významným dokumentem ukazující vysokou úroveň tehdejší právní vědy a nepochybně je neobyčejným dokumentem z hlediska jeho tvůrců, kterými byli vysoce respektovaní odborníci z titulu jejich právnického vzdělání, postavení, neobyčejnou znalostí problematiky soukromého práva a profesních zkušeností. Zákon nebyl přijat z několika důvodů, na prvním místě je třeba uvést jeho závislost na vývoji občanského zákona jako nového dokumentu upravujícího právo občanské. Dalším důvodem byla skutečnost, že autoři nového zákona měli pro jeho vytvoření krátkou dobu, ačkoliv ministerstvo spravedlnosti začalo činit úkony ve stejném roce, kdy vzniklo ministerstvo unifikací.¹⁰⁸

Prvním krokem ministerstva spravedlnosti bylo uspořádání dotazníkové ankety s otázkami zaměřených na sjednocení práva a na jeho reformu. Odpovědi na otázky podávaly oslovená předsednictva vrchních zemských soudů, na Slovensku předsednictva soudních tabulí, odborníci z řad právnických fakult, obchodních a právnických komor a také Svazu československých průmyslníků. Odpovědi s vyjádřením došlo zpět ministerstvu celkem padesát jedna, převládá v nich překvapující názor, že práce na novém obchodním zákonu nejsou nutné a naléhavé. Mezi otázky obsažené v anketě jsou pro tuto práci důležité zejména

107 srov. SKÁLA, K., *K úpravě právní ochrany proti nekalé soutěži*, Praha, 1924, s. 9-11.

108 Mezi problémy, pro které nebyl přijat obchodní zákon, se řadí i problémy spojené s komunikací mezi ministerstvem unifikací a ministerstvem spravedlnosti a z toho vyplývající kompetenční spory mezi ministerstvy.

otázky spojené s pojmem obchodního jednání a pojmem obchodníka a jejich změnou, taktéž problematiku tehdejší dvojí úpravy kupních smluv, kdy kupní smlouva byla upravena jak v občanském zákoníku, tak i v zákoníku obchodním. Výsledkem této ankety ve spojení s nechutí úředníků přesvědčovat odbornou veřejnost o potřebě upravit tuto oblast obchodního práva, bylo přerušení práce na novém kodexu.

Další písemná anketa vyšla až z porady ze dne 27. února roku 1927. Porady se zúčastnili přední akademici včetně profesora Hermanna-Otavského, dále se zúčastnil zástupce z ministerstva spravedlnosti, přednosta obchodně-legislativního oddělení a odborový rada. Anketa obsahovala 57 otázek obsahově se vztahující k první knize Všeobecného zákoníku obchodního č. 1/1863 ř.z., bylo v ní obsaženo i řešením obecných problémů spojených s danou problematikou.¹⁰⁹

V červnu téhož roku vyšel druhý dotazník obsahující 86 otázek se zaměřením na obchodní společnosti dle knihy čtvrté obchodního zákoníku a na skladištní obchody dle zákona č. 64/1889 ř.z. Následně měl být vypracován návrh zákona zabývající se materií obsaženou v první knize platného zákona a předložena komisi. Ta byla zřízena ministerstvem spravedlnosti, předsedou komise se stal profesor Hermann-Otavský. Komise měla dále dva členy, z Německé univerzity v Praze profesora O. Peterku a z Univerzity Karlovy profesora A. Weniga. Svou práci zahájila dne 11. listopadu 1930. Komise byla doplněna o další členy, byl jím například profesor Komenského univerzity v Bratislavě K. Kizlink. Jednalo se o špičkové odborníky pracující s náležitou pečlivostí a důkladností, což zkrátilo jejich již tak malé časové možnosti pro vytvoření osnovy kodexu. Důležitost osobností tvořící tuto komisi a kvalitu jejich práce nešlo vynechat ani jakkoliv obejít. Nakonec o kvalitě a intenzitě jejich práce svědčí i skutečnost, že se sešli na celkem 173 společných schůzích, kde se zabývala kromě dvou úprav obchodního práva v Československu i úpravami v cizích zemích, zabývala se pojmem kupec a nově vytvořenou kategorií, tzv. "rejstříkových kupců" v souvislosti s rekodifikací občanského práva. Rejstříkový kupci měli vznikat na základě zápisu do obchodního neboli firemního rejstříku.

Velice zajímavá byla další aktivita ministerstva spravedlnosti vzhledem k výše popsanému složitému procesu u knihy první. Rozeslala ministerským radou Dr. Smitkem vypracovaný "třetí dotazník" s 228 otázkami týkající se

109 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, sv.2, Karolinum, Praha 2010 s. 978-979.

různých společností, společností veřejně obchodní, společností komanditní a tiché společnosti. Následně tentýž autor otázek vypracoval i druhou knihu obchodního zákoníku shrnující problematiku společností a bez předložení vědecké komisi byl na základě rozhodnutí tehdejšího ministra Dr. Dérera vytištěna společně s knihou první. Měla být vědecké komisi předložena až po doplnění chybějící úpravy obchodů a uvozovacího zákona.¹¹⁰ Postup ministerstva dokazuje skutečnost, že vytváření nového obchodního kodexu bylo prestižní záležitostí.

Společnosti s ručením omezením a akciové společnosti jako kapitálové společnosti a jejich reforma zůstala pouze ve formě diskuzí a úvah. Těmto společnostem se věnoval již roku 1925 druhý sjezd československých právníků a další sjezd v Bratislavě v roce 1930, ten byl věnován úpravě akciového práva a jeho novelizaci. Materiály vzešlé z těchto sjezdů byly vydány tiskem. Hlavní myšlenkou při úpravě společnosti s ručením omezeným bylo posílení ochrany věřitelů.¹¹¹

Obchodní zákoník zůstal pouze ve formě osnovy, důvodů proč se tak stalo, byla spousta. Jak bylo zmíněno, jeho provázanost s občanským zákoníkem byla znatelná, například v pojmosloví či v oblasti obligačního práva, důvodů však bylo více a nelze hodnotit jeden z nich jako opravdu zásadní. Osnova obchodního zákoníku se skládala ze dvou knih, přičemž první pod názvem "Obchodnictvo" obsahovala 109 paragrafů rozdělených do osmi hlav. Kniha druhá s názvem "společnosti" obsahovala 236 paragrafů rozdělených do tří hlav, kdy každá hlava upravovala jeden typ společnosti.

Směnečné právo bylo nově upraveno směnečným zákonem č. 1/1928, jeho přijetí bylo považováno za veliký úspěch a vydařeným pokusem v této oblasti odstranit právní dualismus. Do jeho přijetí v Československu platily dva předpisy upravující směnečné právo. Byl jím císařský patent č.51/1850 ř.z., ve znění pozdějších změn tzv. "obecný směnečný řád" a pro Slovensko a Podkarpatskou Rus dosud platný zákon čl. XXVII/1876., které byly převzaty recepčním zákonem do československého právního řádu. Úprava směnečného práva došla do svého konce nejenom pro menší rozsah materie ji upravující na rozdíl od práva obchodního, ale jeho vznik nebyl podmíněn nebo ovlivněn vznikem práva občanského či jiného zákona. Přijat byl dne 13. prosince 1927, kdy nejdříve

110 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv. 2, Karolinum, Praha 2010s. 980.

111 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 43.

vyslechla poslanecká sněmovna Dr. Daňka, který přednesl zprávu ústavně-právního výboru, kde mimo jiné uvedl: *“.....Osnova, kterou má sněmovna projednati, má odstraňovati různosti dvojích právních předpisů na našem území státním a činí tak způsobem tím, že přejímá jednak ustanovení směnečného zákona, jednak ustanovení obecného směnečného řádu... Osnova sama neobsahuje však nějakých podstatných změn oproti dosavadnímu právu už vzhledem k hlavním snahám unifikačním, ale nepřipouští ani velikých změn již proto, že je nutno přihlížeti k poměrům mezinárodním....”*¹¹² Z uvedeného vyplývá, že nic nebránilo v cestě upravit toto specifické odvětví obchodního práva. Sám profesor K. Hermann-Otavský velice kladně hodnotil novou úpravu, ale také poukázal na fakt, že obsahově se mnoho nezměnilo a ve své podstatě se jednalo vztahem norem a rozšíření jejich platnosti na celé území Československa.¹¹³

Období od vzniku ČSR se muselo potýkat s novým fenoménem doby. Jednalo se o problematiku monopolizace trhu, což bylo zátěží i v ostatních zemích. Pokud je zachován ekonomický liberalismus, je dána rovnováha v obchodním životě. Převaha monopolních korporací tuto rovnováhu narušuje v negativním smyslu. Touto problematikou se v Rakousku před vznikem samostatného československého státu zabýval koaliční zákon (zák. č. 43/1870 ř.z.), ten úmluvy podnikatelů, jejichž cílem bylo zvyšovat ceny ke škodě odběratelům, prohlašoval za neplatné. Poté byl navržen v roce 1897 kartelový zákon, který mohl být prvním zákonem upravujícím kartely v Evropě. Tento návrh a návrhy jemu podobné se nerealizovaly.¹¹⁴

Úprava kartelů a monopolů se realizovala až o něco později v nově vytvořeném Československu a jde tak o dokument, který dokazuje složitou hospodářskou situaci ve třicátých letech. Proces přijímání byl kontroverzní a jeden z problémů nové úpravy byla nejednoznačnost některých zde použitých pojmů, což také dokládá rozsáhlá studie o třiceti pěti stranách v časopise Právník z pera profesora K. Hermanna-Otavského, kde poukazuje na skutečnost, že se z pojmu “kartel” stal pojem právní, ačkoliv do úpravy této problematiky byl používán spíše ve významu hospodářském. Pojem kartelu byl vymezen v zákoně

112 MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv.2, Karolinum, Praha 2010, s. 982.

113 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv.2, Karolinum, Praha 2010, s. 982.

114 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s.235.

č. 141/1933 Sb. z. a n. takto: “.....úmluva mezi samostatnými podnikateli sloužící k účinnému ovládnutí trhu, kterou se vzájemně zavazovali omezit nebo vyloučit volnou soutěž, především pomocí úpravy výroby, odbytu a obchodních podmínek.”. Profesor K. Hermann-Otavský také poukazoval na povahu normy, která obsahovala vedle obchodněprávních norem i normy procesní a některé i povahy trestněprávní. Názory na tuto normu byly pozitivní i negativní a je zcela pochopitelné, že diskuze týkající se této normy byla vskutku zajímavá. Norma však přes svá specifika byla velice potřebnou normou, právě vzhledem k neustále narůstajícímu množství monopolů, nicméně vývoj obchodního práva byl touto úpravou ovlivněn negativně, na jedné straně došlo omezení soutěže a na straně druhé docházelo k nemálo bankrotům drobných a středních podniků, které byly hnacím motorem hospodářství ve dvacátých letech.¹¹⁵

Kromě výše uvedených odvětví obchodního práva je vhodné poukázat na burzovní obchody a bankovní obchody. Jednotná úprava bankovníctví se týkala bankovních obchodů a upravena byla zákonem č. 239/1924 Sb., později novelizovaný zákonem č. 44/1932 Sb. z. a n.. Banky se soustředily především na úspory obyvatelstva a peněžních ústavů, poskytování krátkodobých úvěrů a účastnily se burzovních obchodů, pro obchodní právo důležité bylo jejich podílnictví na zakládání a financování podniků, ať obchodních či průmyslných, také vstupovaly do společností se svým kapitálem. Banky byly akciové a zemské úvěrní ústavy, kdy akciové se od úvěrních ústavů lišily svou výdělečnou povahou, naopak úvěrní ústavy byly charakteristické vlivem veřejných orgánů na jejich správu. Nicméně do života bank zasahoval stát dosti významně, především již zmíněným zákonem podčíslem 239 z roku 1924, kterým se zahájil proces ozdravení bank po negativním vlivu 1. světové války, díky níž banky přišly zhruba o miliardu korun. Zásadní byla novela pod číslem 44 z roku 1932, ta měla zabránit krachům bank zvýšením finančních výpomocí, byla určena pravidla v peněžním sektoru, zpřísněny požadavků na akciové banky a dotkla se i úrokové sazby, která novelou byla upravena. Pro další vývoj obchodu měla vliv nově bankovní soustavu doplňující, Poštovní spořitelna a Československý reeskontní a lombardní ústav. Právě Československý reeskontní ústav byl vybaven státními dotacemi a zárukami ze strany státu při organizaci obchodu

115 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 210-211.

s cennými papíry a zastavování neboli lombardu těchto cenných papírů.¹¹⁶

Burza je určitým stupněm ve vývoji obchodu, který byl určitým zrcadlem hospodářských a obchodních poměrů daného období. Po vzniku republiky byl počátkem února 1919 zahájen obchod na "Pražské burze". Jeho existence neměla dlouhého trvání a ukončen. Důvodem ukončení činnosti burzy bylo kolkování měny, což se dá vzhledem k událostem období po vzniku ČSR chápat. Fungovala plně od srpna téhož roku, stala se centrem obchodu se státními i soukromými cennými papíry. Činnost burzy regulovaly stanovy přijaté v roce 1924. Vedle Pražské burzy se zřídila plodinová burza v Olomouci v roce 1919, V roce 1922 burza Bratislavě a další V Brně téhož roku. Vymezit burzu (z doby Rakouska-Uherska) bylo možno pomocí charakteristických znaků: *"jedná se o organizovaná pravidelná setkání zájemců o obchod s určitým zbožím za účelem jeho koupě a prodeje bez toho, že by byl předmět obchodu fyzicky přítomen, a proto se označoval pomocí vzorků."*¹¹⁷ Pražská burza byla zřízena již před vznikem ČSR. Pro její zřízení bylo zapotřebí povolení ministerstva financí a obchodu z roku 1871. Právní norma pod číslem 67/1875 ř.z., o organizaci burz společně se zákonem o dohodcích č. 68/1875 ř.z., tvořily základ právní úpravy burz. Důvodem vydání těchto norem byl hospodářský úpadek v 70. letech. Zákon o organizaci burz kupříkladu zakazoval nepovolené "pokoutní burzy a stanovil pokuty za účastenství v nich, kromě dalšího zákon upravoval práva a povinnosti členů, a nebo v §5 negativně vymezoval účastníky burzy.¹¹⁸ Pražská burza fungovala až do doby 1 světové války. V průběhu války se burza uzavřela a následně byl obchod s cennými papíry zakázán. Na krátkou dobu byla znovu otevřena již po vzniku samostatného státu, z důvodu kolkování měny byl však provoz ukončen do srpna 1919, kdy byla činnost burzy znovu zavedena a postupně se stala centrem obchodu se státními i soukromými cennými papíry. Stanovy přijaté roku 1924 činnost Pražské burzy regulovala.¹¹⁹

V roce 1939 došlo k zásadní změně na politické scéně, území Čech a Moravy bylo okupováno Německem a vznikl Slovenský štát. Nově bylo upraveno směnečné a šekové právo zákonem č. 111/1941 na obou územích. Sice

116 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 438.

117 MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, str. 435.

118 srov. MALÝ, K., *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 186-188.

119 srov. MALÝ, K., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 435.

bylo jednotné směnečné právo shodné s dosud platným zákonem č. 1/1928, přeci jen k některým změnám došlo. V Čechách a na Moravě bylo obchodní právo doplňováno a měněno předpisy vydané protektorátní vládou, které se týkalo zhruba osmi miliónů českých občanů. Vedle předpisů protektorátní vlády, vydávající nařízení a vyhlášky, vydávaly i ministerstva o síle zákona, v nutných případech pravomoc vydávat přepisy měl i říšský protektor. Vedle tohoto právního řádu existovalo právo pro německé říšské občany, kteří přijali německé občanství na základě norimberských zákonů. Soukromé právo v období protektorátu bylo ovlivněno veřejnoprávními zásahy a válečným stavem. Válečný stav v celé Evropě vedl mimo jiné k ukončení činnosti Pražské a Olomoucké burzy.¹²⁰

Po osvobození Československa byla jedinečná možnost se vrátit do doby před válkou, to se částečně stalo dekretem č. 11 ve znění zákona č. 12/1945 Sb., kterým se obnovil předválečný stav. Skutečnost byla taková, že na Slovensku platil slovenský obchodní zákoník a v Čechách “český obchodní zákoník”. Již tato doba předurčila zánik obchodním společnostem znárodňovacím procesem, které postupně vedly k centrálně řízené ekonomice. Období poválečné bylo charakteristické postupným ničením soukromého práva například zásahy do vlastnického práva.

4.2 Obchodní právo a hospodářské právo po roce 1948 do roku 1989

Po roce 1948 bylo zlikvidováno soukromé podnikání a tržní ekonomika a opuštěno soukromé právo. O změny v legislativě se postarala právnícká dvouletka mezi lety 1948 až 1950. Prvním zákonem zasahujícím obchodní právo v tehdejší složité době byl zákon č. 243/1949 Sb., akciový zákon (blíže v kapitole 6.3), kterým se dostaly všechny kapitálové společnosti pod státní dohled. Obchodní zákoníky platné na českém území zrušil 1. lednem 1951 nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb., sjednocující soukromé právo na našem území. Ke kodifikaci občanského práva a k hlavním dosud platným soukromoprávním předpisům, hovořila například Dr. Věra Kizlinková a Dr. Karel Petržela ve své studii takto: “*Obecný zákoník občanský z roku 1811 upravil kapitalistické*

120 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 211-212.

*soukromé vlastnictví, spočívající na kapitalistickém vykořisťování pracujících a odstranil řadu omezení, překážejících vzniku kapitalistických výrobních vztahů. Soukromé vlastnictví bylo tedy opět jeho páteří. V průběhu historického vývoje se přizpůsoboval stále víc a více kapitalistickým výrobním poměrům a tak nové vykořisťovatelské formy se odrážely v nových modifikacích forem buržoasního vlastnictví. A proto byl občanský zákoník několikrát novelisován. Nejvýznamnější faktickou novelisací občanského zákoníka je všeobecný zákoník obchodní z roku 1862, který jest prototypem přímo kastovníckého preferování privilegované vrstvy buržoázní třídy. Zejména tímto obchodním zákoníkem byly vykořisťovatelské principy rozšířeny i v dosavadním právu obligačním”.*¹²¹

Občanský zákoník č. 141/1950 byl nazýván jako střední kodex, obsahoval kromě několika málo institutů soukromého práva i prokuru, které z jeho obsahu nakonec přeci v průběhu času zmizely. Byl nahrazen zákonem č. 40/1964 Sb., o jehož kvalitu odborná veřejnost hodnotí negativně, především ve srovnání se středním kodexem. Střední kodex oproti novému kodexu se lišil ve svém kvalitním legislativně technickým zpracováním, na kterém se podílel vedle dalších významných civilistů především Jan Krčmář, a záměrem, kde v případě středního kodexu se jednalo o vytvoření jediného kodexu upravující soukromé právo, na rozdíl od pozdější úpravy, kde se projeví zájmy a záměry zcela odlišné.¹²²

Období mezi rokem 1950 a rokem 1964 bylo obdobím po zániku obchodního práva a před vznikem práva hospodářského. Mezi právní předpisy upravující hospodářské vztahy patřil zákon o národních podnicích č. 103/1950 Sb., který dle jeho ustanovení §2 postavil národní podniky do role subjektů, které podle “plánu” měly přispívat výrobou mimo jiné k vzestupu národního bohatství. Zřizoval je věcně příslušný ministr po dohodě s ministrem financí. Jeho majetkovým základem byl státem znárodněný a zkonfiskovaný majetek. Národní podnik vzniklý na základě uvedeného zákona se zapisoval se do rejstříku společně s názvem podniku, jeho sídlem a dnem vzniku, osoby podnik zastupující. Dalším zákonem byl zákon č. 69/1958 Sb. o hospodářských vztazích mezi socialistickými organizacemi. Předmětem úpravy byly závazkové vztahy mezi těmito

121 BRATUS, S., LIPECKER, M., ŠKUDLIN, Z., KIZLINKOVÁ, V., PETRŽELKA, K., *Tři studie o právu občanském*. Praha: Orbis, 1950, s. 63.

122 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 219.

organizacemi. Vznikaly z hospodářských smluv nebo z úředních opatření, ale také např. z bezdůvodného obohacení či z odpovědnosti za vady plnění.¹²³

V 60-tých letech mělo pro vývoj práva na našem území zničujícími účinky, Na babelské konferenci, která se konala v roce 1958 v tehdejší východním Německu, byla přednesena do té doby nebývalá konstrukce z úst W. Ubrichta o nutné potřebě vytvoření nového právního odvětví upravující vztahy v socialistické ekonomice, kterým mělo (a žel bylo) socialistické hospodářské právo. Zajímavostí bylo, že idea prošla kodifikací pouze v ČSSR a v žádném jiném státě východního bloku.¹²⁴ Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb. byl prosazen a přijat, následně tvořil společně s občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. a speciálním zákonem upravujícím mezinárodní obchod č. 101/1963 Sb. o mezinárodním obchodu, soustavu zákonů, ve kterých byla silně projevena ideologie tehdejší doby. Hospodářský zákoník upravoval vztahy mezi socialistickými organizacemi navzájem, mezi nimi a státem. Tento stav trval do tzv. “perestrojky”, o kterou usiloval Michail Gorbačov v postavení prezidenta SSSR, která u nás postupně vedla k uvolnění např. smluvních vztahů, které se již znovu zpřísnit nepodařilo.¹²⁵

Konec let osmdesátých bylo koncem socialismu postupně ve všech státech východního bloku, spadajících pod faktickou moc SSSR, jejichž následný vývoj byl dosti odlišný.¹²⁶

4.3 Obchodní právo po roce 1989

Rok 1989 byl především zhroucením téměř čtyřicetiletého systému centrálně řízené ekonomiky a celkově autoritativně řízeného státního aparátu jednou politickou stranou. Musela se co nejrychleji řešit právní úprava podnikání a obchodního práva jako celku včetně soukromoprávních vztahů. Zákonem č. 103/1990 Sb. se novelizoval dosud platný hospodářský zákoník, ta nově

123 srov. KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s.228.

124 Hospodářské právo vzniklo v Německu jako řešení tehdejší krize srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, 248 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). Tato idea byla vědecky vyvrácena viz KNAPP, V., *Předmět a systém socialistického práva občanského*, Praha: NČSAV, 1959, s. 144.

125 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 47.

126 např. vývoj v bývalé NDR byl oproti Československu nesrovnatelný, bohužel v nepřízeň našeho státu. srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, 248 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). s. 146.

upravovala obchodní společnosti a nově vznikly dva zákony zásadní pro obchodní právo, byl jím zákon č. 104/1990 Sb., a zákon povahy provizorní č. 105/1990 Sb. o soukromém podnikání občanů. Následovaly přípravy ke kodifikaci soukromého práva. Výsledkem byla skutečnost, že občanské právo kodifikováno nebylo a dosud platný občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl “pouze” novelizován zákonem č. 509/1991 Sb. Pro obchodní právo bylo zajímavé rychlé přijetí (snad i nejrychlejší v historii) obchodního zákoníku jako zvláštní úpravy obchodního práva existujícího paralelně se zákoníkem občanským.¹²⁷

Přes protesty odborníků a jejich odborných stanovisek byl zákoník ve velice krátké době dokončen, takřka bez jakékoliv diskuse a analýzy možných dopadů na vývoj v oblasti obchodního práva a obchodu jako takového. Vydán byl téhož roku pod číslem 513/1991 Sb., a účinnosti nabyl 1. ledna 1992. O rok později došlo k významné události, k rozdělení Československa na dva samostatné státy. Dotklo se to samozřejmě i právního řádu, který se rozdělil na slovenský právní řád a český právní řád a ačkoliv slovenský vycházel ze stejného základu stejně jako český (viz kapitola 5.1), jejich následný vývoj byl oddělen a šel vlastní cestou.¹²⁸

První pokusy kodifikovat soukromé právo vznikaly až později, první v roce 1996 a druhý v roce 2000, ty také byly publikovány. V obou pokusech znělo shodně ponechat občanský zákoník jako hlavní kodex soukromého práva, přičemž v druhém pokusu byl plán zanechat právní úpravu pracovního práva a obchodního práva jako *lex specialis* a jejich obsah zredukovat pouze na úpravu obchodních společností a družstev a navíc úpravu některých institutů, např. obchodní rejstřík apod. Vládě byl předložen věcný záměr nové obchodněprávní úpravy koncem roku 2001, ta jej schválila v březnu 2002.¹²⁹

Obchodní zákoník byl do konce roku 2013, do svého zániku, několikrát změněn. Obsahoval 775 ustanovení rozdělených do částí, hlav, dílů a oddílů. Část první se věnovala obecným ustanovením, zde vymezovala např. obchodní firmu, podnik a obchodní jmění, jednání podnikatele či obchodní rejstřík. Část druhá upravovala obchodní společnosti a družstva, část třetí obchodní závazkové vztahy

127 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 47-48.

128 Dokonce několik odborníků jako argument proti rekodifikaci soukromého práva použilo podobnost úpravy soukromého práva u nás a na Slovensku, která rekodifikaci měla být ohrožena a tím i zkoplikována spolupráce mezi těmito dvěma státy.

129 srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 48.

s taxativním výčtem obchodních smluv a část čtvrtá obsahovala ustanovení společná, přechodná a závěrečná. V úvodním ustanovení stanovil v §1 rozsah působnosti takto: *Tento zákon upravuje postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i některé jiné vztahy s podnikáním související a zapracovává příslušné předpisy Evropského společenství*”, mezi podpůrné prameny zařadil občanský zákoník, obchodní zvyklosti a pokud jich nebylo, tak zásad, na kterých spočíval obchodní zákon.

Z uvedeného vyplývá, že se v podstatě nejedná o nic neobvyklého oproti ostatním úpravám například v předválečném Československu, skutečnost ale byla jiná. Veliký problémem byla dvoukolejnost úpravy soukromého práva. Příkladem bylo závazkové právo, kdy obchodník často nevěděl, zdali se má ve svých vztazích řídit úpravou občanskoprávní nebo obchodněprávní, zajímavá byla například úprava prokury v zákoně 513/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů, tu srovnávala JUDr. Anna Márová s úpravou prokury ve Všeobecném zákoníku obchodním z roku 1/1863 ř.z. ve svém článku v časopise Právník následovně: *“Problematice prokuristu a obchodních zmocněnců je v rámci členění všeobecného zákoníku obchodního na Knihu první o sedmi titulech a 81 člancích, Knihu druhou o třech titulech a 165 člancích, na Knihu třetí o dvou titulech a 20 člancích, Knihu čtvrtou o pěti titulech a 160 člancích věnován v Knize první celý Titul pátý o 16 člancích. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“), věnuje prokuře fakticky jeden paragraf – ustanovení § 14 a pouze ve dvou dalších ustanoveních v celém zákoníku je prokura zmíněna”*.¹³⁰

4.4 Obchodní právo na našem území po rekodifikaci soukromého práva po 1. 1. 2014

Obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. byl původně projektem, který měl definitivně vyřešit problematiku obchodního práva po dlouhých letech centrálně řízené ekonomiky a nástupu ekonomiky tržní. Je jisté, že jedním z problémů jeho nedokonalosti bylo jeho rychlé přijetí bez kompromisů a širších diskuzí. Problémy nastaly ve chvíli, kdy musel kodex čelit změnám na poli, které zákoník upravoval. Na jedné straně stála neustálá nutnost harmonizovat právní řád České republiky

¹³⁰ MÁROVÁ, A., *Prokura: komparace v základních kodexech práva platných na území ČR od účinnosti zákona č. 1/1863 ř.z. do současnosti*. PRÁVO: PRÁVO ČASOPIS PRO PRÁVNÍ TEORII A PRAXI. Ústav práva a právní vědy, 2009, roč. 2, č. 4, s. 5.

s právním řádem Evropské unie na základě uzavřených dohod a následným vstupem České republiky do Evropské unie. Na základě dohod a vstupem naší republiky do EU vznikla potřeba implementovat směrnice Evropského společenství do našeho řádu, který k naplnění dohod směřoval. Právě tyto procesy byly nejlepší zátěžovou zkouškou pro pružnost platného systému odolávat změnám pod časovým tlakem. Jedním ze zásadních problémů stávajícího stavu byla duplicita obchodního práva s právem občanským, kdy obchodní právo samostatně řešilo statut podnikatele, obligační právo či úprava nekalé soutěže. Právě nekalá soutěž není otázkou pouze podnikatelů, ale i spotřebitelů. Obchodní zákoník byl také značně propleten veřejnoprávními prvky, příkladem byla úprava obchodního rejstříku v zákoníku obsažená, včetně povinností subjektů obchodního práva, které vůči rejstříku tyto subjekty měly.¹³¹

Z výše uvedeného lze pochopit potřebu upravit soukromé právo jako celek. Prvním zásadním krokem vedoucím ke změně soukromého práva v podobě vyhovující potřebám moderní doby bylo schválení věcného záměru občanského zákoníku v roce 2001, jehož hlavním zpracovatelem byl profesor K. Eliáš. Ve věcném záměru bylo poukazováno na vliv politicko-právní doktríny komunistického státu ze šedesátých let 20. století na koncepční základ občanského zákoníku platného v demokratickém státě na přelomu nového století, což mělo nepochybně vliv i na ostatní odvětví soukromého práva, tedy i na právo obchodní.

Věcný záměr nabízel dvě cesty jak si poradit s problematikou právního dualismu občanského práva a obchodního práva. V prvním případě se nabízelo pokračování v novelizacích kodexu s přijímáním nových zákonů. Tato cesta byla záhy vysvětlena jako cesta neřešící např. partikularismus soukromého práva. Za další možnost se považovalo odstranění právního dualismu komercializací občanského zákoníku, doplněného řadou speciálních zákonů, jejichž role v soukromém právu měla být podstatně slabší než role zákona hlavního, tedy občanského. Z této úvahy vycházel první návrh koncepce zpracované Ministerstvem spravedlnosti ČR, vypracovaný v letech 1994 až 1996. Za "tradiční" a další způsob možné úpravy soukromého práva bylo zachování právního dualismu, kdy kodifikace občanského práva měla být oddělena od kodifikace obchodního práva. Tento způsob byl dle věcného názoru (a dle

¹³¹Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, [online] dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>.

skutečnosti) uplatněn v našich zemích od 19. století až do poloviny 20. století. Realizací tohoto způsobu byl považován návrh občanského zákoníku (a osnova obchodního zákoníku) z roku 1937. Tento způsob byl i výchozí pro úpravu soukromého práva na našem území po roce 1990, bohužel bez podstatného zřetele na roli občanského zákoníku při úpravě soukromého práva, což význam návrhu použitého při tehdejší úpravě značně deformovalo. Ve věcném návrhu bylo navrženo obchodní zákoník ponechat ve zredukované podobě, kdy např. obligační právo či úprava soutěžních deliktů měla být přenesena do zákoníku občanského. Obchodní zákoník tak nově měl upravovat pouze obchodní závazky týkající se pouze podnikatelů, kdy jako příklad byla uvedena smlouva o obchodním zastoupení nebo tichá společnost, naopak příkazní smlouva nebo smlouva o dílo měla být nově upravena v občanském zákoníku.¹³²

Věcný záměr byl v podstatě výsledkem mnohaletého působení komise tvořené z advokátů, notářů, soudců, členů akademické půdy. Tato komise počala své působení v devadesátých letech minulého století, v závěru její činnosti byl pověřen ministrem spravedlnosti a významným odborníkem v právnickém odvětví Otakarem Motejlem právě profesor Eliáš společně s docentkou Zuklínovou k přípravě věcného záměru, o kterém bylo psáno v předchozích řádcích. Návrh záměru byl projednán v rekodifikační komisi a následně schválen vládou ČR usnesením č. 345 dne 18. dubna roku 2001. Věcný záměr byl po jeho schválení vodítkem pro další práci při přípravě nového civilního kodexu. První verze návrhu nového kodexu byla představena v lednu 2005 a dne 17. 5. 2005 byl návrh představen veřejnosti a následně podroben veřejné diskuzi.

Druhá verze návrhu byla představena v květnu 2007, kterému předcházela rozsáhlá debata k tématu na diskuzních fórech a konferencích, jejichž patronem bylo Ministerstvo spravedlnosti ČR. Po posouzení způsobilosti návrhu v červenci roku 2007 nezávislými odborníky, kteří z většiny návrh podpořili, byl návrh dopracován experty. Návrh byl nejprve rozdělen na deset částí, poté k němu přidělena skupina expertů, nad kterými měl dohled speciální řídicí výbor. Cílem bylo dovést návrh do finální podoby, což se podařilo v březnu 2008 a po dopracování byl rozeslán do připomínkového řízení v červnu téhož roku. K podobě návrhu se mohla vyjádřit veřejnost prostřednictvím elektronické adresy po dobu celých devadesát dnů. V listopadu 2008 nechalo ministerstvo zpracovat

132 srov. *Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2000*, [online] dostupný na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/vecny_zamer_OZ_2000.pdf.

posudek Ústavem pro jazyk český AV ČR, která se vyjádřila kladně k jeho srozumitelnosti i běžné populaci bez právního vzdělání a potvrdila kultivovanost a dodržení jazykové pravopisné normy. V lednu 2009 byl návrh předložen vládě k dalšímu projednání společně se zákonem o obchodních korporacích a zákonem o mezinárodním právu soukromém. Koncem následujícího roku byly návrhy zákonů revidovány, poté rozeslány do meziresortního připomínkového řízení, kde byla stanovena připomínky k návrhu lhůta jednoho měsíce. Návrh byl rozeslán i ostatním subjektům a organizacím a i k tomuto návrhu se mohla vyjádřit odborná i veřejná. Do dubna 2011 bylo nutno se s připomínkami vypořádat, jednalo se o zásadních 1300 připomínek z celkového počtu 2500. Agenda byla svěřena ředitelům odborů a náměstkům příslušných ministrů. Po vypořádání připomínek byly návrhy zákonů odeslány k projednání legislativní radě vlády a o měsíc později vládou schváleny usnesením č. 357 a odeslány sněmovním tiskem č. 362. Legislativní proces dále úspěšně směřoval až k podepsání zákonů prezidentem republiky, který takto učinil dne 20. února 2012.¹³³ Nové zákony byly vyhlášeny dne 22. března 2012 ve Sbírce zákonů v částce 33 pod čísly 89/2012 Sb., 90/2012 a 91/2012 Sb.¹³⁴

Ačkoliv koncepce Věcného záměru plánovala zachovat paralelní úpravu práva občanského a práva obchodního, návrh zákona o obchodních korporacích tuto paralelu nepředpokládal a vydal se opačným směrem k rekodifikaci obchodního práva ve smyslu zaměřit se pouze na úpravu specifických oblastí, kterými jsou především obchodní společnosti. Část obecných ustanovení upravující obchodní společnosti, je od účinnosti nových právních předpisů nově upravena v občanském zákoníku, jedná se zejména o likvidaci právnických osob. Do občanského zákoníku je přeneseno obligační právo a na něj navazující instituty včetně prokury, zastoupení a dalších. Dle důvodové zprávy byl inspiračním “historickým” zdrojem nové úpravy jednak obecný zákoník obchodní z roku 1863 tak uherský obchodní zákoník, co do právní úpravy družstev byl historickým zdrojem zákon č. 70/1873 ř.z., o výdělkových a hospodářských společenstvech platný v českých zemích do roku 1954.¹³⁵

133 Legislativní proces [online] dostupný na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>>.

134 Po přijetí zákonů se vedla i diskuze na téma čísel zákonů, které byly příznačně spojovány s rokem 1989.

135 srov. *Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích*, [online] dostupná na: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>>.

Důležitou novinkou je svěření úpravy obchodního rejstříku speciálnímu zákonu. Tato úprava vedle dalších doprovodných předpisů byly předmětem další legislativní činnosti vlády. Ta zažila v roce 2013 nebyvalý otřes, jejímž následkem byl pád vlády a následné jmenování vlády úřednické. Úřednická vláda doprovodné zákony přijala a tímto úspěšně dovršila proces nutný pro další existenci nových předpisů soukromého práva.

Po rekodifikaci obchodního práva, od nabytí účinnosti těchto nových předpisů lze na obchodní právo *“pohlížet jako na soubor pravidel formulujících odchylky od obecného práva občanského vyvolané zvláštní povahou podnikatele jako obchodního profesionála”*.¹³⁶

Od 1. 1. 2014 je souborem pravidel zejména zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích), dále zákon č. 408/2010 Sb. o finančním zajištění, zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách a vedle dalších zákonů je třeba uvést zákon č. 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže. V definici je zřejmá významná úloha podnikatele jako obchodního profesionála. Právě na postavení podnikatele a jeho činnosti je postaveno naše současné obchodní právo.

Pojem podnikatele je upraven v hlavním kodexu v zákoně č. 89/2012 Sb. občanském zákoníku. Dle § 420 odst. 1 je podnikatelem: *“Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele”*, dle §420 odst 2: *“Pro účely ochrany spotřebitele a pro účely §1963 se za podnikatele považuje také každá osoba, která uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, popřípadě osoba, která jedná jménem nebo na účet podnikatele”*. Za podnikatele se též považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku (§421 odst. 1) a osoba, která má k podnikání živnostenské nebo jiné oprávnění dle jiného zákona (§421 odst. 2). Ustanovení definují jednak podnikatele na straně jedné a podnikání na straně druhé. Podnikatelem je osoba jednající dle uvedených ustanovení v zákoně. Podnikáním je samotná činnost uvedená v ustanovení §421 odst. 1, přičemž jednání musí naplňovat všechny znaky v ustanovení uvedená současně.

136 ČERNÁ, St., PLÍVA, St., a kolektiv, *Podnikatel a jeho právní vztahy*, 1. vyd., Univerzita Karlova, Praha 2013, s. 7.

Občanský zákoník se skládá celkem z 3081 paragrafů rozdělených do pěti částí, následně do hlav, dílů a oddílů. Vedle úpravy fyzických, právnických osob, podnikatele, zastoupení, promlčení zákon upravuje obligační právo či nekalou soutěž. Vedle toho zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (o obchodních korporacích) se skládá ze 786 paragrafů rozdělených do tří hlav a následně do hlav, dílů a oddílů. Jehož cílem je upravit jednotlivé typy obchodních společností odděleně od hlavního kodexu soukromého práva, kterým se nově stal zákoník občanský.

5 Akciová společnost

Akciové společnosti je v práci věnováno více prostoru než ostatním z jednoho zásadního důvodu, úprava těchto společností de facto přežila jako jediná všechna negativní dění a otřesy na politické scéně, zatímco úprava společností s ručením omezením či komanditní společností veřejných obchodních a komanditních byla zrušena nebo přetvářena do akciových společností.¹³⁷ Právě tento typ společnosti přežil druhou světovou válku, kupodivu období od právníkové dvouletky přes celé období socialismu až po současnost.

Akciová společnost byla v Rakousku a v českých zemích upravena Všeobecným zákoníkem obchodním “Allgemeines Handelsgesetzbuch” (blíže viz subkapitola 4.2.6) a později přijatým ministerským nařízením č. 175/1899 ř.z., akciovým regulativem a císařským patentem č. 253/1852 ř.z. neboli tzv. starým spolkovým zákonem.¹³⁸ Akciový regulativ byl vyhlášen na základě císařského patentu č. 253/1852 ř.z., a jeho úkolem bylo usnadnit zřizování a přetvořování akciových obchodů a podniků v oboru průmyslu a obchodu. Vztahoval se ke všem akciovým společnostem jako společností obchodních vyjma uvedených v tomto regulativu, např. společnosti, jejichž předmětem bylo pojišťovnictví nebo bankovníctví nebo úvěry či obchody. Pojišťovací akciové společnosti byly upraveny později modifikovaným nařízením č. 31/1896 ř.z., pojišťovacím regulativem.

Právní úprava akciové společnosti platná do roku 1918 existovala na českém území až do konce roku 1949. Do českého řádu byla po rozpadu rakouské monarchie a vzniku nového samostatného státu převzata recepčním zákonem stejně jako ostatní předpisy. Za druhé světové války byly úprava akciové společnosti a existující akciové společnosti ovlivněny zásahy protektorátní vlády. Po osvobození Československa ještě krátkou dobu platily úpravy v podobě do roku 1939, nicméně postupně nastaly daleko zásadnější zásahy do těchto společností v souvislosti s postupným procesem znárodňování a konfiskací majetku a následným zánikem soukromého vlastnictví.

Významným obratem v existenci akciové společnosti nastal v roce 1949 v době tzv. právníkové dvouletky, nová úprava měla trvání fakticky až do konce

¹³⁷ Bylo tomu tak u společností s ručením omezením.

¹³⁸ Ve všeobecných ustanoveních akciového regulativu, jeho §56 přímo odkazuje na císařský patent takto “Akciové společnosti podléhají podle ustanovení císařského patentu ze dne 26. listopadu 1852, ř.z. č. 253 a příslušných zákonných předpisů dozoru státní správy, který se vykonává z moci úřední k ochraně veřejných zájmů...”.

socialismu. Právě zákon ze dne 17. listopadu 1949 pod číslem 243/1949 Sb. o akciových společnostech byl považován za první obrat ve vývoji obchodního práva na našem území. Zrušil zákony a ustanovení odporující nové úpravě, zejména články 173 až 249 obchodního zákoníku č.1/1863 ř.z (ze dne 17. prosince 1862), ustanovení §97 až 100 zákona č.58/1906 ř.z. o společnostech s ručením omezeným, nařízení ministerstev č. 175/1899 ř.z (akciový regulativ) a jiné. Navíc vyloučil možnost užití ustanovení císařského patentu č. 253/1852 ř.z. tzv. starý spolkový zákon.¹³⁹ Zákon č. 243/1949 Sb. obsahoval pouze 20 paragrafů.¹⁴⁰ Společnost akciová byla upravena v prvním ustanovení zákona, dle prvního ustanovení se jednalo o akciovou společnost, byl-li její základní kapitál rozvržen na podíly (akcie) a akcionář neručí za její závazky osobně. V zákoně se jednalo pouze o “společnost”, zákonodárce tímto dal najevo, že žádná jiná obchodní společnost od účinnosti tohoto zákona již neexistuje, to koneckonců potvrdil v ustanovení §18, kde byl dán prostor společnosti s ručením omezeným přeměnit se bez likvidace ve společnost akciovou a to na její žádost. Lhůta byla stanovena na šest měsíců po nabytí účinnosti nového zákona, společnost mohla dostat povolení společně se schválením stanov. Společnost v případě nepodání žádosti o její přeměnu nebo nepovolení této přeměny bez dalšího zanikla.¹⁴¹

Akcii mohla znít na jméno nebo na majitele. Akcii na jméno bylo možno převést na jiného, pokud stanovy neurčily jinak. O převodu rubopisem pak zákon odkazoval na předpisy směnečného práva.(§2 zák.č. 243/1949 Sb.) Ustanovení o vzniku společnosti názorně ukazuje tehdejší situaci a její následný vývoj. Ke vzniku společnosti akciové bylo zapotřebí státního povolení, schválení stanov a zápisu do podnikového rejstříku. Stanovy schvalovalo a státní povolení udělovalo příslušné ministerstvo dle předmětu podnikání společnosti v dohodě se státním úřadem plánovacím. Ve stanovách společnosti muselo být uvedeno kromě základních údajů jako je název (v názvu muselo být vyjádřeno, že jde o akciovou společnost), sídlo, předmět, způsob řízení i ustanovení o státním dozoru, jelikož společnost státnímu dozoru podléhala.

Zákon též počítal s tím, že po nabytí účinnosti zákona ještě nebudou zřízeny podnikové rejstříky, které v budoucnu nahradily obchodní rejstříky. Za

139 srov. §19 zákona č. 243/1949 Sb.

140 platný až do roku 1990, využíván byl velice zřídka, pouze rok 1968 zaznamenal zájem o akciové společnosti. V tomto roce vznikla Investiční banka srov. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. *Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo*. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 45.

141 srov. §18 zák. č. 243/1949 Sb.

zmínku stojí i ustanovení o možnostech zrušení společnosti, kde kromě usnesení valné hromady a prohlášením konkursu mohla být společnost zrušena opatřením úřadu (ministerstva), vyžadoval-li to veřejný zájem. (Zde si dovoluji jedno tehdejší synonymum k pojmu veřejný zájem, je jím “obecné blaho”). Pokud se o zrušení společnosti usnesla valná hromada, musela též stanovit, že se má jmění společnosti převést jako celek na jinou společnost nebo lidové družstvo a to za náhradu. Náhrada byla poskytována v akciích nebo v závodních podílech. Takové zrušení společnosti (usnesením valné hromady) vyžadovalo opět státní schválení příslušným ministerstvem. Nejen z výše uvedeného lze vyvodit, že soukromé právo v té době zcela zaniklo.

V období po znovunalezení soukromého práva byla akciová společnost upravena zákonem č. 104/1990 Sb. o akciových společnostech. Úprava byla nedostačující a v podstatě bylo její znění vtěleno do nové úpravy obchodního zákoníku vydaným pod č. 513/1991 Sb. později několikrát novelizovaného. Novelizace měl naplnit závazek České republiky vůči státům Evropského společenství, který vyplýval z Evropské dohody o přidružení mezi Českou republikou a Evropským společenstvím a jejich členskými státy, kdy úkolem České republiky bylo upravit obchodní společnosti tak, aby úprava byla v souladu s evropským právem. Prvním implementačním pokusem byla provedena novelizací zákonem č. 142/1996 Sb., kterou se podařilo cíle dosáhnout pouze zčásti.¹⁴² Povedenější novelizace obchodního zákoníku byla provedena až zákonem č. 370/2000 Sb. Vedle obchodního zákoníku se akciových společnostech týkala ještě řada zákonů, byl jím zákon o nabídkách převzetí přijatý pod č. 104/2008 Sb., zákon o přeměnách obchodních společností a družstev. Těmto dvěma předpisy předcházelo přijetí zákona o podnikání na kapitálovém trhu. Mezi další předpisy zvláštního charakteru týkající se akciových společností je třeba uvést Kodex OECD pro řízení a správu společností, z kterého vyšel Kodex správy a řízení společností vydaných komisí pro cenné papíry. Jedná se o souhrn doporučení, řešící problematiku vztahu managementu akciových společností a akcionářů těchto společností. Kodex existuje vedle kogentních ustanovení jednotlivých zákonů, jeho doporučení či pravidla nejsou sice státem vynutitelná, nicméně jejich nedodržování pravidel a zvyklostí směřuje ke ztrátě důvěry veřejnosti.

142 srov. ELIÁŠ, K., *Akciová společnost: Systematický výklad obecného akciového práva se zřetelem k jeho reformě*. 1.vyd. Praha: Linde, 2000, s. 94.

Pro obchodní právo a zejména akciové společnosti byl významný akt přistoupení České republiky k Evropské unii, jehož výsledkem byla evropeizace práva, obchodního práva vlivem práva evropského. To se významně dotklo práva obchodních korporací, kde přední místo zaujímá právo akciové. Výklad a aplikace českého práva je od té doby ovlivněno principem přednosti práva evropského, následkem je nemožnost použití národního práva, pokud není v souladu s právem evropským.¹⁴³

Výrazná změna v obchodním právu a právu akciových společností přinesla rekodifikace soukromého práva, přijetím zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku (používaný pod specifickou příznačnou zkratkou "NOZ") a především zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích (o obchodních společnostech a družstvech, zkr. "ZOK). Do zákona č. 90/2012 Sb. byla převzata stávající úprava akciových společností z obchodního zákoníku z již implementovanými směrnici evropského práva, byla nově upravena systematika či rozložení vnitřních orgánů společnosti. Naopak obchodněprávní závazkové vztahy byly přesunuty do občanského zákoníku, především institut zastoupení a prokury, také v tomto kodexu se nalézají obecná ustanovení o společnostech včetně likvidace obchodních společností. Nová úprava je charakteristická určitou flexibilitou, mezi nové možnosti se řadí volba členů do dozorčí rady společnosti bez omezení uvedených v úpravě platné do konce roku 2013. Dále možnost vydávání odlišných druhů akcií, se kterými jsou různě spojená práva, kromě kmenových akcií i akcie zvláštní zvyšující váhu hlasů nebo podíl na zisku, to však za předpokladu neporušení dobrých mravů nebo zásad stejného zacházení. Novinkou jsou akcie kusové, které se odvíjejí od počtu reálně vydaných akcií bez jmenovité hodnoty.

5.1 Pojem a zásady

Pojem akciové společnosti je vráskou na čele několika špičkových odborníků zaměřující se na tuto problematiku. Ještě před tímto pojmem je dobré zmínit pár zásadních zásad. Akciové právo kapitálové společnosti proplétá určitý výčet zásad, mezi nejdůležitější patří zákaz konkurenčního jednání, zásada dobrých mravů a nově zásadu stejného zacházení a zásadu dobré správy ve

143 srov. ČERNÁ, St., PLÍVA, St., a kolektiv, *Podnikatel a jeho právní vztahy*, Univerzita Karlova, Praha 2013, 1. vyd., s. 8.

smyslu managementu společnosti vůči akcionářům. Již tyto zásady vypovídají o povaze akciové společnosti. Pojem ve Všeobecném obchodním zákoníku ve znění pozdějších předpisů v tištěné podobě z rukou JUDr. Švehly a JUDr. Bashe je vymezen následovně: *“Obchodní společnost jest společností akciovou, když účastní se všichni společníci jen vklady, aniž ručí osobně za závazky společnosti. Společenský kapitál je rozvržen na akcie nebo též na akciové podíly.”*¹⁴⁴

Nová úprava akciových společností účinná od roku 2014, která převzala a upravila úpravu platnou de facto od roku 1990 do roku 2013, k pojmu akciové společnosti hovoří v ustanovení §243 zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích takto: *“Akciovou společností je společnost, jejíž základní kapitál je rozvržen na určitý podíl akcií”*, podílem dle § 31 je určitá účast společníka v obchodní korporaci, ze které mu plynou určitá práva a povinnosti. Z dalšího ustanovení stanoví a contrario vyplývá, že společník může mít více podílů v téže korporaci, kdy podíl má podobu cenného papíru nebo zaknihovaného cenného papíru. Mezi povinnosti patří určité konání nebo zdržení se určitého konání, právem je pak účast na chodu společnosti a faktickou možnost ovlivnit její rozhodování. Zde nalézají místo zásady uvedené před vymezením pojmů, kdy zásada stejného postavení akcionářů je velice důležitým institutem chránící zájmy všech společníků.

Z uvedeného vyplývá jasná provázanost právních řádů vzdálených svou platností od sebe několik dlouhých let. Čím větší je snaha vymežit pojem akciové společnosti, tím se možnost jeho jednoznačného vymezení vzdaluje. Akciovou společností je tedy možné vymežit tak, že se jedná o kapitálovou obchodní společnost, na které se podílejí její společníci poskytnutým kapitálem, rozvrženým na určitý podíl akcií, kdy tyto podíly akcií jsou charakteristické zejména neomezenou převoditelností a povahou ukazatele, výši podílu jednotlivého společníka neboli akcionáře ve společnosti.

5.2 Vznik akciové společnosti

Dle tehdy platné úpravy na území ČSR, stejně tak v období před vznikem samostatného státu, se používalo na místo vzniku společnosti pojem “zřízení” společnosti. Ke zřízení společnosti bylo zapotřebí státní koncese, což proti

144 ŠVEHLA, A., BASCH, J., *Všeobecný zákoník obchodní a směnečný řád: platný v Čechách, na Moravě a ve Slezku*. Praha: Všeohrd. s. 75.

ostatním státům nebylo až tak obvyklé, v ostatních státech postačovalo splnění určitých předpokladů dle zákona a bez povolení orgánu státní správy. Koncesi udělovalo ministerstvo vnitra na základě jím stanovených podmínek. Skutečnost, zda koncesi opravdu udělí, byla předmětem volného uvážení státního orgánu. Měla však být udělena vždy, pokud určitý plán společnosti byl v souladu s tehdejšími platnými nařízeními a zákony, zejména v souladu s akciovým regulativem a příslušnými ustanoveními spolkového patentu. Nejvyšší správní soud se již tehdy samotnou volnou úvahou zabýval a stanovil, že povolení ke zřízení takovéto společnosti nelze odepřít na základě nesplnění podmínek stanovených orgánem, které neměli oporu v platném právním předpise. Nejvyšší správní soud poukázal na případ nezákonné podmínky, např. nebylo možné do stanov zařadit ustanovení o právu státní správy předepsat určitý poplatek za výkon státního všeobecného státního dozoru.¹⁴⁵ Důvodem takto komplikovaného postupu při zřizování akciové společnosti byla zejména skutečnost, že se Nejvyšší správní soud přikláněl ke stanovisku rakouského říšského soudu a vykládal spolkový patent ve světle policejního státu. Další problémem dle K. Hermana-Otavského bylo nedostatečné odlišování potřeby koncese k provozování živnosti a ke zřízení společnosti, kde potřeba koncese dle živnostenského řádu byla zapotřebí k provozování živnosti, které byly předmětem společného podnikání. Konečně Antonín Randa byl zastáncem teorie, podle níž stačilo ke vzniku akciové společnosti splnění určitých zákonných podmínek.¹⁴⁶ Zakládat společnosti mohly jednak osoby právnické tak osoby fyzické, také osoby fyzické a právnické dohromady, bylo možné zřídit takovou společnost i jedinou osobou.

Zákonnou podmínkou nutnou ke zřízení akciové společnosti bylo přijetí stanov neboli společenské smlouvy, o jejímž obsahu měla být pořízena soudní nebo notářská listina. Pro její následné schválení bylo třeba stanovit firmu a sídlo podnikání, předmět podnikání, v případě zřízení společnosti na dobu určitou, její dobu trvání, výši základního kapitálu a jednotlivých akciových podílů nebo akcií, povahu akcií, dále zásady pro výpočet zisku a zřízení bilance, jakožto způsob její kontroly, způsob zřízení a sestavení představenstva, způsob svolávání akcionářů, podmínky hlasovacích práv akcionářů včetně stanovení výkonu těchto práv, stanovení v jakých věcech

145 srov. POŠVÁŘ, J., *Akciová společnost*, Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1933, s. 27.

146 srov. POŠVÁŘ, J., *Akciová společnost*, Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1933, s. 25.

k přijetí usnesení postačí prostá většina akcionářů ze zúčastněných a v jakých věcech je třeba většiny všech akcionářů. Nakonec způsob, kterým se vydávají vyhlášky společnosti. Společenská smlouva společně se schvalovací listinou musela být následně zapsána do obchodního rejstříku u místně příslušného soudu, dle sídla společnosti a uveřejněn výtah, v němž byl obsažen údaj o firmě a sídle společnosti, předmět a doba trvání podniku, výše základního kapitálu a jednotlivých akcií nebo akciových podílů, vlastnost těchto akcií, jsou-li vydány na jméno či na majitele, formu, kterou se vydávají vyhlášky společnosti. Fakultativním prvkem byl údaj o formě „..., již představenstvo prohlašuje projevy své vůle a za společnost podpisuje...”¹⁴⁷

V literatuře se na povahu vyjadřovali odborníci sporně. Antonín Randa pokládal akciovou společnost za právnickou osobu, přičemž rozděloval společenskou smlouvu na akt, jehož úkol byl splněn zápisem do obchodního rejstříku, oproti tomu stanovy započaly svou funkci až okamžikem zápisu do rejstříku. Rozdělení nemělo vliv na obsah společenské smlouvy či stanov, ten byl u obojího stejný. Rozdíl byl především v závaznosti těchto v aktu vůči ostatním. Prvním krokem byla společenská smlouva zavazující pouze společníky jako klasická smlouva, až okamžikem zápisu do obchodního rejstříku stanovy zavazovaly členy společnosti. Na druhé straně stál názor A. Malovského-Weniga, ten považoval za společenskou smlouvu její stanovy společně s úpisem akcií a navíc stanovy akciové společnosti považoval za druhotnou normu, která byla vytvořena až schvalovacím aktem správního orgánu.¹⁴⁸

Současná úprava vzniku akciové společnosti hovoří o “ustavení” právnické osoby, vzniku právnické osoby a založení akciové společnosti. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník upravuje ustavení a vznik právnické osoby v §122 a dále. Podle těchto ustanovení lze ustavit právnickou osobu, kromě dalších v zákoně uvedených způsobů, zakladatelským právním jednáním v písemné formě, které určí alespoň název a sídlo právnické osoby, předmět činnosti a jaký má statutární orgán včetně způsobu jeho vytváření. U více zakladatelů se právnická osoba zakládá přijetím stanov nebo přijetím jiné smlouvy a připouští založení právnické osoby právním jednáním jedné osoby s odkazem na příslušné předpisy. Dle občanského zákoníku vzniká právnická osoba dnem zápisu do obchodního rejstříku. Stejně jako v úpravě platné do roku 1950, bylo možno za akciovou

147 srov. POŠVÁŘ, J., *Akciová společnost*, Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1933, s. 25.

148 srov. POŠVÁŘ, J., *Akciová společnost*, Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1933, s. 18-19.

společnost jednat před jejím vznikem s tím, že kdo takto jednal, byl z tohoto jednání oprávněn a zavázán sám, nicméně na rozdíl od staré úpravy je v nové úpravě přímo dovoleno převzít účinky takového jednání do tří měsíců od vzniku společnosti, společnost je převzetím účinků oprávněna a zavázána z těchto jednání od počátku. Tuto možnost stanovila až judikatura Říšského soudu za dob rakouské monarchie, a to slovy: *“Uzavřou-li členové představenstva již před zápisem společnosti smlouvy s jinými osobami jménem společnosti, jsou dotyčné smlouvy splatné, když po zápisu společnost dodatečně tyto smlouvy schválí a takové dodatečné schválení jest spatřovati i v tom, že společnost podá na kontrahenty žalobu.”*¹⁴⁹

Zákon o obchodních korporacích jako lex specialis se věnuje založení společnosti v jeho § 250. K založení akciové společnosti vyžaduje přijetí stanov, kdy zakladatelem je ten, kdo stanovy přijal a podílí se na úpisu akcií. Stanovy dle §250 odst. 2. musí obsahovat, kromě názvu a sídla, též firmu a předmět podnikání nebo činnosti, výši základního kapitálu. Ohledně akcií pak jejich počet a jmenovitou hodnotu, určení, zda a kolik akcií bude znít na jméno nebo na majitele, zda budou vydány jako zaknihované cenné papíry, případný údaj o omezení jejich převoditelnosti nebo zda jsou imobilizovány. Zákon nabízí možnost vydání akcií různých druhů akcií, v případě vydání různých druhů akcií mají obsahovat stanovy jejich název s popisem práv s nimi spojených. Dále počet hlasů spojených s jednou akcií a způsob hlasování na valné hromadě. Je možné vydat akcie různé jmenovité hodnoty, stanovy tak musí obsahovat počet hlasů vztahujících se k té které výši jmenovité hodnoty akcií a celkový počet hlasů ve společnosti. Obligatorně musí stanovy ještě obsahovat údaj o zvoleném systému vnitřní struktury, pravidla určení počtu členů představenstva nebo dozorčí rady. Vedle těchto údajů zákon v §250 odst. 3 stanoví údaje, které lze po vzniku společnosti a po splnění vkladové povinnosti ze stanov vypustit. Zde musí stanovy obsahovat údaje počtu akcií, který zakladatel upisuje a za jaký emisní kurs, též způsob a lhůtu pro splacení emisního kursu a jakým vkladem bude emisní kurs splacen, dále v jaké výši musí být splacen základní kapitál ke vzniku společnosti, mezi další údaje je nutné uvést určení správce vkladů.

149 VONEŠ, B., *Všeobecný zákonník obchodní: ze dne 17.prosince 1862 se zákonem úvodním*. Písek: Burian, 1912, s. 265-266.

5.3 Zrušení a likvidace akciové společnosti

Akciová společnost dle Všeobecného obchodního zákoníku byla zrušena uplynutím doby stanovené ve společenské smlouvě nebo usnesením akcionářů, o kterém byla zřízena soudní nebo notářská listina, nebo také opatřením správního úřadu v situaci, kdy se společnosti snížil základní kapitál o polovinu, v tomto případě mělo představenstvo speciální oznamovací povinnost. Dalším důvodem pro zrušení společnosti bylo prohlášení konkurzu. Jinými důvody, na které se vztahovalo ustanovení zákona o zrušení společnosti bylo, když v jiném státě bylo odejmuto státní schválení. Následkem bylo zapsání údaje o zrušení společnosti na návrh představenstva a vyhlášeno ve veřejných listech určených k těmto prohlášením, tímto způsobem byli vyzýváni i věřitelé společnosti, kteří tak měli přihlásit své pohledávky. Následně byla provedena představenstvem likvidace, tato činnost mohla být svěřena společenskou smlouvou nebo usnesením akcionářů jiným osobám. Nejdříve byli uspokojeni věřitelé společnosti, pokud nebyli známi, částky byly uloženy u soudu až rok po vyhlášení konkurzu, kdy lhůta začala běžet, ode dne vyhlášení ve veřejných listech bylo možno zbyvající jmění rozdělit mezi akcionáře dle jejich podílů. Zákon stanovil výčet povinností představenstva pod sankcí osobního a solidárního ručení věřitelům. Do výčtu patřila povinnost spravovat majetek společnosti do doby, než došlo k uspokojení všech věřitelů, musela být zachována příslušnost soudu, i když majetek spravovala jiná společnost spadající pod jiný místně příslušný soud. Zákon stanovil osobní a solidární odpovědnost členů představenstva věřitelům za provedení oddělené správy majetku, stanovil povinnost zapsat zrušení společnosti do obchodního rejstříku pod sankcí peněžité pokuty.

Naproti tomu moderní úprava zrušení a likvidace akciové společnosti a vůbec obchodní společnosti se nachází především v zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník a v příslušných ustanovení zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích. Obchodní společnost se ruší právním jednáním, uplynutím doby, na kterou byla zřízena, rozhodnutím orgánu veřejné moci, dosažením účelu, pro který byla ustavena a z dalších zákonem stanovených důvodů. Ke zrušení obchodní společnosti může dojít buďto s likvidací nebo bez likvidace. Bez likvidace se ruší obchodní korporace při její přeměně a to fúzí nebo jejím rozdělením. Následkem je přechod jejího jmění na právního nástupce. Zvláštním případem zrušení obchodní společnosti bez likvidace souvisí s insolvenčním řízením, zrušením konkurzu po splnění rozvrhového usnesení nebo zrušením

konkurzu pro nedostatek majetku. S likvidací se obchodní společnost zrušuje zpravidla dobrovolně, na základě rozhodnutí příslušného orgánu společnosti, ten následně ustanoví likvidátora a jeho jméno společně s rozhodnutím o likvidaci se zapíše do obchodního rejstříku.¹⁵⁰

Zákon o obchodních korporacích ve svém §93 hovoří i o nedobrovolné likvidaci, o které rozhoduje zásadně soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem nebo na návrh státního zástupce, pokud na tom shledá veřejný zájem. V případě obchodních společností se jedná pouze o případy, kdy společnost pozbyla všechna oprávnění nebo není schopna po dobu delší než 1 rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel nebo nemůže vykonávat svou činnost pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky, nebo provozuje činnost, kterou podle jiného právního předpisu mohou vykonávat jen osoby fyzické, bez pomoci těchto osob. Likvidaci akciové společnosti dále upravuje zákon o obchodních korporacích v jeho ustanoveních §549 a násl. Po rozdělení likvidačního zůstatku mezi společníky, kterému předchází uspokojení všech známých věřitelů, následuje návrh na výmaz obchodní korporace z obchodního rejstříku. Návrh podává likvidátor ve lhůtě třiceti dnů od skončení likvidace. Obchodní korporace tímto výmazem fakticky zaniká.

¹⁵⁰ srov. HEJDA, J., BACHROŇOVÁ, N., DIVIŠOVÁ, K., FINGER, L., MACHALA, M., PROSSER, M., VANĚČKOVÁ, V., *Nový zákon o obchodních společnostech a družstvech, poznámkové znění*, 1. vyd. Nakladatelství Anag 2013, s. 115.

Závěr

V závěru této práce zhodnotím jednotlivé kapitoly a zaměřím se na cíle, které jsem vytyčil v jejím úvodu. Hlavními cíli bylo prokázat kvalitu a ucelenost Všeobecného zákoníku obchodního z roku 1862, skutečnost, že zákoník fakticky ovlivnil obchodní právo v českých zemích a že je nadále významným zdrojem moderních úprav obchodněprávních vztahů.

Nemohu zde nezmínit velmi zásadní změnu situace na současné politické scéně, která je pro obchodní právo více než rozhodující. Totiž dynamicky rozvíjející se Rusko a Evropská unie právě nejsou v přátelském svazku. Důvodem je spor o dění na Ukrajině, kde došlo k převzetí moci a odstranění de facto proruské politické scény, což mělo za následek obsazení její východní části Ruskem nebyvalým způsobem. Pro obchodní právo je především významná výhrůžka ruské strany, která je podle jimi podaných informací připravena přijmout legislativu, na jejichž základě Rusko může za určitých okolností znárodnit všechny kapitál náležející obyvatelům členských zemí Evropské unie, včetně všech obchodních společností. Na základě těchto skutečností, se dá dovodit, že se vývoj obchodního práva může kdykoli zkomplikovat, v horším případě se může obrátit zcela opačným směrem. Pro české obchodní právo to není nijak neznámá věc. Nelze než dodat dle slov našich předků *“děj se vůle boží”*. Blíže se k podobné právní katastrofě dostávám v kapitole páté a její podkapitole tímto obdobím se zabývající.

Po úvodní kapitole se věnuji pojmu obchodního práva, jakožto základního kamene pro celkové pochopení problematiky. Pojmem se zabývala řada předních odborníků, kde na prvním místě musím uvést profesora A. Randu nebo K. Hermanna-Otavského nebo A. Weniga-Malovského. Jiné vymezení pojmu, odchylovající se od uvedených v této kapitole, by mohlo být podobně kostrbaté jako povaha obchodního práva v prvních letech po sametové revoluci, kdy zanikla centrálně řízená ekonomika.

Kapitola druhé rozsáhle pojednává o vývoji obchodního práva do 19. století. Vznik obchodního práva je spojen se vznikem měst, s vydáváním výsad a privilegií panovníkem povolující trhy a upravující organizaci měst. Kapitola se věnuje cechům jako prvním organizačním strukturám zabývajícím se obchodem, především vývoji cechů, do kterých zasahoval významně stát v 18. století. Dokladem těchto zásahů se stal komerční patent z třicátých let 18. století jako

jedno z mnoha opatření tehdejší doby, na jehož základě vznikla kupecká matrikule jako vůbec první obchodní rejstřík v českých zemích. Důležitou roli sehrálo městské právo vytvářející se vlivem výkladů práva městských soudů. Městské právo bylo charakteristické svou nejednotností, které pro právní jistotu v obchodním světě nebylo zrovna šťastné. Soudy svůj vliv na obchodní právo rozšířily právě v 18. století, kdy nově vznikaly soudy obchodní a následně směnečné a merkantilní. Jejich podstata spočívala v rozhodování sporů mezi kupci, jejichž dosavadní samostatné řešení přešla z řad kupců přímo na stát. 19. století je stoletím velkých kodifikací, kdy nejvýznamnějším předpisem v Rakousku se stal nejprve občanský zákoník z roku 1811 a padesát let později se k němu přidal Všeobecný zákoník obchodní.

V této kapitole se také rozsáhle zabývám směnečným právem pro jeho zvláštní postavení v obchodním právu, které je jeho nedílnou součástí. Zvláštností směnečného práva je jeho rozsah mimo hranice jednoho státu a jeho schopnost vyhovět unifikačním snahám jednotlivých období. V rakouské monarchii se povedlo unifikovat směnečné právo v polovině 19. století, tak o 70 let později v ČSR. Tato kapitola je velice důležitá pro pochopení obchodního práva v jeho vzájemných souvislostech, od vzniku cechů přes počátky obchodní soudnictví po významné zásahy státu do obchodní sféry.

Kapitola třetí popisuje období příprav nového obchodního kodexu od ustanovení dvorské komise po samotný a vskutku napínavý legislativní proces jeho přijímání, který byl nakonec úspěšně dovršen přijetím osnovy obchodního zákoníku, a jeho následné uvedení v právní řády jednotlivých zemí Německého spolku, počínaje Pruskem a Rakouskem. Další částí této kapitoly se věnují systematické obchodního zákoníku s odkazem na uvozovací zákon a jeho jednotlivým institutům. Těmto institutům předcházelo ustanovení ukotvující princip subsidiarity. Ustanovení mělo v zákoníku významné místo, jelikož obchodní kodex měl sloužit jeho primárním adresátům neboli obchodníkům na straně jedné a soudcům řešící vzniklé spory na straně druhé. Pro pochopení materie obsažené ve Všeobecném zákoníku obchodním je důležité začít hlavními pojmy ovládající tehdejší obchodní právo, pojem “obchodů” neboli obchodních jednání (Handelsgeschäfte) a pojem obchodníka neboli kupce (Kaufmann). Zákoník byl tedy právem obchodů a obchodníků. Článek 4 obchodního zákoníku stanovil, že obchodníkem je ten, “*...kdo provozuje obchody po živnostensku*”, kdy samotné “obchody” byly uvedeny pod články 271 a 272 obchodního

zákoníku. Na hlavní pojmy systematicky navazovaly instituty obsažené v knize první, obchodní společnosti obsažené v knize druhé, “speciální” společnosti v knize třetí a znovu obchody, tentokrát však rozsáhleji v knize čtvrté. Zvlášť upravena byla společnost s ručením omezeným a družstva. O systematické a logické uspořádání vypovídá převzetí celého obchodního zákoníku do osnovy nového zákoníku, přičemž materie knihy čtvrté se zařadila spolu s “obchodníkem” do hlavy 1. knihy první. Kniha druhá a třetí se spojila v knihu druhou vyjma úpravy akciové společnosti. V osnově obchodního zákoníku z roku 1937 pak najdeme vymezení obchodníka a obchodů následovně: **“Obchodník jest, kdo provozuje vlastním jménem obchodní činnost at’ sám at’ skrze zástupce”**, přičemž následující ustanovení vymezuje obchodní živnost slovy: **“Obchodní živnost podle tohoto zákona jest živnostenské podnikání, jehož předmětem je některá z těchto činností:....(výčet)....”**.¹⁵¹ Ve srovnání s moderní úpravou, občanský zákoník č. 89/2012 Sb. definuje podnikatele a podnikání v několika odstavcích, které zní:

“§ 420 (1) Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele

§ 420 (2) Pro účely ochrany spotřebitele a pro účely § 1963 se za podnikatele považuje také každá osoba, která uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, popřípadě osoba, která jedná jménem nebo na účet podnikatele.

§ 421 (1) Za podnikatele se považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku. Za jakých podmínek se osoby zapisují do obchodního rejstříku, stanoví jiný zákon.

§ 421 (2) Má se za to, že podnikatelem je osoba, která má k podnikání živnostenské nebo jiné oprávnění podle jiného zákona.”

Moderní úprava je daleko propracovanější, je však na první pohled zřejmý zdroj úpravy.

Kapitola čtvrtá pojednává o vývoji obchodního práva na našem území od vzniku ČSR do současnosti. Obchodní právo na našem území je spojeno se vznikem nové samostatné jednotky v roce 1918 a následné významné recepce

151 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv.2, Karolinum, Praha 2010 s. 988.

právního řádu rakouské monarchie. Jednalo se o další etapu vývoje obchodních vztahů a s ním spojeným vznikem nových institutů a pokusů o novou úpravu soukromého práva. Tento vývoj byl však přerušen významnými politickými událostmi, které ovlivnily a definovaly celé 20. století.

V další části kapitoly se věnuji období socialismu a právu hospodářskému, jako specifickému odvětví, jehož vznik je paradoxně spojen s Německem, kde po 1. světové válce bylo soukromé a veřejné právo bylo příliš zamícháno do sebe. Tehdejší krizí postížené poválečné Německo, postavilo hospodářské právo mezi právo soukromé a veřejné.¹⁵² Československo jej v šedesátých letech 20. století postavilo do systému práva poněkud odlišně, kdy rozlišení práva veřejného od práva soukromého nebylo možné. Tato stinná stránka naší historie je praktickou ukázkou toho, jak politická moc svými zásahy ovlivnila “soukromé” právo, což vedlo k jeho znehodnocení a následnému zániku. Nutno poukázat na skutečnost, že hospodářské právo stále existuje, stalo se však pouze speciálním odvětvím práva veřejného.

Znovunalezení práva soukromého v českých zemích je spojeno s rokem 1989, kdy došlo k zániku centrálně řízené ekonomiky a přechodu na ekonomiku tržní. Výsledkem nutných potřeb upravit obchodněprávní vztahy byl obchodní zákoník č. 513/1991 Sb., který musel čelit vlivům práva evropského. Jeho další role hlavního obchodního kodexu byla neudržitelná, která vyústila v nezbytnou potřebu rekodifikace soukromého práva jako celku. Poslední podkapitola je již věnována přípravám rekodifikačních předpisů soukromého práva, od ustanovení odborné komise přes schválení věcného záměru občanského zákoníku až po úspěšné přijetí nových předpisů soukromého práva a jejich následné uvedení v právní řád.

V kapitole páté se věnuji akciové společnosti, jakožto jediné formě obchodní společnosti, která existovala po celou dobu od své první úpravy ve Všeobecném zákoníku obchodním až do současnosti. Srovnávám zde úpravu akciové společnosti z pohledu právní úpravy platné zejména na území ČSR a současné platné právní úpravy, přičemž se zaměřuji na pojem, vznik, zrušení a likvidaci akciové společnosti. Na jedné straně je zde zřejmá jednoduchost a výstižnost úpravy platné v českých zemích až do roku 1950 a vedle toho stojící propracovanost moderní úpravy vyhovující současným nárokům na akciové

152 srov. KNAPP, V., *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, s. 144.

společnosti. Ze srovnání také vyplývá jasná provázanost těchto dvou právních úprav, přestože jsou od sebe vzdáleny několik desítek let.

Závěrem si dovoluji shrnout kroky a důvody vedoucí dle mého ke skutečnosti, že Všeobecný zákoník obchodní může vytvořit pevnou a stabilní základnu pro moderní obchodněprávní úpravu. Časová osa příprav nových obchodních kodexů, ale také odbornost a pečlivost autorů obchodních kodexů se v jednotlivých obdobích liší. Snaha upravit obchodněprávní materii vycházela z tehdejších potřeb a poměrů obchodního práva, kdy období 19. století bylo charakteristické především dynamickým rozvojem průmyslu a obchodu a zásahy státní moci do obchodní sféry. Práce na novém kodexu začala již v roce 1809, trvalo více než padesát let neúspěšných pokusů a nespočet diskuzí, než byla usnesením spolkového sněmu přijata osnova obchodního zákoníku a následným doporučením spolkovým vládám, aby jej přijaly do svých právních řádů. Rakouskem tak bylo učiněno roku 1862. Dlouhá cesta vedoucí ke konečné úpravě obchodněprávní materie, spojená se zkušenostmi s kodifikací občanského práva, je důkazem promyšleného a důkladného zpracování Všeobecného zákoníku obecného. Mezi významné osobnosti podílející se na tvorbě osnovy obchodního zákonu z roku 1861 patřil především Prof. A. Randa či Prof. Thöle.

S podobně dlouhou přípravou se setkáváme u nás za první republiky, významným tvůrcem obchodního zákoníku byl Prof. K. Hermann-Otavský, který tak byl zárukou kvality nové úpravy. Příprava obchodního zákoníku za první republiky vynikala především pečlivostí tvůrců kodexu. O tomto svědčí vyjádření Prof. K. Hermanna-Otavského při přípravě obchodního zákoníku, který ze Všeobecného obchodního zákoníku č. 1/1863 ř.z., ve velké míře vycházel: ***„Vytkli jsme si, že budeme reformovati jen, kde jest toho zapotřebí, a tam, kde není takové potřeby, že chceme zůstati při starém“***. Toto dle mého názoru dokazuje přesvědčení citovaného hlavního autora osnovy obchodního zákoníku o dokonalosti tehdy platného právního řádu.¹⁵³

Pečlivostí vynikala i práce na středním kodexu neboli občanském zákoníku č. 141/1950 Sb., výsledkem bylo především jeho kvalitní legislativně technické zpracování, na který se podepsal svou odborností Jan Krčmář. Posledním pokusem upravit soukromé právo nastalo pro obchodní právo a vůbec pro soukromé právo, období temnoty.

153 srov. MALÝ, K., SOUKUP, L., *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě*, sv.2, Karolinum, Praha 2010 s. 979.

U přípravy obchodněprávní úpravy po roce 1989 chyběl především čas a vůle, odbornost tvůrců úpravy a zejména komunikace s odbornou veřejností. Z této chyby byla poučena komise při přípravě rekodifikace soukromého práva, která kromě inspiračních zdrojů a nejen Všeobecného zákoníku obchodního, uplatnila i takovéto zkušenosti. Všeobecný obchodní zákoník byl kvalitní a ucelený kodex psaný srozumitelnou a přeci odbornou řečí, který až do roku 1950 bezvadně plnil svou funkci hlavního kodexu upravující obchodněprávní materii.

Věřím, že touto prací přispěji k zamyšlení nad Všeobecným obchodním zákoníkem, o němž tato práce pojednává, a že právě on je kvalitním a výchozím bodem pro budoucí obchodněprávní úpravu na našem území a věřím, že se podařilo splnit cíle vytyčené v úvodu této práce.

Resumé

This thesis named “The Commercial Code of 1862—The Basis of Commercial Law in Our Country” has been tasked to prove that Act No. 1/1863 of General Commercial Code, Imperial Code has affected commercial law in the Czech lands. The thesis has also aimed to prove for the Code its quality, comprehensiveness as well as that it continues to be a significant source of modern provisions of commercial law.

Preparations of the commercial codex have been considerably lengthy. Efforts to legislate commercially legal matters arose from the contemporary needs and cultural circumstances surrounding commercial law. At the same time, typical of the 19th century was especially a dynamic industrial and commercial growth along with incursions of state power into people’s personal lives. The work on the new codex started as soon as in 1809. It took the Bundestag over 50 unsuccessful attempts and innumerable discussions for it to settle on a syllabus of the Commercial Code and propose it to the state governments of the confederation for incorporation into their respective bodies of law, of which Austria adopted the law in 1862. The length of the way toward a final enactment of commercially legal matters, which has drawn upon experience with the codification of the Civil Code, is evidence of how well-thought and thorough the work on the General Commercial Code has been.

After the introductory chapter of the thesis, I spend some time on the term “commercial law”, which is key to understanding the overall topic. Many renowned experts have pondered over this term, among whom I must first and foremost mention Prof. A. Randa, Prof. K Herman-Otavský, and Prof. A. Wenig-Malovský. Another definition, which would deviate significantly from those mentioned in this chapter, could be just as sketchy as became commercial law after 1989 when the centrally controlled economy had ended.

The third chapter deals with the evolution of commercial law and how it related to how municipalities emerged and how perquisites and privileges were bestowed by the ruler, authorizing market places and specifying organizational structure of municipalities. The chapter looks at guilds as the first organizational structures devoted to commerce. In this chapter, I do not forget to mention the issue of municipal law, the origins of the commercial courts of law of the 18th

century, and some significant provisions of that time and how they affected trade relationships. Several lines of this chapter are devoted to the issue of exchange law.

The fourth chapter of the thesis describes the times of preparation of the new commercial codex up to the truly thrilling legislative process of its enactment, which was successfully completed. Upon being accepted, the syllabus of the commercial bill was subsequently introduced into the bodies of law of individual states of the German Confederation. Austria and Prussia were the first countries to introduce the Commercial Bill into their respective bodies of law. Other subchapters of this chapter deal with the systematics of the Commercial Code, alluding to the Introductory Law and to the individual institutes as per the systematics of the Commercial Code.

The fifth chapter deals with the development of commercial law on our territory, all the way since the formation of CSR up to and including this day. Commercial law on our territory relates to the formation of the new sovereign state as well as to the important reception of the legal system of the Austrian monarchy. This has been another stage in the development of business relationships, which gave rise to the establishment of new institutes and, at the same time, prompted attempts to amend the private law of that time.

The year 1989 signifies the renaissance of private law in Czech lands, as it was the year when centrally controlled economy ceased to exist in order to be replaced with market driven economy. The last subchapter of this chapter deals with the preparations of the re-codification documents for private law up to and including their acceptance and their introduction into the body of law. The preparations of the individual commercial codices, namely in the 19th century, in the first half of last century, in the 90's of the last century, and at the turn of the 20th and 21st century differ significantly, especially in regard to their speed, carefulness, and the expertise of the creators of the codices.

In the sixth chapter of the thesis, I spend some time on publicly traded companies, which represent the only type of business entity that has continued to exist ever since it was first regulated in General Commercial Code up to now. In it, I compare regulations pertaining to publicly traded companies, especially those contained in the body of law that was in effect on the CSR territory and those that

are in effect today. My focus is on defining a publicly traded company and on its incorporation, cancellation, and liquidation.

At the end of the thesis, I evaluate the individual chapters, focus on the goals that I set at the beginning of the thesis, and last but not least, I summarize my steps and reasoning, which, in my opinion, imply that the General Commercial Code can be used as a firm and stable foundation for modern commercial laws.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

- MALOVSKÝ-WENIG, A., Příručka obchodního práva. Praha: Kompas, 1947.
- ŠVEHLA, A., BASCH, J., Všeobecný zákoník obchodní a směnečný řád: platný v Čechách, na Moravě a ve Slezku. Praha: Všehrd.
- DVOŘÁK, T., Osobní obchodní společnosti ve světle rekodifikace českého obchodního práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xliii, 533 s. Vědecké monografie (Wolters Kluwer ČR), ISBN 978-80-7357-755-1.
- MALÝ, K., Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, 673 s. ISBN 80-720-1433-1.
- BRATUS, S., LIPECKER, M., ŠKUDLIN, Z., KIZLINKOVÁ, V., PETRŽELKA, K., Tři studie o právu občanském. Praha: Orbis, 1950.
- SOUKUP, L., MALÝ, K., Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989. V Praze: Karolinum, 2004, 914 p. ISBN 80-246-0863-4.
- MALÝ, K., České právo v minulosti. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, str. 269, ISBN 80-859-0301-6.
- VONEŠ, B., Všeobecný zákoník obchodní: ze dne 17. prosince 1862 se zákonem úvodním. Písek: Burian, 1912.
- RANDA, A., Soukromé obchodní právo rakouské (1908), Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2007, 375 s. ISBN 978-808-6775-142.
- BOHUSLAV, J., DRBÁLEK, K., ŠVAMBERG, G., Právní rádce: pro obchodníky a živnostníky. Praha: Šimáček, 1910.
- WENIG, A., Příručka: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku. 3. vydání. Brno: Typos, 1932.
- KNAPP, V., Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1996, xvi, 248 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-1253-X.
- AL], Adamová, K., ... [et]. Právněhistorické studie. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-718-4229-X.
- JÁNOŠÍKOVÁ, P., KNOLL, V., RUNDOVÁ, A., Mezníky českých právních dějin: obchodního práva platného v Čechách, na Moravě a ve Slezku. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 215 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk).

ISBN 978-807-3802-516.

- KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., Vývoj českého soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 213 s. ISBN 80-864-3283-1.
- ELIÁŠ, K., Akciová společnost: Systematický výklad obecného akciového práva se zřetelem k jeho reformě. 1.vyd. Praha: Linde, 2000, 433 s. ISBN 80-720-1232-0.
- DVOŘÁK, T., Veřejná obchodní společnost. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2003, xx, 323 s. ISBN 80-863-9561-8.
- DVOŘÁK, T., Komanditní společnost. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2004, xviii, 309 s. ISBN 80-735-7027-0.
- DVOŘÁK, T., Společnost s ručením omezeným. 2., přeprac. a rozšířené vyd. Praha: ASPI, 2005, xxix, 516 s. ISBN 80-735-7089-0.
- DVOŘÁK, T., Družstevní právo. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006, xxiv, 390 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-717-9551-8.
- KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., Dějiny českého soukromého práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 s. ISBN 978-807-3800-413.
- ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK, T., Kurs obchodního práva: obchodní společnosti a družstva. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, 503 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4000-485.
- ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J., a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, 649 s., ISBN 80-7179-854-1
- ALJ., Haas, A., Pravomoc českého krále nad poddanskými městy a městečky, Právněhistorické studie IV. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Akademie věd 1958.
- KUKLÍK, J., SKŘEJKPOVÁ, P., Kořeny a inspirace velkých kodifikací, AVENIRA Stiftung 2008, ISBN: 978-80-87109-07-6
- ALJ., Horák, O., Vznik Československa a recepce práva, K právní povaze a významu zákona č. 11/1918 Sb.z.a n.s přihlédnutím k otázce recepce právního řádu, Právněhistorické studie 38, UK Praha, Nakladatelství Karolinum, 2007 ISBN 978-80-246-1426-7.
- MALÝ, K., SOUKUP, L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě, sv.2,

Karolinum, Praha 2010, ISBN 978-80-246-1718-3

- SKÁLA, K., K úpravě právní ochrany proti nekalé soutěži, Praha, 1924
- ČERNÁ, St., PLÍVA, St., a kolektiv, Podnikatel a jeho právní vztahy, 1. vyd., Univerzita Karlova, Praha 2013, s. 156, ISBN 978-80-87146-76-7
- HEJDA, J., BACHROŇOVÁ, N., DIVIŠOVÁ, K., FINGER, L., MACHALA, M., PROSSER, M., VANĚČKOVÁ, V., Nový zákon o obchodních společnostech a družstvech, poznámkové znění, 1. vyd. Nakladatelství Anag, 2013, ISBN 978-80-7263-823-9
- POŠVÁŘ, J., Akciová společnost, Nakladatelství V. Linhart, Praha, 1933

Elektronické články a periodika:

- RANDA, A., Co jsou obchody a kdo jest obchodníkem vedle nového zákoníka obchodního?, Právník, Praha: Fink, 1864, ročník III. s.78-89
- MÁROVÁ, A., Prokura: komparace v základních kodexech práva platných na území ČR od účinnosti zákona č. 1/1863 ř.z. do současnosti. PRÁVO: PRÁVO ČASOPIS PRO PRÁVNÍ TEORII A PRAXI. Ústav práva a právní vědy, 2009, roč. 2, č. 4, s. 5.
- VALENTOVÁ, V., Prof. Dr. Antonín Randa, zakladatelská osobnost pražské civilistiky. Sborník prací k 175. výročí narození a 95. výročí úmrtí. Bulletin advokacie, 2009, roč. 2009, č. 12, s 50-51. ISSN: 1210-6348
- Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, [online] dostupná na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>>
- Legislativní proces [online] dostupný na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/legislativni-proces/>>
- Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2000,[online] dostupný na:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/vecny_zamer_OZ_2000.pdf>

Právní předpisy:

- Císařské nařízení č. 114/1873
- Císařské nařízení č. 124/1897
- zákon č. 1/1863 ř. z. Všeobecný zákoník obchodní
- zákon č. 11/1918 z. a n., o zřízení samostatného státu československého (“Recepční zákon”)
- zákon č. 227/1859 ř. z., živnostenský řád

- zákon č. 113/1895 ř.z., civilní řád soudní
- zákon č. 67/1875 ř. z., burzovní zákon
- zákon č. 253/1852 ř. z., polkový patent
- zákon č. 175/1899 ř.z., akciový regulativ
- zákon č. 107/1850 ř. z., Směnečný řád
- zákon č. 58/1906 ř. z., o společnosti s ručením obmezeným
- zákon č. 243/1949 Sb., o akciových společnostech
- zákon č. 70/1873 ř.z., o výdělkových a hospodářských společenstvech
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech